

Lapsen oikeuksien kymppi

Toimitus

Mari Lauluvaara

Työryhmä

Mari Lauluvaara, Minna Mannert ja Elina Ahonen

Kiitokset

Angela Savola, Sofia Bertoulli ja Senni Martikainen

3. uudistettu painos

Vuonna 2014 ilmestyneen alkuperäisen painoksen kirjoittajat: Eeva Ervamaa, Anna-Kaisa Hiedanniemi ja Virve Turunen. Vuonna 2020 ilmestyneen 2. painoksen toimittaja Leena Honkasalo ja työryhmä Hannaliisa Hakala, Anna-Kaisa Hiedanniemi, Leena Honkasalo, Minna Mannert ja Hanna Niittymäki.

Kuvat: Plan International, Helsingin kaupunginmuseon ja Museoviraston kokoelmat

Ulkoasu: Tuidesign

Tämä teos on opettajan opas. Tämän teoksen tai sen osan valokopiointi, skannaaminen tai muu digitaalinen kopiointi opetuskäyttöön on sallittu, lähde tulee ehdottomasti mainita.

Tehtäviin liittyvät lisämateriaalit ovat tulostettavissa osoitteesta.

<https://www.globalikoulu.net/lapsen-oikeuksien-kymppi/>

ISBN 978-952-7151-13-6 (pdf)

Helsinki 2025

**Tuettu Suomen
kehitysyhteistyövaroin**

Opettajalle

Tervetuloa opettamaan ja oppimaan lapsen oikeuksista!

Lapsen oikeuksien kymppi -kirja tarjoaa konkreettisia työkaluja lapsen oikeuksien opettamiseen ja globaalikasvatukseen. Kyseessä on kymmenen kaksoistunnin (2 x 45 min) mittainen opetuskokonaisuus, jonka tavoitteena on tukea lasten ymmärrystä lapsen oikeuksista ja kestävästä kehityksestä sekä antaa heille taitoa ja intoa toimia lapsen oikeuksien puolesta. Samalla opetuskokonaisuus tukee oppilaiden osallisuutta niin opetuksessa ja koulussa kuin laajemminkin yhteiskunnassa. Opetuskokonaisuus on suunnattu alakoulun 4.–6.-luokkalaisille, mutta sitä voi käyttää soveltaen myös nuorempien ja vanhempien oppilaiden kanssa.

Jokainen kaksoistunti käsittelee omaa teemaansa. Jos koko kymmenen kerran kokonaisuuden läpikäymiseen ei ole aikaa, käsiteltäväksi voi valita vain joitakin teemoja. Kokonaisuus alkaa lapsen oikeuksien sopimukseen ja kestävästä kehityksen tavoitteisiin eli Agenda 2030:een tutustumisella. Kokonaisuuden aikana lapsen oikeuksia pohditaan muun muassa tasa-arvon, terveyden ja hyvinvoinnin, koulutuksen, lapsityön sekä ilmastonmuutoksen näkökulmista. Kirjan jokainen luku koostuu teemaa käsittelevästä, opettajalle taustatiedoksi tarkoitettua johdantotekstistä ja oppituntisuunnitelmasta.

Lapsen oikeuksien kymppi ja OPS

Opetuskokonaisuuden sisällöt ja työtavat on suunniteltu perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteet huomioon ottaen. Opetuskokonaisuudessa ovat mukana vahvasti kaikki laaja-alaisen osaamisen tavoitteet. Opetuskokonaisuus nivoutuu lisäksi monin tavoin vuosiluokkien 3–6 äidinkielen, ympäristöopin, kuvataiteen, historian, yhteiskuntaopin, uskonnon ja elämäntutkimuksen sisältöihin. Eri oppiaineita integroivana kokonaisuutena Lapsen oikeuksien kymppi tukee laaja-alaista ja eheyttävää oppimista ja soveltuu erinomaisesti monialaiseksi oppimiskokonaisuudeksi.

Uudistettu Lapsen oikeuksien kymppi

Alkuperäinen Lapsen oikeuksien kymppi -kirja julkaistiin vuonna 2014 ja sen toinen uudistettu painos vuonna 2020. Tässä 3. painoksessa oppituntien sisältöjä ja menetelmiä on jonkin verran päivitetty ja ajantasaistettu, ja osaan tunteista on lisätty vaihtoehtoisia harjoituksia. Uudistettu materiaali kytkeytyy edelleen tiiviisti YK:n kestävästä kehityksen tavoitteisiin ja vuonna 2016 käyttöön otettuihin opetussuunnitelmiin. YK:n kestävästä kehityksen tavoitteet ovat muuttaneet ymmärrystä globaalin kehityksen luonteesta, joka perustuu nykyään yhä vahvemmin globaalille kumppanuudelle ja yhteistyölle pelkän auttamisen sijaan. Lapsen oikeuksien kympeissä kysymyksiä tarkastellaan lasten omasta näkökulmasta ja kokemusmaailmasta käsin ja heidän vastuullista maailmankansalaisuuttaan tukien. Tarkoitus on rohkaista oppilaita aktiivisuuteen ja auttaa heitä ymmärtämään paikallisen ja globaalin välisiä yhteyksiä.

Voit antaa kirjasta palautetta sähköpostilla: kotimaa@plan.fi. Kaikki palaute on erittäin tervetullutta!

Antoisia hetkiä Lapsen oikeuksien kympin parissa!

Kymppi-ohjeet opettajalle

Kun tunneilla käsitellään lapsen oikeuksia, on erityisen tärkeää varmistaa, että tunneille osallistuvien lasten oikeudet toteutuvat. Tulee pyrkiä siihen, että jokaisella oppilaalla on tunneilla turvallista ja hyvä olla oma itsensä. Huomioi ainakin nämä:

- Huolehdi, että jokainen saa ilmaista mielipiteensä. Osalle oppilaista on vaikeaa kertoa mielipiteensä koko luokan edessä. Hyödynnä pari- ja pienryhmäkeskusteluja, mielipidejanaa sekä monenlaisia tapoja ilmaista oma mielipide sanattomasti.
- Ole sensitiivinen suhteessa oppilaiden moninaisiin taustoihin. Huomioi, että teemat (esimerkiksi pakolaisuus) voivat olla osalle hyvin omakohtaisia. Älä aseta oppilasta epämiellyttävän huomion kohteeksi pyytämällä häntä jakamaan omia kokemuksiaan, ellei se ole hänelle mieltä.
- Tunneilla tehdään lukuisia ryhmitöitä. Voi olla tarkoituksenmukaista työskennellä samoissa pienryhmissä läpi koko kokonaisuuden. Koska oppituntien aiheena on lapsen oikeudet, on erityisen tärkeää, että ryhmätyötilanteet eivät aiheuta kenellekään syrjinnän kokemuksia. Ryhmien on siksi hyvä olla opettajan etukäteen miettimisiä. Jos asia ei ole luokalle itsestään selvä, on hyvä sanoittaa ääneen, että hyviin vuorovaikutustaitoihin kuuluu, että tekee mielellään ryhmitöitä kenen tahansa luokkatoverin kanssa.
- Ryhmätöiden sujumisen kannalta ryhmille voidaan halutessa valita puheenjohtaja ja tarvittaessa myös kirjuri. Jos ryhmät pysyvät tunnista toiseen samoina, puheenjohtajan ja kirjurin rooleja voi kierrättää. Puheenjohtajan tehtävänä on huolehtia siitä, että kaikki tulevat kuulluiksi. Kirjurin tehtävänä on kaikkien ryhmän jäsenten ideoiden kirjaaminen ylös.
- Käy ensimmäisellä kerralla oppilaiden kanssa läpi turvallisemman tilan periaatteet. Muistuta periaatteista myös jokaisen tunnin alussa.

Kymppi-ohjeet oppilaille

Tällä oppitunnilla käsitellään lapsen oikeuksia. Siksi on erityisen tärkeää, että tunnin aikana kenenkään oikeuksia ei rikota. Sovitaan siis yhdessä, että Lapsen oikeuksien kymppi -oppitunneilla noudatetaan seuraavia turvallisemman tilan periaatteita:

- Syrjintä on Suomessa lain mukaan kielletty. Ketään ei saa syrjiä esimerkiksi iän, ihonvärin, uskonnon, vammaa, sukupuolen, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.
- Jokainen saa osallistua tälle tunnille omien kykyjensä mukaan.
- Jokainen päättää itse, mitä asioita haluaa jakaa luokalle.
- Emme tee toisistamme oletuksia. Kaikki saavat puhua vain omasta puolestaan.
- Kunnioitamme toisten puheenvuoroja ja kuuntelemme toisiamme kunnioittavasti.

Kaikki opetuskokonaisuuden aikana tarvittavat sähköiset aineistot ovat [Lapsen oikeuksien kymppin materiaalipankissa](#). Tehtävät, joihin tarvittava materiaali löytyy materiaalipankista, on merkitty mutterimerkillä.

Tuntuu suunnitelmassa on paikoin vinkkejä tehtävien muokkaamista varten ja ideoita siitä, miten teemoihin voi syventyä enemmän. Nämä vinkit on merkitty violetilla merkillä.

Sisällys

Plan International Suomi	6
1. YK:n lapsen oikeuksien sopimus	8
2. Lapsen oikeudet ja kestävä kehitys	18
3. Sukupuolten tasa-arvo	27
4. Oikeus terveyteen ja puhtaaseen veteen	38
5. Oikeus koulutukseen	48
6. Oikeus olla tekemättä raskasta työtä	58
7. Oikeus suojaan	67
8. Lapsen oikeudet ja globaali maailma	75
9. Lapsen oikeudet ja ilmastokriisi	86
10. Minä voin vaikuttaa!	100
Liite: Toistuvat tehtävätyypit	108

Plan International Suomi

Lastenoikeusjärjestö Plan International tavoittelee oikeudenmukaista maailmaa, jossa kaikkien lasten oikeudet ja tasa-arvo toteutuvat. Siksi Plan parantaa erityisesti tyttöjen oikeuksia ja asemaa. Uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumaton Plan International perustettiin vuonna 1937, ja järjestö työskentelee nykyään yli 70 maassa. Plan International Suomi aloitti toimintansa vuonna 1998.

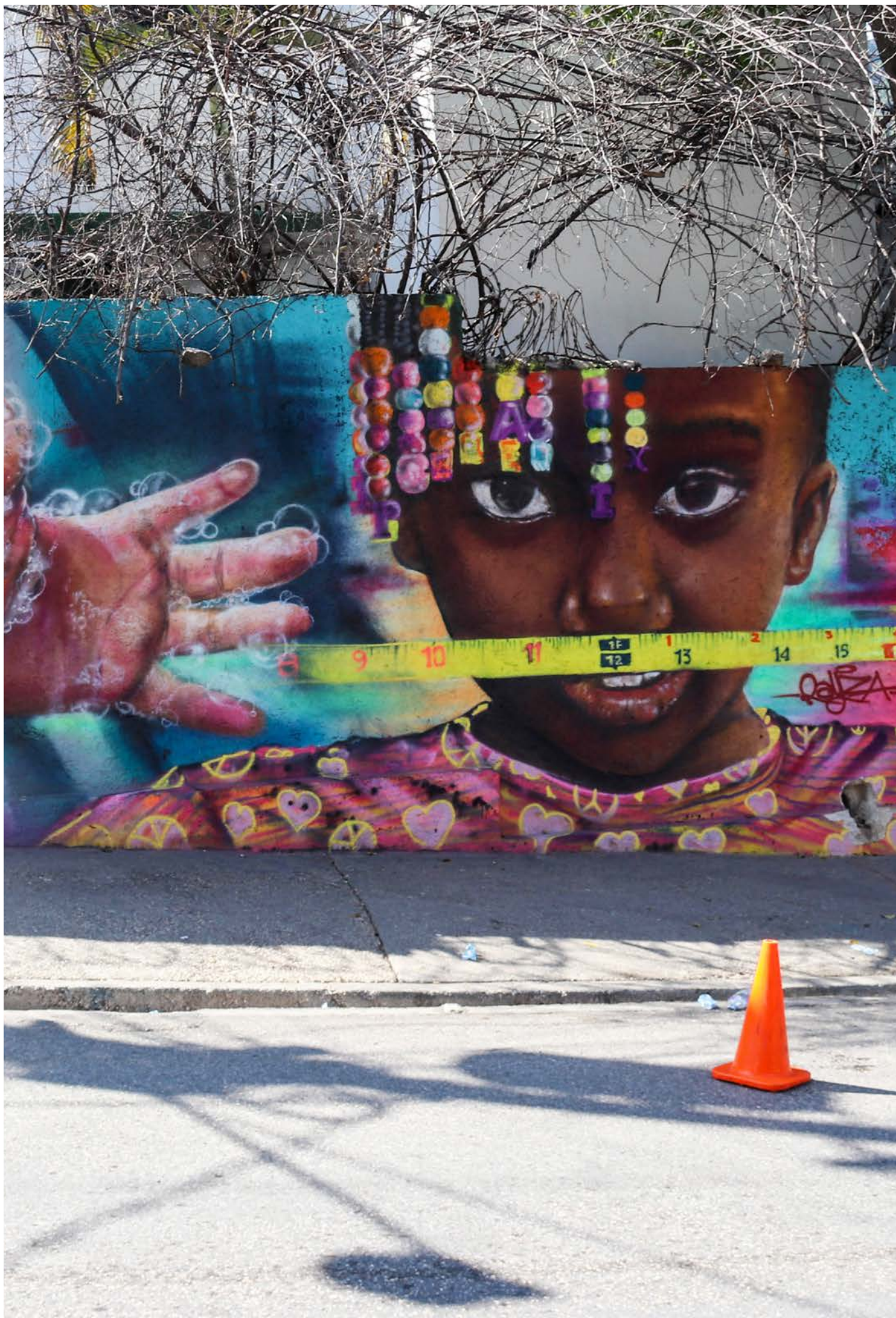
Suomessa Plan edistää lasten ja erityisesti tyttöjen oikeuksia tiedottamalla ja vaikuttamalla.

- Tarjoamme globaalikasvatusta perusopetuksen oppilaille ja toisen asteen opiskelijoille sekä materiaaleja ja koulutusta opettajille ja muille kasvattajille.
- Kannustamme ihmisiä toimimaan lasten oikeuksien, tasa-arvon ja kestävän kehityksen puolesta.
- Edistämme Suomeen muuttaneiden nuorten aktiivista kansalaisuutta.
- Tuemme nuoria tuomaan äänensä kuuluviin ja vaikuttamaan paikallisesti sekä globaalisti.
- Vaikutamme poliittiseen päätöksentekoon ja yritysten toimintatapoihin.

[Lue lisää Plan International Suomesta.](#)

Planin globaalikoulu tarjoaa opettajille ja kasvattajille monipuolista tukea globaalikasvatukseen. Laadukkaat opetusmateriaalimme sopivat eri luokka-asteille alakoulusta toiselle asteelle. Lapsen oikeuksien lähettiläämme vierailevat oppilaitoksissa ja nuorisotaloissa ja pitävät toiminnallisia tunteja lapsen oikeuksista ja globaaleista kehityskysymyksistä. Lisäksi järjestämme koulutuksia opetus- ja kasvatusalan ammattilaisille ja opiskelijoille globaalikasvatuksen teemoista ja menetelmistä.

[Lue lisää globaalikoulusta.](#)

1

YK:n lapsen oikeuksien sopimus

Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklat

Jokainen alle 18-vuotias on lapsi. § 1

Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. Lasta ei saa syrjiä hänen tai hänen vanhempiansa ulkonäön, alkuperän, mielipiteiden tai muiden ominaisuuksien vuoksi. § 2

Lasta koskevissa päätöksissä on aina ensisijaisesti harkittava lapsen etu. § 3

Lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa, ja ne on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. § 12

Lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä, kunhan ne eivät loukkaa muiden oikeuksia.
Lapsella on oikeus saada tietoa. § 13

Valtioiden pitää huolehtia, että kaikki kansalaiset tuntevat lapsen oikeudet. § 42

Lapsen oikeuksien sopimus on ihmisoikeussopimus

Lapsen oikeudet ovat ihmisoikeuksia, jotka kuuluvat kaikille maailman lapsille. **YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus**¹ on ihmisoikeussopimus, jossa luetellaan lapsille kuuluvat oikeudet ja asetetaan valtioille ensisijainen vastuu huolehtia niiden toteutumisesta. Sopimuksessa luokitellaan lapsiksi kaikki, jotka ovat alle 18-vuotiaita. Lapsen oikeuksien sopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989. Suomessa se astui voimaan vuonna 1991. Sopimus sisältää 54 artiklaa. Sen tiivistelmä on materiaalipankissa. Sopimuksen neljä pääperiaatetta ovat:

- syrjimättömyys,
- lapsen edun ensisijaisuus,
- oikeus jäädä eloon ja kehittyä sekä
- oikeus osallistua.

Valtioilla on velvollisuus huolehtia lapsen oikeuksista

Lapsen oikeuksien sopimus on maailman laajimmin ratifioitu ihmisoikeussopimus. Kaikki YK:n jäsenvaltiot Yhdysvaltoja lukuun ottamatta ovat ratifioineet sen. Sopimus velvoittaa nimenomaan valtioita. Lapsen oikeuksien toteutuminen on valtion vastuulla, ja valtio toteuttaa tätä tehtävää julkisen sektorin viranhaltijoiden kautta. Opettajat ovatkin tärkeässä roolissa lapsen oikeuksien turvaamisessa. Opettajan työn näkökulmasta keskeisiä ovat esimerkiksi lapsen oikeus mielipiteeseen ja **syrjimättömyysperiaate**, jonka nojalla lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle riippumatta esimerkiksi hänen kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan tai vakaumuksestaan, perhesuhteistaan tai muusta tekijästä.

Sopimus velvoittaa valtiot tiedottamaan lapsen oikeuksista niin lapsille kuin aikuisille. Lapsen oikeuksien sopimuksen tunnettuus on Suomessa lisääntynyt vuosina 2008–2021. Lastensuojelun Keskusliiton vuonna 2020 teettämän kyselyn² perusteella 81 % suomalaisista aikuisista tuntee sopimuksen. Lapsen oikeudet lasten silmin -selvityksen (2024)³ mukaan 69 % suomalaisista lapsista on kuullut sopimuksesta.

Sopimuksen toteutumista valvoo **YK:n lapsen oikeuksien komitea**, jolle maat raportoivat lapsen oikeuksien tilanteesta viiden vuoden välein. YK:n lapsen oikeuksien komitea on Suomelle antamissaan suosituksissa nostanut esiin muun muassa vammaisiin lapsiin, Suomeen muuttaneisiin lapsiin, pakolaislapsiin ja etnisiin vähemmistöihin kuuluviin lapsiin (kuten romanilapsiin) kohdistuvan syrjinnän, lapsiin kohdistuvan väkivallan sekä turvapaikkaa hakevien lasten oikeudet.

Lapsella on oikeus omaan mielipiteeseen

Kaikilla maailman lapsilla on oikeus omaan mielipiteeseen niin pienissä kuin suurissakin asioissa. Lapsilla on oikeus hankkia, välittää ja vastaanottaa tietoa. Lapsen mahdollisuus osallistua ja tulla kuulluksi itseään koskevista päätöksistä voi olla ratkaisevan tärkeää. YK:n ihmisoikeuksien julistus takaa ilmaisunvapauden kaikille, ja se sisältää oikeuden vastaanottaa ja jakaa informaatiota ja ajatuksia kaikin keinoin. Lapsen oikeuksien sopimus täsmentää näitä oikeuksia lasten näkökulmasta huomioiden lapsen kehitystason ja kypsyyden. Koska lapsilla on oikeus ilmaista näkemyksensä itseään koskevista asioista ja osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti, aikuisten velvollisuutena on kuulla lasta, kunnioittaa hänen mielipidettään sekä huomioida päätöksissään lapsen etu.

¹ Finlex, Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta

² Lastensuojelun Keskusliiton verkkosivut

³ Lastensuojelun Keskusliiton verkkosivut

1. Oppitunti

YK:n lapsen oikeuksien sopimus

(2 x 45 min)

Tavoitteet

- » Tutustua lapsen oikeuksien sopimukseen ja siinä nimettyihin lapsen oikeuksiin.
- » Ymmärtää, mitä eroa on tarpeilla, mielihaluilla ja oikeuksilla.
- » Pohtia lapsen oikeuksien toteutumista omassa arjessa.

Oppitunti tiivistettynä

Lapsen oikeuksien kympin ensimmäisellä oppitunnilla sitoudutaan turvallisemman tilan periaatteisiin, jotta lapsen oikeuksista oppivien lasten omat oikeudet toteutuvat mahdollisimman hyvin. Oikeuksiin johdatellaan pohtimalla, mitä lapsi tarvitsee ja mitä eroa on tarpeella ja mielihalulla. Sitten tutustutaan lapsen oikeuksien sopimukseen. Lopuksi oppilaat tarkastelevat pareittain tarkemmin yhtä sopimuksen artiklaa ajatuskarttamenetelmän avulla ja kertovat oikeudesta muille, tai harjoittelevat käytännössä eri ihmisten vahvuuksien tunnistamista sekä moninaisuuden arvostamista.

Oppitunnin rakenne

- » Virittäytyminen Lapsen oikeuksien kymppiin (10 min)
- » Mitä lapsi tarvitsee? (20 min)
- » Lapsella on oikeus (15 min)
- » Ajatuskartta lapsen oikeuksista tai vaihtoehtona Vahvuuksien luokkakuva (40 min)
- » Lopetus (5 min)

Virittäytyminen Lapsen oikeuksien kymppiin

(10 min)

Tavoitteet:

- » Orienoitua Lapsen oikeuksien kymppi -kokonaisuuteen.
- » Tutustua ja sitoutua turvallisemman tilan periaatteisiin.
- » Harjoitella mielipiteen ilmaisua.

Menetelmä: Opetuskeskustelu, gallup

Tarvikkeet: Turvallisemman tilan ohjeet (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Kerro, että olette aloittamassa Lapsen oikeuksien kymppi -kokonaisuutta, jonka aikana tutustutte lapsen oikeuksiin monista eri näkökulmista kymmenellä tuplatunnilla. Lapsen oikeudet ovat ihmisoikeuksia, jotka kuuluvat kaikille maailman lapsille. Pohtikaa yhdessä, kuka on lapsi. (Lapsi on alle 18-vuotias.)

Esittele turvallisemman tilan periaatteet (ks. [s.4](#)) ja selitä, miksi niitä sovelletaan lapsen oikeuksia käsittelevillä tunneilla.

Kerro, että listaat seuraavaksi asioita, joista jokainen saa miettiä, miten tärkeitä ne hänelle ovat. Tämä harjoitus tehdään silmät kiinni, ja mielipide ilmaistaan peukulla. Pyydä jokaista sulkemaan silmät ja näyttämään peukulla ylöspäin, jos asia on tärkeä, ja alaspäin, jos asia ei ole yhtään tärkeä. Voi näyttää peukkuja myös sivulle tai viistoon, jos on vähän kumpaaikin mieltä. Korosta, että kukaan ei näe, mitä toiset vastaavat, joten voi rauhassa kertoa oman mielipiteen. Sitten luettele vuoron perään: Minulle on tärkeää elämässä... (kaverit, perhe, luonto, eläimet, hyvä ruoka, harrastukset, musiikki jne.). Anna kunkin asian kohdalla oppilaille aikaa vastata.

Mitä lapsi tarvitsee?

(20 min)

Tavoitteet:

- » Pohtia, mitä lapsi tarvitsee selvitäkseen hengissä, saadakseen hyvän tulevaisuuden ja ollakseen onnellinen.
- » Oppia ymmärtämään tarpeen ja mielihalun ero.
- » Johdatella ajatukset kohti lapsen oikeuksia.
- » Pohtia omia arvoja.

Menetelmä: Ryhmätyöskentely, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: Liimalappuja, kyniä, taulu

Tehtävän ohjeet:

Piirrä tai pyydä oppilaita piirtämään taululle lapsihahmo. Voitte antaa hahmolle nimen.

Jaa oppilaat 3–4 hengen ryhmiin. Ryhmät voivat olla samat jokaisella kymppitunnilla (ks. [s.4](#)). Jaa ryhmille erivärisiä liimalappuja, joihin kirjoitetaan harjoituksen vastaukset (esimerkiksi punaisia, sinisiä ja vihreitä lappuja). Jokainen asia kirjoitetaan omalle lapulleen.

1. Pyydä oppilaita kirjoittamaan punaisille lapuille asioita, joita ilman lapsi ei voi elää.
 2. Pyydä oppilaita kirjoittamaan sinisille lapuille asioita, joiden avulla lapsi voi saada hyvän tulevaisuuden.
 3. Pyydä oppilaita kirjoittamaan vihreille lapuille asioita, joista he nauttivat omassa elämässään.
- Vaihtoehtoisesti voit piirtää taululle hahmon ja pyytää oppilaita ryhmissä pohtimaan yhtä kysymystä per ryhmä. Lopuksi kirjoita hahmon ympärille oppilaiden ajatuksia.

Jos tehtävä tuntuu haastavalta, apuna voi käyttää ajattelua herätteleviä lauseenalkuja, esimerkiksi:

- Tarvitsen elääkseni... (Mitä?)
- Mikä minua auttaa tulemaan isona siksi, mikä haluan olla?
- Tykkään, kun voin... tehdä/saada/kokea (Mitä?)

Lopuksi ryhmät tuovat lappunsa taululle lapsihahmon päälle. Punaiset laput tuodaan lapsen jalkojen tuntumaan, koska ne muodostavat perustan. Siniset laput tuodaan keskivartalon kohdille, ja vihreät laput lapsen pään seutuille. Voit pyytää ryhmiä perustelemaan vastauksensa, mutta se ei ole välttämätöntä.

Tee suullisesti yhteenveto siitä, millaisia asioita lapuille on kirjoitettu. Pohtikaa yhdessä, mitkä niistä ovat välttämättömiä. Ovatko jotkin sellaisia, joita vain joku lapsi tarvitsee mutta eivät välttämättä kaikki? Mikä ja miksi?

Lapsella on oikeus

(15 min)

Tavoitteet:

- » Tutustua lapsen oikeuksien sopimukseen.
- » Ymmärtää, että sopimuksen tarkoituksena on turvata kaikille maailman lapsille sellaiset tärkeät asiat, jotka tekevät elämästä hyvän.

Menetelmä: Video, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: Pelastakaa Lapset ry:n [Mitä ovat lapsen oikeudet? -video](#) (n. 1 min) ja/tai Yle Areenan [Oikeus osallisuuteen omana itsenään -video](#) (n. 4 min)

Tehtävän ohjeet:

Katsokaa yhdessä video/videot. Ohjeista oppilaita ennen videota: Kuuntele, mitä lapsen oikeuksia videolla mainitaan. Kysy videon jälkeen, mitä oikeuksia löytyi. Kirjoita ne taululle.

Verratkaa oikeuksia niihin asioihin, jotka lapset toivat esiin edellisessä tehtävässä. Pohtikaa yhdessä, mitkä kaikki asiat lapsen oikeuksien sopimus turvaa ja mitkä siis ovat lapsen oikeuksia. Vain välttämättömät asiat, joita lapsi tarvitsee elääkseen, vaiko myös ne, jotka turvaavat lapsille hyvän tulevaisuuden? Entä ne, joista lapset nauttivat?

Keskustelkaa myös siitä, miksi tarvitaan lapsen oikeuksien sopimusta.

Lisäksi hyvä kerrata lapsen oikeuksien neljä yleisperiaatetta:

- Lapsen etu (3 artikla 1 kohta)
- Lapsen oikeus saada näkemyksensä huomioon otetuiksi (12 artikla)
- Syrjinnän kieltä (2 artikla)
- Lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen (6 artikla)⁴

Niistä voi halutessaan esittää jatkokysymyksiä:

- Miten koulussa voidaan varmistaa, ettei ketään syrjitä? Mitä opettaja voi tehdä tämän eteen?
- Entä sinä itse?
- Millaisia kaikkia asioita tarvitset, jotta voit elää ja kehittyä hyvin?
- Oletko joskus voinut vaikuttaa yhteiseen päätöksentekoon esimerkiksi kotona, koulussa tai harrastuksissa? Millaisessa tilanteessa? Jos et, niin millaisissa tilanteissa lapsien ajatuksia voisi sinusta kuulla paremmin?
- Aikuisten pitää aina lasten asioista päättäessään miettiä, mikä on lapsen kannalta paras ratkaisu. Mitä päätöksiä aikuiset (esim. vanhempasi, opettaja tai rehtori) tekevät puolestasi? Miten he perustelevat päätöksensä?
- Mikä on sinusta tärkein neljästä yleisperiaatteesta ja miksi?

⁴ Lapsen oikeuksien viikon verkkosivut

Ajatuskartta lapsen oikeuksista

(40 min)

Tavoitteet:

- » Perehtyä tarkemmin lapsen oikeuksien sopimuksen sisältöön ja pohtia sen merkitystä.
- » Harjoitella ajatusten jäsentämistä ajatuskartan muotoon perehtyen yhteen artiklaan tarkemmin.
- » Tiedottaa lapsen oikeuksista muille.

Menetelmä: Ajatuskartta, ryhmä- ja opetuskeskustelu, piirtäminen ja askarteleminen

Tarvikkeet: Oikeuskortit (materiaalipankista), apukysymykset (materiaalipankista), A3-kokoiset paperit ajatuskarttaa varten, kyniä, tusseja, aikakauslehtiä, maaleja, liimaa ja saksia

Tehtävän ohjeet:

Jatkakaa työskentelyä 3–4 hengen ryhmissä. Anna jokaiselle ryhmälle lappu, jolla on yksi artikla lapsen oikeuksien sopimuksesta. Ryhmän tehtävänä on laatia ajatuskartta tästä oikeudesta. Ajatuskartta-menetelmän ohjeet ovat sivulla [108](#).

Jokainen ryhmä kirjoittaa tai liimaa paperin keskelle saamansa oikeuden ja kirjoittaa sen ympärille neljä ajatuskartan haaraa: 1) Miksi tärkeä? 2) Mitä jos ei toteudu? 3) Miten voi edistää? 4) Kuka vastuussa? Tässä tarkemmat apukysymykset ajatuskartan tekemisen tueksi:

- **Miksi tärkeä?** Minkä takia tämän oikeuden toteutuminen jokaisen lapsen elämässä on tärkeää?
- **Mitä jos ei toteudu?** Mitä haasteita siitä seuraa, jos tämä oikeus ei toteudu?
- **Miten voi edistää?** Millä keinoilla tämän oikeuden toteutumista edistetään tai voitaisiin edistää?
- **Kuka vastuussa?** Kuka on vastuussa tämän oikeuden toteutumisesta?

Ajatuskarttoja voi täydentää esimerkiksi leikkaamalla lehdistä, piirtämällä tai maalaamalla oikeuteen liittyviä kuvia ja tekstejä. Mikäli käytössänne on tietokoneet tai tabletit, voitte tehdä ajatuskartan myös sähköisesti jollakin soveltuvalla taitto- tai dianteko-ohjelmalla. Lopuksi jokainen ryhmä esittelee ajatuskarttansa muille. Voitte ripustaa ajatuskartat luokan seinälle tai käytävään. Näin saatte seinälle yhteisen ison lapsen oikeuksien sopimuksen ajatuskartan.

Seuraavalla sivulla vaihtoehto tehtävälle, mikäli ajatuskartan tekeminen on ryhmälle liian haastavaa.

Vahvuuksien luokkakuva

(40 min)

Tavoitteet:

- » Vahvistaa oppilaiden positiivista minäkäsitystä ja jokaisen tunnetta siitä, että saa olla oma itsensä.
- » Harjoitella toisten ihmisten myönteistä huomioimista ja ihmisten moninaisuuden arvostamista.

Menetelmä: Yhteinen keskustelu, piirtäminen ja askarteleminen

Tarvikkeet: Valkotaulu/liitutaulu, piirustuspaperia muotokuva varten, suuri kartonki luokkakuvaa varten, värikyniä/tusseja ja saksia

Tehtävän ohjeet:

Keskustelkaa aluksi yhteisesti lapsen oikeudesta olla oma itsensä apukysymysten avulla:

- Miksi ihmiset ovat erilaisia?
- Mitä tarkoittaa, että jokaisella on oikeus olla oma itsensä?
- Mitä tarkoittaa, että on samanarvoinen kuin muut?
- Miksi juuri sinä olet arvokas?

Tarkastelkaa sitten omaa luokkaanne. Millaisia erilaisia vahvuuksia luokan eri oppilailla on? Mitä luokan eri oppilaat voisivat opettaa toisilleen? Tehtävässä on tärkeää keskittyä vain ihmisten positiivisiin puoliin. Kirjoittakaa jokaisen oppilaan yksi hieno luonteenpiirre tai erityinen taito taululle.

Pyydä oppilaita miettimään, miten he voisivat kuvata ihmisten erilaisia luonteenpiirteitä tai taitoja piirtämällä. Millaiseksi piirtäisitte ihmisen, joka on aina ystävällinen toisille? Miltä näyttää ihminen, joka erityisen vikkeli juoksija?

Pyydä oppilaita sitten piirtämään itsestään muotokuva, joka kuvaa sitä vahvuutta, joka itsestä on kirjoitettu taululle. Vahvuuden voi myös kirjoittaa muotokuvaan.

Jokainen leikkaa oman muotokuvan irti piirustuspaperista ja liimaa ne luokkakuvaksi isolle kartongille. Valmis luokkakuva kertoo, kuinka paljon erilaista osaamista ja mainioita tyyppejä luokastanne löytyy. Jokainen on arvokas sellaisena kuin on.

(lähde: soveltaen lapsen oikeuksien viikon [tehtävämateriaalin](#)⁵ pohjalta)

⁵ Lapsen oikeuksien viikon verkkosivut

Lopetus

(5 min)

Tavoitteet:

- » Harjoitella oman oppimisen sanallistamista.
- » Koota tunnin keskeiset ajatukset.

Menetelmä: Ryhmätyöskentely

Tarvikkeet: Liimalappuja ja kyniä tai virtuaalinen valkotalu

Tehtävän ohjeet:

Jatketaan samoissa ryhmissä kuin edellisessä harjoituksessa tai muodostetaan 3-4 hengen ryhmät. Pyydä jokaista ryhmää miettimään, mitä he ovat tänään oppineet ja mitä jäi mieleen. Jokainen ryhmä keskustelee hetken ja tiivistää sitten ajatukset yhdeksi yhteiseksi asiaksi. Sen voi kirjoittaa liimalapulle ja tuoda taululle. Vaihtoehtoisesti sen voi kirjoittaa virtuaaliselle valkotalulle, jonka heijastetaan taululle.

Kerro, että olet nyt suorittanut Suomen valtion antamaa tehtävää tiedottaa lapsen oikeuksista ja annat tehtävän nyt eteenpäin oppilaille, jotta he varmistavat, että kotiväkikin on kuullut näistä oikeuksista. Voit kertoa, että Suomessa kaikki aikuiset eivät vielä tunne lapsen oikeuksien sopimusta. Siksi työtä on vielä tehtävänä, jotta kaikki tutustuvat sopimukseen. Läksyn voi antaa juhlallisesti, mikä korostaa sen tärkeyttä.

2

Lapsen oikeudet ja kestävä kehitys

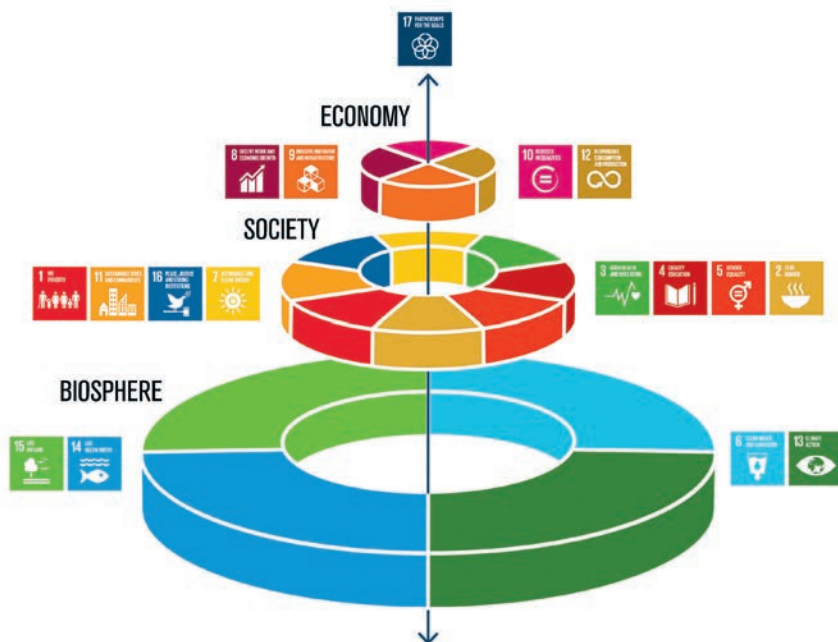
Lapsen oikeuksien sopimus kokonaisuudessaan toteutuu parhaiten, kun kestävä kehityksen tavoitteita edistetään.

Kestävä kehitys on ehto lapsen oikeuksien toteutumiselle

Kestävä kehitys on yhteiskunnallista muutosta, jonka päämääränä on turvata nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet. Kestävä kehitys huomioi planeettamme rajat: ihmisen toiminta tulee sopeuttaa maapallon luonnonvaroihin. Kestävä kehitys on ihmisoikeuskysymys ja ehto lapsen oikeuksien toteutumiselle.

Vuonna 2015 YK:n jäsenmaat sopivat **kestävän kehityksen tavoitteista eli Agenda 2030 -sopimuksesta**, johon valtiot sitoutuivat. Kestävän kehityksen tavoitteiden tarkoituksena on vuoteen 2030 mennessä poistaa äärimmäinen köyhyys, edistää tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta sekä suojella maapallon kantokykyä, jotta maailmasta tulee kestävämpi, hyvinvoivempi ja oikeudenmukaisempi kaikille.

Kestävän kehityksen tavoitteita (Sustainable Development Goals) on 17, ja ne linkittyvät tiiviisti toisiinsa. Niitä voi havainnollistaa kolmitasoisien hääkakkumallin avulla (Rockström ja Sukhdev 2016⁶). Pohjalla ovat toimivat ekosysteemit, keskitasossa kestävät yhteiskunnat ja ylimpänä talous, joka on osa muuta yhteiskuntaa. Ylimpänä on yhteistyö ja kumppanuus, jota tarvitaan kaikkien tavoitteiden saavuttamiseen. Kehityksessä tulee ensisijaisesti huomioida planetaariset reunaehdot, sillä ilman ekosysteemejä ei voi olla yhteiskuntia eikä taloutta.

Kuva: Azote Images for Stockholm Resilience Centre, Stockholm University

Kestävän kehityksen tavoitteet koskevat kaikkia maailman maita, eivät vain niin sanottuja kehittyviä maita. Suomessa petrattavaa on esimerkiksi vastuullisen kuluttamisen ja ilmastotekojen osalta. Vuonna 2025 tavoitteiden saavuttamisesta oltiin jäljessä. Tämä on seurausta muun muassa koronapandemiasta ja lukuisista samanaikaisista kriiseistä. Ne ovat vaikeuttaneet tavoitteiden edistämistä erityisesti köyhimmissä maissa. Tavoitteiden saavuttamista arvioineessa puolivälisarviossa⁷ vuonna 2023 kävi ilmi, että vain noin 15 % tavoitteista voidaan saavuttaa vuoteen 2030 mennessä. YK on painottanut, että valtioiden olisi nyt keskityttävä erityisesti köyhyyden

ja eriarvoisuuden vähentämiseen ja köyhimpien maiden tukemiseen ilmastomuutokseen sopeutumisessa ja sen vaikutusten vähentämisessä. Näissä toimenpiteissä tulee huomioida naisten ja tyttöjen sekä kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien ihmisten, kuten vammaisten, oikeuksien edistäminen.

⁶ Stockholm Resilience Centren verkkosivut

⁷ United Nations: Sustainable Development Goals Report, Special Edition 2023

Kestävän kehityksen neljä ulottuvuutta

Kestävään kehitykseen kuuluu neljä toisiaan tukevaa ja toisiinsa linkittyvää ulottuvuutta.

Ekologinen kestävyys tarkoittaa luonnonympäristön, biologisen monimuotoisuuden ja ekosysteemien toimivuuden säilyttämistä sekä luonnonvarojen kestävää käyttöä. Ekologinen kestävyys on tärkeää, sillä muutokset luonnonympäristössä ja esimerkiksi luonnonkatastrofit uhkaavat lasten oikeuksia. Mikäli esimerkiksi ruuantuotanto kärsii lisääntyvien tulvien tai kuivuuden seurauksena, sillä on suoria vaikutuksia lasten ravitsemukseen ja hyvinvointiin.

Taloudellisen kestävyiden perusedellytyksenä on tasapainoinen talouskasvu. Tämä tarkoittaa sitä, ettei valtioiden talous perustu esimerkiksi luonnonvarojen tuhlaamiselle. Taloudellinen kestävyys on edellytys lapsen oikeuksien kannalta tärkeiden peruspalveluiden, kuten koulutuksen ja terveydenhuollon, turvaamiselle.

Sosiaalinen kestävyys tarkoittaa ihmisten välistä tasa-arvoa sekä riittävän toimeentulon ja hyvinvoinnin takaamista kaikille. Lapsen oikeuksien kannalta tämä merkitsee perustarpeiden turvaamista, kuten koulutuksen ja terveyspalveluiden saatavuutta. Toimeentulon turvaaminen ilman lapsityövoiman hyväksikäyttöä on sosiaalisen kestävyiden kannalta tärkeää.

Kulttuurisen kestävyiden näkökulmasta olennaista on kulttuurisen moninaisuuden arvostaminen, yhdenvertaisuuden edistäminen sekä kulttuuriperinnön säilyttäminen ja eteenpäin välittäminen. Lapsella on oikeus saada tietoa omasta kulttuuristaan tai omista kulttuureistaan sekä muista kulttuureista esimerkiksi osallistumalla kulttuuri- ja taide-elämään.

2. Oppitunti

Lapsen oikeudet ja kestävä kehitys

(2 x 45 min)

Tavoitteet

- » Tutustua kestävä kehityksen tavoitteisiin.
- » Ymmärtää lapsen oikeuksien ja kestävä kehityksen tavoitteiden välisiä yhteyksiä.
- » Huomata, miten ihmisen toiminta vaikuttaa lapsen oikeuksien ja kestävä kehityksen tavoitteiden toteutumiseen.

Oppitunti tiivistettynä

Toisella oppitunnilla tutustutaan ensin kestävä kehityksen tavoitteisiin videon ja tietovisan kautta. Sitten pohditaan, millä tavoin tavoitteet ovat tärkeitä maapallon, ihmiskunnan ja oppilaan itsensä kannalta. Kuvia tarkastelemalla ja yhteistoiminnallisen oppimisen kautta laajennetaan ymmärrystä siitä, mihin kaikkeen kestävä kehityksen tavoitteet liittyvät ja millaisia ovat lapsen oikeuksien ja kestävä kehityksen tavoitteiden yhteydet. Lopuksi kuvataan visuaalisesti, miten voi itse puolustaa kestävä kehitystä.

Oppitunnin rakenne

- » Mikä kestävä kehitys? (30 min)
- » Maapallo, ihmiskunta ja minä (15 min)
- » Lapsen oikeudet kestävä kehityksen tavoitteissa (25 min)
- » Minä kestävä kehityksen puolustajana (20 min)

Mikä kestävä kehitys?

(30 min)

Tavoitteet:

- » Palauttaa mieleen lapsen oikeuksia.
- » Tutustua kestävä kehityksen tavoitteisiin.
- » Motivoitua toimimaan kestävä kehityksen edistämiseksi.

Menetelmä: Pienryhmätyöskentely, video, tietovisa

Tarvikkeet: Tietovisakysymykset (materiaalipankista), kyniä ja paperia, Suomen UNICEFin video **Maailman suurin oppitunti osa 1**. 6.-luokkalaisille tai vanhemmille oppilaille vaihtoehtona YK-liiton video **Ihmisoikeudet ja kestävä kehitys**, (englanniksi, suomenkielinen tekstitys)

Tehtävän ohjeet:

Muistuta tunnin aluksi turvallisemman tilan periaatteista (ks. [s.4](#)).

Jaa oppilaat 3–4 hengen ryhmiin. Huomaa, että ryhmät voivat olla jokaisella Kymppi-tunnilla samat.

Pyydä ryhmiä listaamaan edellisen tuplatunnin perusteella, mitä lapsen oikeuksia on. Ryhmät kirjoittavat muistamansa oikeudet paperille. Ne käydään läpi yhteisesti niin, että kukin ryhmä sanoo vuorollaan yhden oikeuden, kunnes kellään ei ole enää lisättävää.

Jaa sitten jokaiselle ryhmälle tietovisan kysymykset. Anna oppilaille aikaa lukea kysymykset ja sitten jakaa ne ryhmässä niin, että jokainen ryhmän jäsen saa vastuulleen miettiä videon aikana vastausta pariin kysymykseen.

Kysymykset Maailman suurin oppitunti -videosta:

- Mitä ihmiset videon mukaan tarvitsevat kaikkein eniten elääkseen (3 asiaa)? (puhdasta ilmaa, vettä ja terveellistä ruokaa)
- Mitkä ovat videon mukaan maapallon kaksi suurinta ongelmaa? (ilmastonmuutos ja epätasa-arvo)
- Kuinka monta tavoitetta YK on asettanut ihmiskunnalle? (17)

Kysymykset Ihmisoikeudet ja kestävä kehitys -videosta:

- Miksi Yhdistyneet Kansakunnat eli YK perustettiin? (yhdistämään kansoja ja luomaan yhteinen visio maailmanrauhasta)
- Miksi kestävä kehityksen tavoitteet on luotu? (jotta voimme yhdessä taistella epätasa-arvoa vastaan, pysäyttää ilmastonmuutoksen ja poistaa köyhyyden)
- Ketä kestävä kehityksen tavoitteiden saavuttaminen hyödyttää? (kaikkia ihmisiä, ympäristöä ja koko maapalloa)

Katsokaa sitten jompikumpi videoista. Voit tarvittaessa pysäyttää videon tai hidastaa sen nopeutta, jotta lapset ehtivät kirjoittaa vastauksensa.

Videon jälkeen ryhmät kokoavat vastauksensa. Käykää sitten yhdessä läpi oikeat vastaukset ja keskustelkaa videon herättämistä ajatuksista. Jos aikaa jää, voit vielä kysyä oppilailta lisäkysymyksiä: Mitä kestävä kehityksen tavoitteiden saavuttamiseksi tehdään omassa koulussanne? Mitä koulun arkeen sopivia uusia tapoja suojella luontoa tai varmistaa ihmisten hyvinvointi keksitte?

Maapallo, ihmiskunta ja minä

(15 min)

Tavoitteet:

- » Tutustua tarkemmin kestävän kehityksen tavoitteisiin.
- » Saada yleiskuva siitä, mitä kestävän kehityksen tavoitteet pitävät sisällään.
- » Ymmärtää, että meidän ihmisten hyvinvointi riippuu maapallon hyvinvoinnista.

Menetelmä: Parityöskentely, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: Kestävän kehityksen tavoitekortit jokaiselle parille (materiaalipankista, tulosta kaksipuolisena, jotta tekstit tulevat oikean symbolin kohdalle), tehtävän ohjeet oppilaille (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Kerro, että kestävän kehityksen tavoitteiden tarkoitus on varmistaa, että maapallo ja me kaikki sen asukkaat voimme hyvin ja että myös tulevilla sukupolvilla eli teidän lapsillanne ja lapsenlapsillanne on hyvät elämisen edellytykset.

Muodosta parit ja jaa jokaiselle parille kestävän kehityksen tavoitekortit. Pyydä oppilaita tutustumaan ensin rauhassa tavoitteisiin. Heijasta sitten tehtävän ohjeet taululle.

- Miettikää, minkä tavoitteiden toteutuminen on eläinten ja kasvien selviytymisen kannalta välttämätöntä.
- Kuvitelkaa olevanne ihmiskunta. Miettikää, minkä tavoitteiden toteutuminen on selviytymisenne kannalta välttämätöntä. Älkää miettikö yksittäisiä ihmisiä, vaan pohtikaa, miten kaikki ihmiset voisivat elää mahdollisimman onnellisina ja hyvinvoivina.
- Valitkaa vielä jäljelle jääneistä tavoitteista kolme, jotka tuntuvat mielestänne tärkeimmiltä.

Kohtaan 1 sopivat esimerkiksi tavoitteet 13 (Ilmastotekoja), 14 (Vedenalainen elämä) ja 15 (Maanpäällinen elämä). Kohtaan 2 sopivat esimerkiksi tavoitteet 1 (Ei köyhyyttä), 2 (Ei nälkää), 3 (Terveystta ja hyvinvointia), 6 (Puhdas vesi ja sanitaatio) ja 11 (Kestävät kaupungit ja yhteisöt). Huomaa kuitenkin, että tehtävään voi olla monenlaisia hyviä vastauksia. Tärkeää on, että oppilaat miettivät tavoitteiden keskinäistä suhdetta. Voit pyytää halukkaita pareja kertomaan ja perustelemaan omat valintansa. Korosta, että ei voi olla ihmisiä ilman tervettä maapalloa.

Kerää lopuksi kestävän kehityksen tavoitekortit talteen.

Voitte ripustaa kestävän kehityksen tavoitekortit luokan seinälle, jotta ne ovat jokaisella Kymppi-tunnilla nähtävillä ja niihin on helppo palata.

Lapsen oikeudet kestävän kehityksen tavoitteissa

(25 min)

Tavoitteet:

- » Ymmärtää, miten kestävä kehitys liittyy lapsen oikeuksiin.
- » Oivaltaa, että kestävään kehitykseen liittyy paljon eri ulottuvuuksia.

Menetelmä: Kuva-analyysi, ryhmä- ja opetuskeskustelu

Tarvikkeet: Lapsen oikeuksien sopimuksen tiivistelmä (materiaalipankista), valokuvat (materiaalipankista), kestävä kehityksen tavoitekortit (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Jatkakaa 3–4 hengen ryhmissä. Jaa jokaiselle ryhmälle kestävä kehityksen tavoitekortit, lapsen oikeuksien sopimuksen tiivistelmät sekä kaksi tai kolme kuvaa.

Ohjeista ryhmiä pohtimaan kustakin kuvasta:

- Mitä kuvassa tapahtuu?
- Mihin kestävä kehityksen tavoitteisiin kuva liittyy? Kestävä kehityksen tavoitekortit on tarkoitus laittaa sen kuvan päälle, mihin ne liittyvät.
- Mihin lapsen oikeuteen kuva liittyy? Se voi liittyä yhteen tai useampaan.

Purkakaa tehtävä niin, että kukin ryhmä esittelee kuvansa, kertoo, mihin kestävä kehityksen tavoitteisiin ja lapsen oikeuksiin ne liittyvät, ja perustelee valintansa. Tärkeää on huomata, että tavoitteisiin liittyy monia eri näkökulmia ja lapsen oikeuksia.

Voitte halutessanne pohtia:

- Miten kestävä kehityksen tavoite toteutuu tällä hetkellä?
- Mitä haasteita tavoitteen toteutumiseen voi liittyä?
- Miten me voimme edistää tavoitetta?

Minä kestävän kehityksen puolustajana

(20 min)

Tavoitteet:

- » Syventää ymmärrystä kestävän kehityksen tavoitteista ja siitä, mihin ne liittyvät.
- » Pohtia ja ilmaista visuaalisesti, kuinka itse voi toimia kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti.

Menetelmä: Kuvatarkastelu, opetuskeskustelu, piirtäminen tai muu vapaavalintainen ilmaisukeino

Tarvikkeet: Ulkoministeriön kestävän kehityksen julisteet (materiaalipankista), paperia tai vihko, värikyniä tai tusseja

Tehtävän ohjeet:

Vedä yhteen tunnilla käsitellyt asiat kertomalla, että kestäväällä kehityksellä tavoitellaan parempaa maailmaa meille kaikille. Tavoitteena on, että maailma muuttuu reilummaksi, hyvinvoivemmaksi ja tasa-arvoisemmaksi paikaksi kaikille ihmisille ja yhteinen maapallomme voi hyvin. Kestävän kehityksen puolesta toimiminen on meidän jokaisen vastuulla: valtioiden, kuntien, yritysten, koulujen, sinun ja minun.

Tutkikaa yhdessä Ulkoministeriön kestävän kehityksen julisteita. Heijasta taululle julisteet vuorotellen. Pohtikaa yhdessä kunkin kohdalla:

- Mitä julisteessa tapahtuu?
- Mikä kestävän kehityksen tavoite on kyseessä?
- Kuka voisi vaikuttaa tavoitteen toteutumiseksi? Keksittekö tekoja, jotka veisivät kohti tavoitteen saavuttamista?

Jokainen meistä voi toimia kestävän kehityksen puolesta. Pyydä oppilaita piirtämään kuva itsestään planeetan pelastajana tai tasa-arvotaistelijana. Aikaa on 10 minuuttia, ja sen aikana ei jutella.

Kuvat voi laittaa oppilaiden luvalla luokan seinälle.

3

Sukupuolten tasa-arvo

Lapsen oikeuksien sopimuksen artikkelit

Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. Lasta ei saa syrjiä hänen tai hänen vanhempiensa ulkonäön, alkuperän, mielipiteiden tai muiden ominaisuuksien vuoksi. § 2

Lasta on suojeltava kaikelta väkivallalta, välinpitämättömältä kohtelulta ja hyväksikäytöltä. § 19

Lasta on suojeltava kaikelta seksuaaliselta hyväksikäytöltä. §34

Sukupuolten epätasa-arvo loukkaa lapsen oikeuksia

Jokaisen ihmisen sukupuoli on omanlaisensa yhdistelmä sukupuoleen liittyviä fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia ulottuvuuksia. Sukupuoli-identiteetillä tarkoitetaan jokaisen omaa kokemusta sukupuolestaan. Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle hänen sukupuolestaan, sukupuoli-identiteetistään tai muista eroista riippumatta. Monet lapsen oikeuksien loukkaukset johtuvat sukupuolten epätasa-arvosta, ulkopuolelle sulkemisesta ja epäoikeudenmukaisuudesta. Erityisesti naisten, tyttöjen ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten oikeuksien toteutumisessa on vakavia puutteita johtuen mm. haitallisista perinteistä ja sosiaalisista normeista. Globaalisti tytöt ovat erityisen haavoittuvassa asemassa, koska he kohtaavat syrjintää useasta eri syystä: ikänsä ja sukupuolensa sekä usein myös köyhyytensä vuoksi.

Sukupuoleen liittyy monia odotuksia ja käsityksiä. Ihmisen toimintaa ohjaavat biologisten ehtojen lisäksi ne yhteiskunnalliset odotukset ja paineet, joita häneen kohdistetaan sukupuolensa edustajana. Sukupuoleen liittyvät roolit, tehtävät, oikeudet ja velvollisuudet opitaan pienestä pitäen. Käytännössä tämä tarkoittaa yleensä sitä, mitä naisena tai miehenä oleminen merkitsee tietyssä yhteisössä. Esimerkiksi Suomessa polttopuiden tekemistä on pidetty miesten työnä, kun taas Tansaniassa naiset huolehtivat puiden keruusta. Toisaalta myös sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisiin liitetään usein oletuksia – heidän eivät siis välty sukupuolienormien haitoilta.

On tärkeää, että uusissa kansainvälistä kehitystä ohjaavissa politiikoissa, ohjelmissa, strategioissa ja hankkeissa huomioidaan sukupuolen moninaisuus ja erityisesti tyttöjen ja naisten sekä sukupuolivähemmistöjen näkemykset, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet, yhtä paljon kuin poikien ja miestenkin. Kaikkien yhtäläiset mahdollisuudet osallistua taloudelliseen, sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen toimintaan sekä päätöksentekoon lisäävät tasa-arvon toteutumista.

Plan Internationalin raportit tyttöjen asemasta ovat paljastaneet, että tytöt kärsivät aliravitsemuksesta poikia enemmän. He joutuvat jättämään koulun kesken poikia todennäköisemmin, ja raskauteen liittyvät häiriöt ovat 15–19-vuotiaiden tyttöjen yleisimpiä kuolinsyitä⁸. Monilla tytöillä on edelleen liian vähän mahdollisuuksia päättää omasta elämästään ja kohtalostaan. Tytöt kärsivät sukuelinten silpomisesta ja ovat erityisen haavoittuvaisia hiv/aidsille. Vuosittain noin 12 miljoonaa tyttöä solmii avioliiton ennen 18 vuoden ikää⁹, eli lähes 33 000 tyttöä avioituu päivittäin. Kouluttamattomat tytöt avioituvat todennäköisemmin alaikäisinä kuin toisen asteen tai korkea-asteen koulutuksen suorittaneet. Lapsiavioliitto pitää tytöt köyhyyden kierteessä, sillä naimisiin päätyneet tytöt joutuvat usein jättämään koulun kesken¹⁰.

Ilmastomuutos heikentää erityisesti tyttöjen oikeuksia. Kuivuus, epävakaat sääolosuhteet ja tulvat vaikuttavat suoraan perheiden ruoka- ja vesivaroihin. Monilla alueilla tytöt ja naiset ovat päävastuussa kotitaloustöistä, kuten ruuan valmistuksesta, vihannesten viljelystä kotipuutarhassa ja veden hankkimisesta. Naisten työtaakan lisääntyessä tytöt kantavat yhä suuremman vastuun äitiensä auttamisesta. Tyttöjen oikeuksien toteutumista uhkaavat lisäksi ruoka- ja vesipula sekä ympäristökatastrofit, jotka luovat epävakautta ja uhkaavat yhteiskuntarauhaa. Se aiheuttaa ja syventää tyttöjen hyväksikäytön ja seksuaalisen väkivallan kaltaisia ongelmia¹¹.

⁸ Unicefin verkkosivut

⁹ UNFPA:n verkkosivut

¹⁰ Economic Impacts of Child Marriage: Global Synthesis Brief

¹¹ UN Womenin verkkosivut

Koulutus tasa-arvon edistäjänä

Tyttöjen oikeuksien toteutuminen on tärkeää itsessään, mutta lisäksi sillä on positiivisia vaikutuksia globaaleihin ongelmiin. Esimerkiksi tyttöjen kouluttaminen on tehokas keino katkaista köyhyyden kierre ja näin vähentää eriarvoisuutta globaalisti. Tyttöjen ja naisten kouluttautumisella on osoitettu olevan yhteys lapsikuolemien vähenemiseen viime vuosikymmeninä¹². Tänä päivänä peruskoulutukseen osallistuu enemmän tyttöjä kuin milloinkaan ennen. Monella tytöllä koulutie katkeaa kuitenkin liian varhain. Toisen asteen suorittaneiden tyttöjen lukumäärä on kasvanut, mutta melko hitaasti viime vuosikymmeninä¹³.

Sukupuoleen liittyvät normit ja stereotypit voivat suosia poikia mutta myös rajoittaa heidän mahdollisuuksiaan. Poikia saatetaan painostaa toteuttamaan vallitsevia maskuliinisuuden ihanteita. Pojat ja nuoret miehet saattavat häiritä tai hyväksikäyttää tyttöjä saadakseen hyväksyntää toisilta ja toimiakseen perinteisten, haitallisten sukupuolinnormien mukaisesti. Tämä voi vahingoittaa tyttöjen lisäksi myös poikia, kaventaa heidän mahdollisuuksiaan ja vaarantaa heidän terveyttään.

YK:n kestävän kehityksen tavoitteissa sukupuolten välinen tasa-arvo läpäisee kaikki tavoitteet. Tavoite 5 sukupuolten välisen tasa-arvon saavuttamisesta tähtää kaiken naiseen ja tyttöihin kohdistuvan syrjinnän ja väkivallan lopettamiseen kaikkialla maailmassa. Sukupuolten väliseen tasa-arvoon on vaikuttettu aiemmin muun muassa Pekingin-konferenssin toimintaohjelmalla 1995 sekä YK:n sopimilla vuosituhattavoitteilla, joiden oli määrä toteutua vuoteen 2015 mennessä. Agenda 2030 -ohjelman tasa-arvotavoitteet oli vuoteen 2025 mennessä saavuttanut 8 maailman valtiota, ja suuressa osassa valtioista kehitys ei ole ollut kovin nopeaa¹⁴.

Plan työskentelee erityisesti tasa-arvon ja tyttöjen oikeuksien edistämiseksi¹⁵. Plan Internationalin aloitteesta syntynyttä kansainvälistä tyttöjen päivää vietetään vuosittain 11.10. tyttöjen oikeuksien ja osallistumismahdollisuuksien edistämiseksi.

¹² Balaj ym. 2021

¹³ UNESCO SDG 4 Scorecard dashboard

¹⁴ Sustainable Development Report

¹⁵ Plan International Worldwide Annual Review 2024

3. Oppitunti

Sukupuolten tasa-arvo

(2 x 45 min)

Tavoitteet

- » Oivaltaa, että sukupuoleen liittyy oletuksia ja että nämä oletukset vaikuttavat kaikkiin lapsiin.
- » Ymmärtää, miksi on tärkeää puolustaa tyttöjen oikeuksia globaalisti.
- » Pohtia, miten voi itse toimia tasa-arvon puolesta.

Oppitunti tiivistettynä

Lapsen oikeuksien kymppin kolmas kaksoistunti keskittyy erityisesti tyttöjen oikeuksiin. Oppitunnin aikana oppilaat pohtivat sukupuoleen liitettyjä oletuksia ja perehtyvät niiden vaikutuksiin. Tunnilla hyödynnetään mediakasvatusmenetelmiä, ja sukupuolten tasa-arvon teemaa lähestytään valokuvien ja videoiden avulla. Tunnin lopuksi oppilaat tekevät itse vlogin, jossa pohtivat, miten voivat toimia tasa-arvon puolesta.

Oppitunnin rakenne

- » Mitä kuva kertoo? (20 min)
- » Onko sukupuolella merkitystä? (25 min)
- » Koska olen tyttö (20 min)
- » Oikeutta tytöille! (25 min)

Mitä kuva kertoo?

(20 min)

Tavoitteet:

- » Harjoitella kuvan tulkitsemista, havaintojen sanoittamista ja toisten kuuntelemista.
- » Huomata, että kuvaa voidaan tulkita eri tavoin.
- » Palauttaa mieleen kestävän kehityksen tavoitteet.

Menetelmä: VTS

Tarvikkeet: Valokuvat (materiaalipankista), kestävän kehityksen tavoitteet (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Aloita lapsen oikeuksien tunti tuttuun tapaan käymällä läpi turvallisemman tilan periaatteet.

Tässä harjoituksessa käytetään VTS-menetelmää (Visual Thinking Strategies), jonka ohjeet ovat sivulla [108](#). Harjoituksessa katsottavat kuvat voit heijastaa materiaalipankista. Tarkastelkaa kahta kuvaa.

Muistuta sitten, että edellisellä tunnilla puhuttiin kestävän kehityksen tavoitteista. Kertaa, mitkä ne olivat. Voit esimerkiksi heijastaa materiaalipankista listan. Tarkastelkaa molempia kuvia vielä uudestaan ja kysy, mihin kestävän kehityksen tavoitteisiin ne voisivat liittyä.

Kerro kuvien henkilöistä oppilaille:

Kuvassa näkyvä mosambikilainen Eunice, 18, suhtautuu intohimoisesti kahteen asiaan: tyttöjen oikeuksien puolustamiseen ja jalkapallon pelaamiseen. Molemmat vaativat rohkeutta, kovaa työtä ja vahvaa yhteishenkeä. Eunice on kylän äänekkäin tyttöjen oikeuksien puolestapuhuja. Plan aloitti My Body, My Future -projektin Mosambikissa, kun Eunice oli 13-vuotias. Planin Champions of Change -ryhmässä Eunice oppi paljon seksuaali- ja lisääntymisterveydestä ja -oikeuksista. Sitä ennen hän ei tiennyt oikeuksistaan juuri mitään. Hän näki ympärillään paljon lapsiavioliittoja, mutta hän ei tiennyt, voisiko tehdä asialle jotain. Kun Plan kannusti tyttöjä taistelemaan oikeuksiensa puolesta, se tuntui heistä aluksi hämmentävältä. (kuva vuodelta 2023)

Toisessa kuvassa oleva ugandalainen Silus, 16, valmistaa kankaisia keuhkoterveysseiteitä koulussaan Ugandan pohjoisosassa. Hän osallistuu Girls' Education Movement (GEM) -kerhon toimintaan. Niitä on perustettu kouluihin tarjoamaan nuorille tietoa kuukautisista ja elämäntaitokoulutusta kannustaakseen heitä pysymään koulussa. Kuukautisiin liittyvän häpeän ja haitallisten asenteiden murtamiseksi nuoret oppivat kerhossa valmistamaan keuhkoterveysseiteitä. Tavoitteena on opettaa tytöt tekemään omat siteensä ja pojat taas tekevät siteitä sisaruksilleen. (kuva vuodelta 2024)

Sukupuolten tasa-arvoa ei voida saavuttaa, jos kaikilla ei ole tietoa oikeuksistaan. On myös hyvin tärkeää, että pojat ja miehet ovat mukana puolustamassa tyttöjen ja naisten oikeuksia. Tasa-arvon saavuttaminen hyödyttää kaikkia sukupuolia.

Onko sukupuoli merkitystä?

(25 min)

Tavoitteet:

- » Pohtia sukupuolen merkitystä ja sitä, mitä tarkoittaa elää tietyssä sukupuolella.
- » Oppia tunnistamaan sukupuoleen liitettyjä sosiaalisia odotuksia ja stereotyyppioita.
- » Harjoitella mielipiteen ilmaisua ja perustelemista.

Menetelmä: Pohdintatehtävä pienryhmässä, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: hahmolaput elokuvista ja TV:stä tutuista hahmoista (materiaalipankista), liimalappuja, kyniä

Tehtävän ohjeet:

Jaa oppilaat 3–4 hengen ryhmiin. Anna jokaiselle ryhmälle yksi lappu, jossa lukee sarjakuva- tai satuhahmon nimi. Varmista, että hahmo on ryhmälle tuttu. Jos ei ole, vaihda lappu.

Hahmot: Karvinen, Muumien Nipsu, Tuhkimo, Frozenin prinsessa Elsa, pelihahmo Mario, Batman, Puuha-Pete, Nalle Puh, Ressu, Supermarsu, Turtles-hahmot (Leonardo, Rafaello, Donatello ja Michelangelo), Peppi Pitkätossu, Barbie-nukke, Hello Kitty, Hulk, Bart Simpson, Totoro

Pyydä ryhmiä pohtimaan seuraavia asioita:

- Mitä sukupuolta hahmo edustaa? Mistä päättelitte niin?
- Mitkä sanat (adjektiivit) kuvaisivat tätä hahmoa? Keksikää yhdessä 3 sanaa. Kirjatkaa kukin sana yhdelle liimalapulle.

Kirjoita taululle sanat TYTTÖ, POIKA ja MUU riittävän kauas toisistaan.

Pyydä yhtä ryhmän edustajaa tuomaan äsken kirjoitetut laput taululle ja sijoittamaan lappunsa sopivaan kohtaan taulua, mielestään sopivan etäisyyden päähän TYTTÖ-, POIKA- ja MUU-lapuista sen mukaan, miten hyvin kyseinen adjektiivi kuvaa kyseistä sukupuolta. Lapun voi laittaa esimerkiksi aivan sukupuolilapun viereen, jonnekin niiden välimaastoon tai kauas molemmista. Korosta, että tehtävässä ei ole yhtä oikeaa vastausta, vaan ryhmän edustaja saa itse päättää.

Keskustelkaa sitten yhdessä:

- Oliko hahmon sukupuolen päättely helppoa vai vaikeaa?
- Olivatko ryhmän jäsenet keskenään eri mieltä vai samaa mieltä?
- Oliko sanojen paikan valinta taululla helppoa vai vaikeaa?

jatkuu... ➔

Tutkikaa taulua yhdessä käymällä jokainen adjektiivi läpi. Pyydä ryhmien edustajia perustelemaan, miksi tietty sana asettui tiettyyn kohtaan. Oppilaille on tärkeää kertoa, että kenenkään sukupuolta ei oikeasti voi päätellä ulkonäön perusteella. Jokaisen ihmisen sukupuoli koostuu ainutlaatuisista ja yksilöllisistä piirteistä. Ihmiskehossa, vaatetuksessa, puhetyylissä ja käyttäytymisessä on kyllä piirteitä, joita yleisesti pidetään jollekin sukupuolelle tyypillisinä. Jokaisella on oikeus tulla määritellyksi ja ilmaista sukupuoltaan sillä tavalla kuin itse haluaa. Osa ihmisistä tuntee olevansa samaan aikaan tyttöjä ja poikia tai eivät kumpaakaan. He ovat muunsukupuolisia. Korosta, että tehtävässä ei ole tarkoitus löytää yhtä oikeaa vastausta, vaan harjoitella mielipiteen perustelemista ja toisen mielipiteen kuuntelua.

Pohtikaa yhdessä myös sitä, mitä hyötyä tai haittaa on siitä, että ihmisten oletetaan olevan tietyntylaisia, koska ovat tiettyä sukupuolta. Voit tuoda esiin esimerkiksi sen, että valitettavasti sukupuolivähemmistöihin kuuluvat (he, jotka eivät koe olevansa tyttöjä tai poikia) kohtaavat enemmän syrjintää ja kiusaamista kuin enemmistöön kuuluvat¹⁶.

Sekoita lopuksi sanojen paikkaa taululla ja tuo niitä lähemmäksi taulun keskikohtaa. Totea, että jokainen meistä on arvokas ja ainutlaatuinen juuri sellaisena kuin on ja saa valita itse, millainen haluaa olla tai millaiseksi haluaa tulla isona. Mielipide siitä, millainen haluaa olla, voi myös vaihtua vaikka päivittäin! Tuo esiin sekin, että lapset voivat myös omalla toiminnallaan vaikuttaa siihen, ettei kukaan tulisi kiusatuksi tai syrjityksi.

¹⁶ Jukka Lehtonen ym. 2024, Kouluterveyskyselyn tulosten pohjalta

Koska olen tyttö

(20 min)

Tavoitteet:

- » Ymmärtää, miksi on tärkeää puolustaa tyttöjen oikeuksia globaalisti.
- » Oppia tyttöihin kohdistuvista odotuksista ja niiden seurauksia.

Menetelmä: Opetuskeskustelu, parikeskustelu, piirtäminen ja kirjoittaminen

Tarvikkeet: Paperia, kyniä, lapsen oikeuksien sopimuksen tiivistelmät (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Selitä, että tällä tunnilla puhutaan erityisesti tyttöjen asemasta ja oikeuksista, sillä tytöt ovat maailmanlaajuisesti poikia huonommassa asemassa. Kysy oppilailta, miksi on syytä olla erityisen huolissaan tyttöjen oikeuksien toteutumisesta. Voit kertoa sitten esimerkkejä:

- Globaalisti naisten keskipalkka on noin 20 % pienempi kuin miesten¹⁷.
- Suomessa naisten ja miesten väliset palkkaerot koko työmarkkinoilla ovat noin 17 prosenttia¹⁸.
- Globaalisti tytöt kärsivät aliravitsemuksesta poikia useammin¹⁹.
- Vuosittain noin 12 miljoonaa tyttöä maailmassa solmii avioliiton ennen 18 vuoden ikää, eli lähes 33 000 tyttöä avioituu päivittäin²⁰. Lapsiavioliitot pitävät tytöt köyhyyden kierteessä, sillä avioliittoon päätyneet tytöt joutuvat usein jättämään koulun kesken²¹.
- Maailmanlaajuisesti raskauteen liittyvät häiriöt ovat 15–19-vuotiaiden tyttöjen yleisin kuolinsyy²².
- Suomessa yläkoulussa ja toisella asteella opiskelevista tytöistä noin joka kolmas oli kokenut vuoden aikana jonkinlaista seksuaalista häirintää. Pojista seksuaalista häirintää oli kokenut 7–12 % prosenttia²³.

jatkuu... ➡

¹⁷ YK:n verkkosivut

¹⁸ Eurostat-tilastot

¹⁹ Global Nutrition Cluster

²⁰ UNFPA:n verkkosivut

²¹ Economic Impacts of Child Marriage: Global Synthesis Brief

²² Unicefin verkkosivut

²³ Kouluterveyskyselyn tulokset 2025

Muodosta oppilaista parit. Tehtävänä on piirtää paperille tyttö ja piirtää tai kirjoittaa tytön ulkopuolelle ainakin viisi asiaa, jotka **estävät** tyttöjen oikeuksien toteutumista, ja tytön vaatteisiin asioita, jotka **parantavat** tyttöjen oikeuksia. Kehota miettimään sitä, mitä aiemmilla tunneilla on puhuttu oikeuksista ja kestävästä kehityksestä. Harjoituksessa voi hyödyntää lapsen oikeuksien sopimuksen tiivistelmää. Se voi helpottaa niiden asioiden miettimistä, jotka edistävät tyttöjen asemaa.

Käykää tehtävä yhdessä läpi niin, että oppilaat täydentävät asioita samalla paperiinsa. Esteitä tyttöjen oikeuksien toteutumiselle ovat muun muassa se, ettei pääse kouluun, lukutaidottomuus, kirjoitustaidottomuus, pitkät koulumatkat, köyhyys, aliravitsemus, aikainen avioliitto, vähemmistöryhmään kuuluminen, vanhempien koulutustaso, liialliset kotityöt ja ympäristön haitalliset odotukset. Tyttöjen oikeuksia voidaan edistää muun muassa tarjoamalla koulutusta, helpottamalla naisten työntekoa ja jakamalla tietoa haitallisista odotuksista. Oikeita vastauksia on luonnollisesti paljon muitakin!

Edellisen tehtävän kohdalla oli jo tuotu esiin, että sukupuolivähemmistöihin kuuluvat (ihmiset, jotka eivät koe olevansa tyttöjä tai poikia, vaan jotakin muuta) kohtaavat kaikkialla maailmassa enemmän syrjintää ja häirintää kuin sukupuolienemmistöön kuuluvat. Maailmassa on olemassa paljon valtioita, joissa ei ole virallisesti mahdollista määritellä omaa sukupuoli-identiteettiään vastoin syntymässä määriteltä sukupuoli²⁴. Sinnikkään vaikuttamistyön ansiosta asenteita sukupuolivähemmistöihin kuuluvia kohtaan ja myös lakeja on kuitenkin saatu monessa maassa muutettua vähemmistön oikeudet paremmin huomioiviksi.

²⁴ ILGA-tietokanta

Oikeuksia tytöille!

(25 min)

Tavoitteet:

- » Herättää halu toimia tyttöjen oikeuksien puolesta.
- » Pohtia, mitä voi itse tehdä tasa-arvon puolesta.

Menetelmä: Video, vlogin tekeminen

Tarvikkeet: Planin video [Meillä ei ole aikaa odottaa](#), älypuhelimet, kamerat tai tabletit vlogien kuvaamista varten

Tehtävän ohjeet:

Muistuta, että edellisellä tunnilla (Lapsen oikeudet ja kestävä kehitys) Maailman suurin oppitunti -videolla tutustuttiin pakistanilaiseen Malala Yousafzaihin, joka on puolustanut tyttöjen oikeutta koulutukseen ja saanut Nobelin rauhanpalkinnon työstään. Malala on ansaitusti saanut paljon näkyvyyttä, mutta työhön tasa-arvon puolesta tarvitaan meitä kaikkia ja meistä jokaisella on oma tehtävämme.

Katsokaa video "Meillä ei ole aikaa odottaa". Keskustelkaa lyhyesti videon herättämistä ajatuksista.

Jaa oppilaat 3–4 hengen ryhmiin. Pyydä oppilaita tekemään ryhmässä lyhyt vlogi (enintään 1 min), jossa he kertovat, miten voivat itse toimia tasa-arvon puolesta. Mitä voisi tehdä kotona, entä harrastuksissa tai koulussa? Millaiset teot antaisivat jokaiselle tilaa olla turvallisesti oma itsensä – juuri sellainen, kuin haluaa – sukupuolesta riippumatta? Aikaa on 15 min. Katsokaa sitten yhdessä ryhmien vlogit.

Aihetta voi käsitellä lisää esimerkiksi Planin tuottaman [Tyttöjen oikeuksien olympialaiset -työskentelyn ja aamunavauksen avulla](#).

4

Oikeus terveyteen ja puhtaaseen veteen

Lapsen oikeuksien sopimuksen artikkelit

Vammaisen lapsen erityistarpeet tulee huomioida ja hänen tulee saada nauttia täysipainoisesta ja hyvästä elämästä. **§ 23**

Lapsella on oikeus elää mahdollisimman terveenä ja saada tarvittaessa hoitoa. **§ 24**

Lapsella on oikeus hänen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon. **§ 27**

Terveys ja hyvinvointi on ihmisoikeus

Maailman väestön terveys on parantunut merkittävästi viimeisten vuosikymmenten aikana. Alle 5-vuotiaiden kuolleisuus on vähentynyt²⁵, äitiysneuvolaan pääsy on helpottunut²⁶, ja vesi- ja sanitaatiotilanne on parantunut²⁷. Ihmiset ovat kuitenkin hyvin eriarvoisessa asemassa sen suhteen, miten hyviä terveyspalveluita he saavat. Haavoittuvimmassa asemassa olevien, kuten vammaisten ihmisten, pitkäaikaissairaiden, lasten, iäkkäiden ja taloudellisesti huonossa asemassa olevien, mahdollisuudet saada hoitoa ovat heikommalla kuin muiden. Näin on etenkin silloin, jos julkinen terveydenhuolto on niukasti rahoitettu, henkilökuntaa, lääkkeitä, rokotteita ja välineitä ei ole riittävästi ja välimatkat hoitoon ovat pitkiä. Tilanne on vielä hankalampi, jos ihminen kuuluu tämän lisäksi johonkin toiseenkin yhteiskunnassa syrjintää kohtaavaan ryhmään. Myös Suomessa hyvin toimeentulevat sairastavat vähemmän ja elävät pitempään kuin köyhimmät²⁸, ja vähemmistöihin kuuluvat ja syrjintää kokevat ihmiset voivat huonommin kuin enemmistöön kuuluvat. Jokaisella tulisi kuitenkin olla oikeus terveyteen ja hyvinvointiin.

Nälkä on globaalisti suuri terveysriski. Aliravitsemus on lähes joka toisen alle 5-vuotiaan lapsen kuoleman taustalla²⁹. Hivenaineiden puute altistaa erilaisille taudeille ja heikentää fyysistä ja henkistä kehitystä sekä oppimiskykyä. Suuria terveysriskejä ovat myös likainen vesi, käymälöiden ja viemäroinnin puute sekä huono hygienia. Vaarassa ovat ensisijaisesti lapset, jotka kärsivät aikuisia enemmän ripulin ja koleran kaltaisista taudeista. Esimerkiksi ripuliin kuolee edelleen lähes puoli miljoonaa alle 5-vuotiaasta lasta joka vuosi³⁰. Toisaalta elintasosairaudet ja ilmansaasteet aiheuttavat globaalisti yhä enemmän kuolemia.

Myös pandemiat ovat merkittävä globaali haaste, ja globalisaatio edesauttaa tarttuvien tautien leviämistä. Siinä missä malarian kaltaisia tauteja on totuttu pitämään matalan tulotason maiden riesana, koronavirus COVID-19:n kaltaiset taudit leviävät myös rikkaissa maissa.

Rokottaminen on yksi turvallisimmista, edullisimmista ja menestyksekkäimmistä keinoista ehkäistä kuolemia ja sairauksia sekä parantaa ihmisten elämänlaatua³¹. Rokotteita on käytetty jo yli 200 vuotta. Tehokkaasti tappava isorokko onnistuttiin rokotteiden avulla hävittämään kokonaan vuoteen 1980 mennessä, samoin kuin polio Euroopasta vuoteen 2002 mennessä.³² Rokotusten arvioidaan säästäneen 146 miljoonan alle 5-vuotiaan lapsen hengen 50 vuoden aikana (1974–2024)³³. Maailman terveysjärjestön WHO:n tavoitteena on jatkuvasti parantaa rokotuskattavuutta maailmassa. Edelleen on yli 14 miljoonaa lasta, jotka eivät ole saaneet mitään rokotetta. Näiltä lapsilta on saamatta myös DTP- eli kurkkumätä-jäykkäkouristus-hinkuyskä-rokote.³⁴

²⁵ WHO:n verkkosivut

²⁶ UNICEF Data

²⁷ Sustainable Development Goals Report 2025

²⁸ Kestilä & Karvonen (toim.) 2025

²⁹ WHO:n verkkosivut

³⁰ WHO:n verkkosivut

³¹ WHO:n verkkosivut

³² Eurooppalaisen rokotustietojärjestelmän verkkosivut

³³ Tutkimusartikkeli The Lancetissa, Shattock et al. 2024

³⁴ WHO:n verkkosivut

Oikeus puhtaaseen veteen

Maapallon pinta-alasta noin 70 % on vettä, josta vain 3 % on makeaa vettä ja loput 97 % suolaista merivettä. Suurin osa makeasta vedestä on joko sitoutunut napa- ja vuoristojäätiköihin tai piilossa pohjavetenä, ja makean veden varannot ovat jakautuneet maapallolla epätasaisesti. Veden riittävyyteen globaalisti vaikuttavat muun muassa väestönkasvu, veden ylikulutus, tehomaaalous, raakavesilähteiden saastuminen sekä ilmaston muuttuminen lämpimämmäksi ja kuivemmaksi.³⁵

Maailmanlaajuisesti noin 2,1 miljardia ihmistä eli vuonna 2025 ilman puhdasta vettä ja 3,4 miljardia ilman kunnollista vessaa ja viemärintä³⁶. Kun kunnollista vesijärjestelmää ei ole, vesi saastuu, kun maatalouden ja teollisuuden jätteet päästetään vesistöihin. Myös sanitaation puute likaa vesiä. Käymälöiden puuttuessa tarpeet tehdään luontoon, josta bakteerit kulkeutuvat edelleen saastuttamaan alueen vesivarantoja.

Puhtaan veden saanti on monilla seuduilla haastavaa. Veden kantaminen pitkien matkojen päästä on usein naisten ja tyttöjen tehtävä, johon saattaa kulua useita tunteja päivästä. Painavien vesiastioiden kantaminen on raskasta työtä, eikä aikaa tai voimia jää koulunkäyntiin. Maailmanlaajuisesti yksi tyttöjen koulunkäynnin este onkin jokapäiväinen veden kantaminen. Myös puutteellinen sanitaatio vaikuttaa: tytöt saattavat jättää koulun kesken, kun kuukautiset alkavat siksi, ettei koulussa ole tytöille erillistä vessaa.

Vesi- ja sanitaatiohuoltoa pitäisi pyrkiä parantamaan maailmanlaajuisesti. Lisäksi maailman vesivaroista huolehtiminen on tärkeää. Jotta puhdasta vettä riittää kaikille, on veden kulutukseen kiinnitettävä huomiota. Keskivertosuomalainen kuluttaa vettä noin 130–135 litraa vuorokaudessa³⁷, mikä on vesijalanjälkemme näkyvä osa. Tuotteiden tuotantoprosessiin liittyvä niin sanottu piilovedenkulutus on 97 % vesijalanjäljestämme, ja se nostaa keskivertosuomalaisen päivittaisen vesijalanjäljen lähes 4 000 litraan³⁸. Tässä esimerkkejä siitä, miten paljon vettä mihinkin kuluu:

- Päivittäinen juomaveden tarve: lapsilla noin 1–1,5 litraa ja aikuisilla noin 2–3 litraa³⁹
- Vessan vetäminen: noin 2–6 litraa⁴⁰
- A4-paperiarkki: 2–13 litraa (keskiarvo 7,5 litraa)⁴¹
- Suihku: noin 12–18 litraa/min
- 2,5 dl teetä: 27 litraa⁴²
- 2,5 dl kahvia: 264 litraa
- 1 tomaatti (100 g), kotimainen n. 3,5 litraa, espanjalainen 316 litraa⁴³
- Pyykinpesu: 60 litraa
- 100 g suklaata: 1 700 litraa
- Puuvillainen t-paita: 2 500 litraa⁴⁴ ([lähde](#)).
- Hampurilainen: 2 500 litraa⁴⁵

Tampereen Vesi on tuottanut monipuolisen materiaalin vedestä, veden käsittelystä ja jäteveden puhdistuksesta. Osa sen tehtävistä on suunnattu alakoululaisille. Oman vesijalanjäljen taas voi laskea [vesijalanjälkilaskurilla](#).

³⁵ Globalis-sivusto

³⁶ UNICEF Data

³⁷ Ilmastoinfo-verkkosivut

³⁸ WWF

³⁹ THL

⁴⁰ Vessan vetäminen, suihku ja pyykinpesu, Motiva

⁴¹ Waterfootprint-sivusto

⁴² Kahvi, tee ja suklaa, Waterfootprint-sivusto

⁴³ Kauppapuutarhaliitto

⁴⁴ Water footprint calculator -sivusto

⁴⁵ Water footprint calculator -sivusto

4. Oppitunti

Oikeus terveyteen ja puhtaaseen veteen

(2 x 45 min)

Tavoitteet

- » Pohtia terveyttä edistäviä tekijöitä omakohtaisesti ja maailmanlaajuisesti.
- » Tiedostaa puhtaan veden merkitys arjen ja terveyden kannalta.
- » Oppia vesijalanjäljestä ja veden kestävästä käytöstä.

Oppitunti tiivistettynä

Neljäs kaksoistunti alkaa tunnin teemoihin johdattavalla mielipidejanalla. Sitten perehdytään rokottamiseen tietovisan ja keskustelun avulla sekä opitaan toimivan terveydenhuollon merkityksestä. Tunnilla pohditaan myös puhtaan veden merkitystä sekä paikallisesti että globaalisti, tutustutaan vesijalanjäljen käsitteeseen ja motivoidutaan veden kestävään käyttöön.

Oppitunnin rakenne

- » Virittäytyminen tunnin aiheeseen (15 min)
- » Leviävät sairaudet (20 min)
- » Puhdas vesi – elämän eliksiiri (25 min)
- » Vesijalanjälki (30 min)

Virittäytyminen tunnin aiheeseen

(15 min)

Tavoitteet:

- » Orienoitua tunnin aiheeseen.
- » Miettiä terveyttä, hyvinvointia ja puhtaan veden käyttöä omakohtaisesti.
- » Perustella omia mielipiteitä ja kuunnella toisten näkemyksiä.

Menetelmä: Mieli-pidejana

Tarvikkeet: –

Tehtävän ohjeet:

Aloita tunti tuttuun tapaan kertaamalla turvallisemman tilan periaatteet.

Tehkää sitten tunnin aiheisiin virittävä mieli-pidejana. Katso Mieli-pidejana-menetelmän ohjeet sivulta [108](#). Väittämät:

- Pesen aina kädet, kun tulen ulkoa sisään.
- Suomessa on hyvä terveydenhuolto.
- Haluaisin isona lääkäriksi tai sairaanhoitajaksi.
- Minua jännittää käydä hammaslääkärissä.
- Yritän säästää vettä esimerkiksi suihkussa ja hampaita pestessä.
- Suomessa puhdasta vettä on niin paljon, ettei sitä tarvitse säästää.
- Tiedän, mikä on vesijalanjälki.

Leviävät sairaudet

(20 min)

Tavoitteet:

- » Oppia rokotuksista ja niiden merkityksestä sairauksien ehkäisemisessä.
- » Ymmärtää, miten rokotukset toimivat.
- » Oppia arvostamaan julkista terveydenhuoltoa.

Menetelmä: yksilötehtävä, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: tietovisakysymykset (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Kerro, että nyt aiheena on tarttuvien ja vaarallisten sairauksien ehkäiseminen ja erityisesti rokotukset. Tulosta tietovisakysymykset kaikille oppilaille. Vaihtoehtoisesti voit heijastaa kysymystiedoston näkyville ja oppilaat voivat kirjoittaa omat vastauksensa paperille tai vihkoon. Kun kaikki ovat vastanneet, käy oikeat vastaukset ja niihin liittyvät lisätiedot läpi oppilaiden kanssa.

Oikeat vastaukset:

1. **Totta.** Rokottaminen on ollut tehokas keino vähentää monien vaarallisten tartuntatautiin leviämistä. Esimerkiksi isorokko oli tuhansia vuosia yleinen ja monille tappava tartuntatauti, joka on rokotuksen avulla kadonnut maailmasta kokonaan⁴⁶.
2. **Kaikki vaihtoehdot ovat oikein.** Suurin osa rokotteista annetaan neulalla pistäen, mutta esimerkiksi suun kautta otettava poliorokote on käytössä ja Euroopassa lasten influenssaa vastaan rokotetaan nenäsumutteella.
3. **B on oikein.**
4. **C on oikein.**
5. **A on oikein.**
6. **Totta.** Pelkkää nuhaa vastaan ei voi rokottaa, mutta vakavampaa influenssatautiin vastaan voi.
7. **A on oikein.**
8. **C on oikein.**
9. **Tarua.** Pistoskohtaa voi kutittaa tai se voi tulla hieman kipeäksi.
10. **Totta.** Rokotteessa voi olla aineita, jotka aiheuttavat yliherkkyyssreaktion osalle ihmisistä. Siksi ennen rokotusta kysytään rokotettavalta, onko tiedossa jotakin allergioita tai onko aiemmin tullut allergiaoireita rokotusten jälkeen.⁴⁷

jatkuu... ➡

⁴⁶ Tiedemuseo Liekin verkkosivut

⁴⁷ Tietovisan kysymysten lähteenä on soveltaen käytetty Jäppisen ja Sivosen opinnäytetyötä (2017)

Kerro, että hyvä hygienia auttaa monien sairauksien ehkäisemisessä ja vähentää monien tarttuvien tautien leviämistä. On kuitenkin olemassa sairauksia, jotka tarttuvat hyvästä hygieniasta huolimatta. Niihin auttaa rokotus. Rokotuksessa on kyse siitä, että henkilö saa pienen määrän virusta tai bakteeria, joka ei niin vähäisenä määränä aiheuta ihmiselle sairautta. Elimistö reagoi siihen, ja henkilö saa immuniteetin taudinaiheuttajaa vastaan. Immuniteetti tarkoittaa vastustuskykyä eli sitä, että ihmisen elimistö pystyy suojautumaan taudinaiheuttajaa vastaan. Rokottaminen onkin ollut tehokas ja edullinen keino vähentää monien vaarallisten tartuntatautien leviämistä. Miettikää yhdessä: Mitä mahtaisi tapahtua, jos nyt päätettäisiin, ettei syntyviä lapsia enää rokotettaisi?

Muistuta, että jokaisella lapsella on oikeus terveyteen ja hyvinvointiin. Suomessa julkinen terveydenhuolto toimii hyvin ja tukee monipuolisesti tämän oikeuden toteutumisesta. Keskustelkaa yhdessä oppilaiden omista ja heidän perheidensä kokemuksista terveydenhuollosta. Pyrkikää miettimään koko elämänkaarta aina syntymästä alkaen. Ne saavat kertoa kokemuksiaan, jotka haluavat, mutta kenenkään ei ole pakko. Voit kysyä:

- Muistatko, mitä rokotuksia olet saanut? Miltä rokottaminen tuntui?
- Millä tavoin hampaitasi on hoidettu?
- Entä mitä muuta sellaista hoitoa olet saanut, joka auttaa terveenä pysymisessä? (esim. neuvola, kouluterveydenhuolto...)
- Jos sairastut, mistä saat hoitoa?
- Onko sinua joskus hoidettu sairaalassa?
- Millä tavoin sinun sairauksiasi tai läheisen ihmisen sairauksia on hoidettu?

Monessa maassa terveydenhuoltopalveluita, lääkkeitä tai rokotteita ei ole yhtä hyvin saatavilla kuin meillä. Joskus välimatkat sairaaloihin ovat pitkiä, eikä terveydenhuoltohenkilökuntaa tai välineitä ole riittävästi. Myös köyhyys ja siitä usein seuraava aliravitsemus eli liian vähäinen ruuan ja ravintoaineiden saanti aiheuttaa maailmassa paljon terveyshaittoja, samoin likainen vesi, vessojen ja viemäröinnin puute.

Maailman ihmisten terveys on kuitenkin parantunut paljon viimeisten vuosikymmenten aikana. Esimerkiksi pieniä lapsia kuolee vähemmän sairauksiin ja aliravitsemukseen, ihmiset elävät aiempaa pitempään, äitiysneuvolaan pääsy on helpottunut ja vesitilanne parantunut.

Puhdas vesi – elämän eliksiiri

(25 min)

Tavoitteet:

- » Ymmärtää puhtaan veden merkitys elämän kannalta.
- » Tiedostaa, mitä haasteita puhtaan veden riittävyyteen saattaa liittyä ja miten se vaikuttaa erityisesti tyttöihin.
- » Pohtia, mihin kaikkeen itse käyttää vettä.

Menetelmä: Kuullun tulkitseminen, vedenkäytön demonstroiminen, opetuskeskustelu, piirtäminen tai pohtiva kirjoittaminen

Tarvikkeet: Ludivinan tarina (materiaalipankista), pulloja tai ämpäri, paperia tai vihko

Tehtävän ohjeet:

- A. Lue ääneen tarina 9-vuotiaasta Ludivinasta. Pyydä oppilaita kuuntelemaan hiljaa, voi vaikka sulkea silmät tarinan ajaksi.
- B. 9-vuotias Ludivina täyttää joka päivä kaksi viiden litran kanisteria ja kantaa yhden kummassakin kädessään. Täytä 5 tai 10 litran edestä vesipulloja tai ämpäri ja pyydä vapaaehtoista oppilasta luokan eteen kokeilemaan vesimäärän painoa. Anna muidenkin halukkaiden kokeilla.
- C. Kerro, että puhdas vesi on jakautunut epätasaisesti maailmassa. Monilla alueilla vettä ei tule suoraan kotiin, vaan vesi pitää hakea lähimmältä kaivolta tai vesistöltä, joka saattaa sijaita monen kilometrin matkan päässä. Puhtaan veden puute vaikuttaa erityisesti tyttöjen asemaan, koska vedenhaku on yleensä heidän tehtävänsä. Monella tytöllä kuluu vedenhakuun useita tunteja päivässä. Siksi koulunkäynnille, levolle ja vapaa-ajalle jää vain vähän aikaa. Kaikilla on oikeus puhtaaseen veteen.
- D. Jatka aihetta oppilaiden oman vedenkäytön pohtimiseen. Ohjeista oppilaita kirjoittamaan tai piirtämään paperille tai vihkoon vastaus kysymykseen: Mihin kaikkeen käytät vettä päivän aikana? Anna aikaa 5 min.
- E. Pohtikaa yhdessä:
- Mikä kaikki vedenkäyttö on välttämätöntä? Mistä taas voisi säästää?
 - Millaista elämä olisi, jos vettä olisi paljon vähemmän? (Muistelkaa, kuinka paljon Ludivina ja hänen sisaruksensa toivat vettä koko perheelle käytettäväksi päivittäin.)
 - Mihin käyttötarkoituksiin voi käyttää myös puhdistamatonta (tai likaista) vettä?
 - Mitä likaisen veden käyttämisestä voi seurata? Mitä tauteja voi levitä likaisen veden välityksellä?

Muistuta, että vaikka Suomessa onkin paljon makean veden varantoja, vettä tulee silti käyttää säästeliäästi. Raakaveden hankintaan, sen puhdistamiseen ja pumppaamiseen sekä jätevesien käsittelyyn kuuluu paljon energiaa ja käytetään runsaasti puhdistuskemikaaleja. Energianhankinta ja kemikaalit rasittavat maapalloa.

Voitte myös katsoa [Planin lyhyen videon vedenhausta](#). Video tuo esiin myös ilmastonmuutoksen vaikutuksen vesitilanteeseen.

Vesijalanjälki

(30 min)

Tavoitteet:

- » Ymmärtää, mitä vesijalanjälki tarkoittaa.
- » Kiinnittää huomiota omaan vedenkulutukseen ja miettiä, voisiko siihen itse vaikuttaa.
- » Rohkaista kestävään elämäntapaan luonnonvaroja säästäen.

Menetelmä: Opetuskeskustelu, pienryhmätyöskentely

Tarvikkeet: Tavarakortit (materiaalipankista), liimalappuja ja kyniä tai virtuaalinen valkotalu

Tehtävän ohjeet:

Kerro, että vesijalanjälki tarkoittaa sitä, miten paljon vettä käyttää päivässä. Pyydä oppilaita arvaamaan, kuinka paljon vettä suomalainen kuluttaa keskimäärin päivässä (130–135 litraa). Kerro, että se on vesijalanjälkemme näkyvä osa. Sen lisäksi kaikkien käyttämämme tavaroiden tuottamiseen tarvitaan vettä. Tämä vedenkulutus on meille näkymätöntä, koska se on tapahtunut jo ennen kuin otamme tuotteet käyttöön. Siksi sitä kutsutaan piilovedenkulutukseksi. Vesijalanjäljestämme 97 % on tätä piilovedenkulutusta. Se nostaa keskivertosuomalaisen päivittäisen vesijalanjäljen lähes 4 000 litraan, mikä vastaa 20 ammeellista vettä.

Jaa oppilaat 3–4 hengen ryhmiin. Jokainen ryhmä saa tavarakortit. Anna tehtäväksi pohtia, minkä tuottamiseen menee eniten ja mihin vähiten vettä. Ryhmät asettavat kortit järjestykseen sen mukaan, miten paljon vettä ne vaativat. Käykää sitten yhdessä läpi oikea järjestys. Voit näyttää sen materiaalipankin tiedostosta.

- Päivittäinen juomaveden tarve (2 litraa)⁴⁸
- Kotimainen tomaatti (3,5 litraa) (huom. espanjalainen tomaatti jopa 316 litraa)
- Vessan vetäminen (2–6 litraa)
- A4-paperiarkki (keskimäärin 7,5 litraa; 2–13 litraa)
- Pyykinpesu (60 litraa)
- Appelsiini (80 litraa)⁴⁹
- 100 g suklaata (1 700 litraa)
- Hampurilainen (2 500 litraa)
- T-paita (2 500 litraa)
- Nahkakengät (8 000 litraa)⁵⁰

Pohtikaa, mitä merkitystä sillä on, missä vesi on kulutettu – Suomessa vai muualla. Millä alueilla maailmassa on pulaa vedestä? Mitkä näistä tuotteista tulevat alueilta, jotka kärsivät vesipulasta?

Pyydä oppilaita ideoimaan ryhmissä vähintään kolme asiaa, miten vettä voi säästää muuttamalla omia päivittäisiä tapojaan. Ryhmät kirjoittavat ne joko liimalappuille tai virtuaaliselle valkotalulle. Näin saatte koottua ryhmän yhteisen vinkkilistan. Lukekaa lopuksi yhdessä kaikki vinkit.

Anna kotitehtäväksi ottaa parhaat vinkit käyttöön ja kiinnittää huomiota omaan vedenkulutukseen.

48 Juomavesi, tomaatti, vessan vetäminen, paperiarkki, pyykinpesu, suklaa, hampurilainen ja T-paita, lähteet löytyvät tämän oppitunnin tieto-osion sivulta 46.

49 Waterfootprint-sivusto

50 Waterfootprint Calculator

5

Oikeus koulutukseen

Lapsen oikeuksien sopimuksen artikkelit

Lapsella on oikeus käydä ilmaiseksi peruskoulua. Valtion on edistettävä toisen asteen koulutusta ja opinto-ohjausta sekä ehkäistävä koulunkäynnin keskeyttämistä. **§ 28**

Koulutuksen tulee pyrkiä kehittämään lapsen kasvua täyteen mittaansa. Koulutuksen tulee edistää ihmisoikeuksien, lapsen vanhempien sekä oman ja muiden kulttuurien kunnioittamista. **§ 29**

Koulutus kuuluu kaikille ja edistää tasa-arvoa

Koulutus on jokaisen lapsen oikeus. YK:n kestävän kehityksen tavoitteet pyrkivät turvaamaan kaikille lapsille laadukkaan ja tasa-arvoisen koulutuksen, joka kehittää kestävän kehityksen edistämiseen tarvittavia tietoja ja taitoja. Lasten peruskoulutuksen eteen tehdyt ponnistelut ovat tuottaneet tulosta, ja suuri enemmistö maailman peruskouluikäisistä lapsista pääsee nykyään aloittamaan koulun. Monella koulu jää kuitenkin varhain kesken. 251 miljoonaa maailman kouluikäistä lasta ei käy koulua (vuonna 2024)⁵¹. Lisäksi suuri haaste on se, että opetuksen laatu voi olla niin heikko, että oppimistulokset jäävät olemattomiksi, vaikka lapsi kävisi koulua.

Maailman tytöt kohtaavat kaksinkertaista syrjintää ikänsä ja sukupuolensa vuoksi.

Maailmanlaajuisesti tytöt joutuvat usein lopettamaan koulutien poikia aikaisemmin, eikä toisen asteen koulutuksen suorittaneiden tyttöjen määrä ole kasvanut merkittävästi. Koulutus ja erityisesti tyttöjen kouluttaminen on yksi tehokkaimmista tavoista katkaista köyhyyden kierre. Koulutus edistää tasa-arvoa, parantaa tyttöjen ja naisten yhteiskunnallista asemaa, lisää naisten työssäkäyntiä ja tuloja sekä kasvattaa tyttöjen valmiuksia päättää itse omasta tulevaisuudestaan ja kehostaan.

Kouluun pääsemisen tiellä on monia esteitä

Suurin syy siihen, että lapsi jää koulutuksen ulkopuolelle, on köyhyys. Maailmanlaajuisesti erityisesti maaseudulla asuvien köyhien perheiden tyttöjen koulupolku jää usein lyhyeksi. Tyttöjen koulutusta ei välttämättä arvosteta tai katsota tarpeelliseksi. Tyttöjen oletetaan osallistuvan kotitöihin, jolloin koulunkäynnille ei jää aikaa. Lisäksi monien tyttöjen koulutien katkaisee liian varhainen avioituminen tai raskaus. Myös tyttöjen kouluissa ja koulumatkalla kohtaama seksuaalinen väkivalta on yksi tärkeä syy koulun lopettamiseen. Toisaalta joissakin maissa poikien koulutie katkeaa tyttöjä aiemmin, koska odotetaan, että pojat siirtyvät töihin tuomaan rahaa perheelle. Vuonna 2024 toisen asteen koulutuksen suoritti loppuun vain noin 60 % kaikista maailman nuorista⁵². Sekä tyttöjen että poikien koulutuksen edistämiseksi on tärkeää murtaa sukupuoleen liittyviä haitallisia rooliodotuksia ja normeja.

Huono-osaisuuden ja sukupuolen lisäksi mahdollisuuksia koulunkäyntiin voi heikentää myös syrjäinen kotipaikka. Kaukaisille seuduille on vaikea löytää opettajia, ja koulumatkat voivat olla pitkiä. Myös vammaisuus tai kuuluminen syrjinnän vaarassa olevaan ryhmään, esimerkiksi etniseen vähemmistöryhmään, heikentää kouluttautumismahdollisuuksia. Erityisopetusta on harvoin tarjolla, ja vähemmistökielillä on vaikea saada laadukasta opetusta. On myös tutkittu, että vanhempien, erityisesti äidin, koulutustaso vaikuttaa vahvasti siihen, kuinka pitkään lapset käyvät koulua.

51 UNESCO, Global Education Monitoring Report

52 UN SDG Indicators Database

5. Oppitunti

Oikeus koulutukseen

(2 x 45 min)

Tavoitteet

- » Pohtia koulutuksen merkitystä lapsen kehittymisen, kasvun ja unelmien saavuttamisen kannalta – sekä omalla kohdalla että globaalisti.
- » Ymmärtää syitä sille, että kaikki lapset eivät käy koulua.
- » Oivaltaa, että pelkkä mahdollisuus mennä kouluun ei yksin takaa oppimista ja hyvää tulevaisuutta.

Oppitunti tiivistettynä

Viidennellä oppitunnilla pohditaan koulutuksen merkitystä sekä omasta näkökulmasta että globaalisti. Tunnin alussa virittäydytään aiheeseen kuvantarkastelun avulla. Sitten kartoitetaan, mitä tietoja ja taitoja oppilailla on ja miten ne ovat kehittyneet. Oppilaat pohtivat koulutuksen merkitystä oman unelma-ammattin saavuttamisen kannalta ja etsivät syitä sille, että kaikki maailman lapset eivät saa käydä koulua. Tälle vaihtoehdona on tutustua kuvien kautta kouluihin eri puolilla maailmaa. Lopuksi tutkitaan päivävastoin-harjoituksen keinoin, millainen on hyvä koulu.

Oppitunnin rakenne

- » Tervetuloa kouluun! (15 min)
- » Mitä kaikkea tiedän ja osaan (25 min)
- » Matkalla unelma-ammattiin tai Kouluja eri puolilta maailmaa (25 min)
- » Maailman huonoin koulu (25 min)

Tervetuloa kouluun!

(15 min)

Tavoitteet:

- » Harjoitella kuvan tulkitsemista, havaintojen sanoittamista ja toisten kuuntelemista.
- » Huomata, että kuvaa voidaan tulkita eri tavoin.
- » Orientoitua tunnin teemaan.

Menetelmä: VTS

Tarvikkeet: Valokuva (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Aloita tunti tuttuun tapaan kertaamalla turvallisemman tilan periaatteet.

Tässä harjoituksessa käytetään VTS-menetelmää (Visual Thinking Strategies), jonka ohjeet ovat sivulla [108](#). Harjoituksessa katsottavan kuvan voi ladata materiaalipankista.

Katseluhetken päätteeksi voit kertoa, että kuvassa on helsinkiläisen Kallion kansakoulun veistoluokka eli puukäsityöluokka vuonna 1913⁵³. Laskekaa, kuinka monta vuotta sitten kuva on otettu.

Tuohon aikaan ei ollut vielä oppivelvollisuutta, eivätkä kaikki lapset Suomessa käyneet koulua. Oppivelvollisuuslaki säädettiin vuonna 1921. Se koski 7–13-vuotiaita lapsia. Laki oli yksi suomalaisen kouluhistorian merkittävimpiä virstanpylväitä. Sen ansiosta jokainen lapsi, oli hän sitten tyttö tai poika, rikas tai köyhä, pääsi maksuttomaan opetukseen. 1930-luvulla oltiin jo tilanteessa, jossa 7–13-vuotiaista lapsista lähes kaikki kävivät koulua.

Kerro lopuksi, että tällä tunnilla puhutaan oikeudesta koulutukseen ja että jokaisella maailman lapsella tulisi olla oikeus käydä koulua ja oppia. Koulutus on yksi tärkeimpiä asioita lapsen hyvinvoinnin ja tulevaisuuden kannalta.

Vaihtoehtoisesti tunnin voi aloittaa videoista keskustelemalla. (ks. seuraava sivu)

jatkuu... ➡

⁵³ Helsingin kaupunginmuseon kokoelmat

Tavoitteet:

- » Orienoitua oppitunnin teemaan
- » Pohtia, millaisia eroja ja samankaltaisuuksia koulunkäynnissä on eri maissa

Menetelmä: opetuskeskustelu

Tarvikkeet: [video laadukkaan koulutuksen merkityksestä](#), [Unicefin video koulunkäynnistä Keniassa](#)

Tehtävän ohjeet:

Näytä aluksi [Ulkoministeriön vuonna 2021 tuottama video](#). Kerro, että tällä tunnilla puhutaan oikeudesta koulutukseen ja että jokaisella maailman lapsella tulisi olla oikeus käydä koulua ja oppia. Koulutus on yksi tärkeimpiä asioita lapsen hyvinvoinnin ja tulevaisuuden kannalta.

Näytä sitten video, jossa [tutustutaan hieman koulunkäyntiin Keniassa](#).

Kysy oppilailta ja keskustelkaa yhdessä:

- Millaisia ajatuksia videot herättivät?
- Oliko jokin asia yllättävää?
- Näyttikö koulunkäynti Keniassa erilaiselta Suomeen verrattuna? ⁵⁴

⁵⁴ Tehtävä on sovellettu versio Ulkoministeriön Maailma 2030 -sivustolta

Mitä kaikkea tiedän ja osaan

(25 min)

Tavoitteet:

- » Tiedostaa, mitä kaikkea jo tietää ja osaa.
- » Ymmärtää, millä keinoin eri tietoja ja taitoja voi kehittää.
- » Oivaltaa, että oppimista tapahtuu kaikkialla – sekä koulussa että vapaa-ajalla

Menetelmä: Askarteleminen, ryhmätyöskentely, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: Suuri paperi joka ryhmälle (mieluiten lapsen kokoinen), värikyniä tai tusseja, apukysymykset (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Jaa oppilaat 3–4 hengen ryhmiin ja anna jokaiselle ryhmälle iso paperi. Jos mahdollista, paperi saisi olla lapsen kokoinen (esim. muutama fläppipaperi yhteen teipattuna). Pyydä joka ryhmästä yhtä oppilasta asettumaan paperin päälle makaamaan. Muut piirtävät lapsen ääriviivat paperille luonnollisessa koossa. Jos niin suurta paperia ei ole, ryhmät piirtävät vain mahdollisimman ison lapsihahmon saamalleen paperille. Pyydä ryhmiä antamaan omalle hahmolleen nimi.

Keskustelkaa yhdessä siitä, mitä tieto ja taito tarkoittavat ja mikä niiden ero on. Pyydä sitten ryhmiä miettimään kaikkia niitä tietoja ja taitoja, joita heillä on. Ohjeista ryhmiä kirjaamaan tiedot ja taidot piirtämänsä lapsihahmon päälle. Kukin tieto ja taito sijoitetaan siihen liittyvään kehon osaan piirtämällä tai kirjoittamalla (esimerkiksi käveleminen jalkojen kohdalle). Näin hahmo osaa kaiken, mitä ryhmä yhteensä osaa. Anna kullekin ryhmälle lista apukysymyksistä.

Pyydä sitten ryhmiä lisäämään piirrookseen erilaisia keinoja, joilla tietoja ja taitoja voidaan kehittää. Mitkä asiat tai ihmiset ovat auttaneet oppilaita oppimaan nuo tiedot ja taidot? Jokainen tällainen keino kirjataan tietyn värisellä kynällä tai tussilla ja merkitään nuoli kohti taitoa, johon se vaikuttaa.

Lopuksi yhdessä tarkastelkaa ryhmien lapsihahmoja. Muistuta, että oppimista tapahtuu koko ajan sekä koulussa että vapaa-ajalla ja että on tärkeää oppia uusia asioita läpi koko elämän. Laajenna keskustelua lapsen oikeuksiin kysymällä, miten kaikin tavoin oppimista voidaan tukea.

Lisätehtävä, joka sopii hyvin 6.-luokkalaisille ja sitä vanhemmille oppilaille:

Keskustelkaa yhdessä, millaisia taitoja jokaisen olisi tärkeä oppia tulevaisuutta ajatellen. Millaista koulutusta tulevaisuudessa tarvitaan Suomessa ja maailmalla?⁵⁵ Entä millaista työtä oppilaat itse haluaisivat tehdä ja millaista koulutusta siihen tarvitsee?

Matkalla unelma-ammattiin

(25 min)

Tavoitteet:

- » Ymmärtää koulutuksen merkitys omien unelmien saavuttamisen kannalta.
- » Tiedostaa, että kaikki lapset maailmassa eivät saa käydä koulua ja ymmärtää miksi.
- » Harjoitella luovaa ilmaisua.

Menetelmä: Pantomiimi tai patsas, opetuskeskustelu, parityöskentely

Tarvikkeet: Paperia tai vihot, kyniä

Tehtävän ohjeet:

- Jatkakaa työskentelyä samoissa 3–4 hengen ryhmissä. Jokainen oppilas esittää ryhmälle oman unelma-ammattinsa patsaana tai pantomiiminä. Muiden tehtävä on arvata, mistä ammatista on kyse. Vaihtoehtoisesti oppilaat voivat piirtää unelma-ammattinsa ja muut yrittävät piirroksen perusteella arvata, mistä on kyse.
- Keskustelkaa sitten yhdessä, minkä verran oppilaiden unelma-ammattit vaativat opiskelua ja olisiko ammatissa mahdollista toimia ilman koulutusta. Tärkeää on ymmärtää, että jos ei ole mitään koulutusta, on vaikeaa saada muita kuin matalapalkkaisia, raskaita tai vaarallisia töitä.
- Kerro, että peruskoulun ulkopuolella on n. 78 miljoonaa kouluikäistä lasta maailmassa⁵⁶. Voit kertoa, että määrä on aika lähellä Saksan väkilukua (vuoden 2025 tieto). Miettikää yhdessä, kuinka monta kertaa koko Suomen väkiluku tuo on. Koulun ulkopuolella olevat lapset ovat pääosin köyhiä, ja monet heistä asuvat maaseudulla.
- Yhteensä yksi kuudesta kouluikäisestä lapsesta maailmassa ei ole koulussa. Laskekaa yhdessä nopeasti, kuinka montaa se tarkoittaisi tässä luokassa suhteellisesti. Pyydä oppilaita laskemaan, kuinka moni luokan oppilaista ei olisi koulussa, jos luokka edustaisi koko maailman lapsia. (esim. luokassa 24 oppilasta jaettuna 6:lla = 4)
- Pyydä oppilaita keskustelemaan vieruskaverin kanssa ja kirjaamaan paperille syitä, miksi monet lapset eivät pääse kouluun tai joutuvat jättämään koulun kesken. Kerätkää sitten syyt taululle. Lisää tarvittaessa sellaisia syitä, jotka eivät oppilailla tule mieleen: perhe on köyhä, lapsen pitää auttaa kotitöissä, lapsen pitää mennä palkkatöihin, tyttö joutuu naimisiin liian nuorena, tyttö tulee raskaaksi, vanhemmat eivät arvosta koulutusta, kouluun on liian pitkä matka, koulumatka on vaarallinen, koulussa ei ole tytöille omia vessoja, lapsen kotimaassa on menossa sota tai muu kriisi ja hän on joutunut lähtemään pakoon, lapsi kuuluu syrjinnän vaarassa olevaan vähemmistöön, koulussa ei puhuta lapsen omaa kieltä, opetus on heikkolaatuista.

Vaihtoehtona Matkalla unelma-ammattiin -tehtävälle voitte tehdä seuraavan sivun tehtävän.

jatkuu... ➡

Kouluja eri puolilta maailmaa

(25 min)

Tavoitteet:

- » Tutustua erilaisiin oppimisympäristöihin eri puolilla maailmaa.
- » Tutkia erilaisia kulttuureja.

Menetelmä: kuvan katselu, keskustelu

Tarvikkeet: kuvat koululuokista eri puolilta maailmaa (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Näytä oppilaille kuvia kouluista ja koululuokista eri puolilta maailmaa. Kuvat ovat maista, joissa Plan toimii yhteisöissä muun muassa koulunkäyntimahdollisuuksien parantamiseksi. Keskustelkaa yhdessä, mitä samaa tai erilaista kuvissa on verrattuna suomalaisen kouluun. Yllättikö joku asia?

Maailman huonoin koulu

(25 min)

Tavoitteet:

- » Havainnollistaa sitä, miten monia näkökulmia koulunkäyntiin on.
- » Saada oivalluksia siitä, millainen koulu tukisi parhaiten lapsen oikeuksia.
- » Ymmärtää, että pelkästään ulkoiset puitteet eivät ole oppimisen tae, vaan lisäksi vaaditaan laadukasta opetusta ja turvallinen oppimisympäristö.

Menetelmä: Ryhmätyöskentely

Tarvikkeet: Papereita, kyniä

Tehtävän ohjeet:

Ajatuksena on ensin ideoida mahdollisimman epätoivottava tulos ja lopuksi pohtia toimia, jolla se muutetaan suorastaan unelmien tavoitteita vastaavaksi.

- A. Pyydä oppilaita tekemään 3–4 hengen ryhmissä suunnitelma siitä, millainen olisi maailman huonoin koulu. Miettikää esimerkiksi seuraavia asioita:
- Huonot koulutilat
 - Huono rehtori
 - Huonot opettajat
 - Huonosti toimiva luokka (ryhmä)
 - Huonoimmat koulutehtävät
 - Huonoimmat läksyt
 - Huonoin kouluruoka
 - Huonoin oppitunti/aine
- B. Pyydä sitten jokaista ryhmää esittelemään maailman huonoin koulunsa luokalle. Voitte vaikka äänestää, mikä ryhmä onnistui mielestänne suunnittelemaan kaikkein surkeimman koulun.
- C. Kääntäkää nyt suunnitelmanne päinvastoin eli kirjatkaa jokainen koulunne yksityiskohta niin, että se olisi paras mahdollinen. Jos aikaa riittää, unelmien koulua voi myös havainnollistaa piirtämällä.
- D. Esitelkää maailman parhaat koulunne. Voitte taas äänestää siitä, minkä ryhmän koulu vaikuttaa kaikkein parhaalta. Tällaisessa koulussa oikeus koulutukseen toteutuu kaikkein parhaiten. Oppimiseen tarvitaan paljon eri asioita – esimerkiksi laadukasta opetusta ja turvallinen oppimisympäristö.

Ryhmät voi myös alussa jakaa puoliksi eli osa ryhmistä suunnittelee maailman huonoimman koulun ja osa maailman parhaimman koulun. Lopuksi esitellään tuotokset.

6

Oikeus olla tekemättä raskasta työtä

Lapsen oikeuksien sopimuksen artikkelit

Lapsella on oikeus lepoon, leikkiin ja vapaa-aikaan sekä taide- ja kulttuurielämään. § 31

Lapsella ei saa teettää työtä, joka haittaa hänen opintojaan tai vahingoittaa hänen terveyttään tai kehitystään. § 32

Miljoonat lapset tekevät töitä

Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsilla ei saa teettää liian raskasta eikä pitkäaikaista työtä. Vuonna 2015 tehtiin sopimus lopettaa lapsityövoima vuoteen 2025 mennessä, mutta siinä ei olla onnistuttu (ILO, The International Labour Organization). Lapsityövoiman vähentäminen on ollut hitaampaa ja epätasaisempaa etenkin nuorempien lasten kohdalla.

Arviolta noin 138 miljoonaa lasta tekee lapsityötä maailmanlaajuisesti. Lapsityötä tekevästä lapsista 54 miljoonaa tekee vaarallista työtä. Lasten määrä maailmassa on kasvanut 230 miljoonalla vuodesta 2000 lähtien, mutta lapsityötä tekeviä on 100 miljoonaa vähemmän kuin vuonna 2000. ILO (The International Labour Organization) tuo raportissaan esille, että lapsityövoima koskee 5–17-vuotiaita lapsia, joista suurin osa on poikia. Jos otetaan huomioon myös kotityöt, niin tällöin työskentelevistä lapsista on hieman enemmän tyttöjä kuin poikia. Lapsityöläisistä suurin osa elää Saharan eteläpuolisessa Afrikassa, Aasiassa ja Tyynenmeren alueella. Valtaosa työtä tekevästä lapsista työskentelee maataloudessa. Myös palvelualan työt ja tehdastyö ovat yleisiä. Lapsityöntekijöiden määrä on globaalisti laskussa.⁵⁷ Kaikilla alueilla (Saharan eteläpuolinen Afrika, Aasia ja Tyynenmeren alue, Latinalainen Amerika ja Karibia) on tapahtunut edistymistä lapsityövoiman torjumisessa vuodesta 2020 lähtien.

ILO määrittelee työntekijän minimi-ikäsi 15 vuotta. Köyhimmille maille ILO sallii myös 14-vuotiaiden työnteon. ILO:n määritelmän mukaan 13–15-vuotiaat (köyhimmässä maissa 12–14-vuotiaat) saavat tehdä kevyttä työtä, joka ei haittaa heidän koulunkäyntiään tai muuta kehitystä ja on lyhytkestoista.⁵⁸ Tällainen lasten tekemä työ tukee lapsen ja perheen hyvinvointia ja mahdollistaa rahallisesti esimerkiksi lapsen koulunkäynnin. Lapsilla ei kuitenkaan saa koskaan teettää vaarallisia tai raskaita töitä.

Kaikki lapsityö häiritsee lapsen kehitystä

Lapsityön voi jakaa kahteen luokkaan: haitallinen lapsityö ja vaarallinen lapsityö. Haitallinen lapsityö viittaa niihin työtä tekeviin lapsiin, joille työnteosta seuraa erilaisia negatiivisia vaikutuksia, kuten koulunkäynnin estymistä tai muuta sosiaalista, henkistä tai fyysistä haittaa. Haittoja aiheuttavat silloin muun muassa liian pitkät työajat, huonot työolosuhteet, riittämätön palkkaus, liian suuri vastuu nuorella iällä ja koulunkäynnin estyminen. Vaarallisella lapsityöllä tarkoitetaan sitä, että lapsilla teetetään työtä, joka heikentää vakavasti heidän terveyttään, häiritsee normaalia kehitystä tai vaarantaa jopa lasten hengen. Tällaisen työn pahimpia muotoja ovat lasten pakottaminen sotilaiksi, prostituutio ja pornoteollisuus, velkaorjuus ja pakkotyö, ihmiskauppa, salakuljetus (esim. huumausaineiden) ja muu laiton toiminta. Lapsityövoiman vaikutukset ovat joka tapauksessa kauaskantoiset ja tuhoisat: työ yleensä estää lapsen koulunkäynnin osittain tai kokonaan ja altistaa hänet riistolle myös myöhemmin elämässä.

Lapsityön suurin syy on köyhyys. Köyhissä perheissä lasten tulot saattavat olla tärkeät perheen toimeentulon kannalta. Lapsityö onkin hyvin monimutkainen ongelma. Lapsityön totaalinen kieltäminen parantaa harvoin lasten asemaa, sillä se ajaa lapset pimeisiin töihin eli entistä huonompiin työolosuhteisiin. Lapsityön kieltäminen ei auta, jos perheiden toimeentuloa ei tueta. On tärkeää vähentää eriarvoisuutta ja parantaa sosiaaliturvaa. Lapsityöläisiä tulisi auttaa tarjoamalla joustavia koulutusmahdollisuuksia työn ohella (aamupäiväkoulu, iltapäiväkoulu) sekä tietoa lasten oikeuksista. Koulutus on keskeinen tapa katkaista köyhyys kierre.⁵⁹

⁵⁷ Maailman työjärjestö ILO:n verkkosivut

⁵⁸ ILO:n sopimus nro 138 minimi-ikästä

⁵⁹ ILO:n verkkosivut

Vastuullisena kuluttajana voi vaikuttaa

Osa tuotteista, joita meille Suomessa myydään, on tuotettu lapsityövoimaa hyväksikäyttäen. Esimerkiksi kaakaon tuotannossa pelkäästään Norsunluurannikolla ja Ghanassa työskenteli vuonna 2020 1,5 miljoonaa lasta, joista 95 % teki vaarallista työtä (esim. altistuminen haitallisille torjunta-aineille)⁶⁰. Yksi tapa edistää lapsen oikeuksia ja toteuttaa globaalia vastuuta onkin toimia vastuullisena kuluttajana. Kaupassa voit kysyä tuotteiden alkuperästä ja antaa palautetta. Voit myös tuoda esiin, että sinulle kuluttajana tuotteiden eettisyydellä ja ympäristöystävällisyydellä on merkitystä. Yrityksiltä voi vaatia vastuullista toimintaa myös esimerkiksi allekirjoittamalla vetoomuksia.

Vastuullisesta tuotannosta kertovat merkit eli sertifikaatit kertovat, että tuote on valmistettu tiettyjä eettisiä ja ympäristöystävällisiä ehtoja noudattaen. Niistä tunnetuin on Reilun kaupan merkki (Fairtrade). Kun tuote on tuotettu Reilun kaupan kriteerien mukaisesti, sen tuottajat, viljelijät ja työntekijät saavat vähintään kestävän tuotannon kattavan takuuhinnan. Sen lisäksi tuottaja- ja viljelijäyhteisöt saavat Reilun kaupan lisää, jota voidaan käyttää yhteisöä hyödyttäviin hankkeisiin, kuten koulutukseen tai terveydenhuoltoon. Lapsityövoiman käyttö on kiellettyä, ja tuotannossa noudatetaan tiukkoja ympäristöstandardeja, joilla pyritään työntekijöiden ja ympäristön hyvinvointiin.⁶¹

⁶⁰ Cocoa Barometer

⁶¹ Reilu kauppa ry:n verkkosivut

6. Oppitunti

Oikeus olla tekemättä raskasta työtä

(2 x 45 min)

Tavoitteet

- » Ymmärtää, mitä lapsityöllä ja lapsityövoiman hyväksikäytöllä tarkoitetaan.
- » Pohtia, millainen työnteko sopii lapselle.
- » Hahmottaa lapsityön syy- ja seuraussuhteita.
- » Korostaa leikin ja vapaa-ajan merkitystä lapsen elämässä.

Oppitunti tiivistettynä

Kuudennella kaksoistunnilla käsitellään lapsityötä monipuolisesti. Ensin aiheeseen tutustutaan valokuvien avulla ja verrataan työtä tekevän lapsen tilannetta Suomessa 1900-luvun alussa ja Etelä-Aasiassa 2020-luvulla. Tutustutaan myös lapsityövoimaan liittyviin käsitteisiin tarkemmin ja hahmotetaan lapsityön syy-seuraussuhteita sekä pohditaan mahdollisia ratkaisuja. Sitten tutustutaan lasten vapaa-ajanviettoon ja leikkeihin eri puolilla maailmaa, ja pohditaan leikin ja turvallisen vapaa-ajan vieton merkitystä. Lopuksi vielä mietitään, mitkä ovat alakoululaiselle sopivia kotitöitä.

Oppitunnin rakenne

- » Lapset työssä (20 min)
- » Lapsityön syyt, seuraukset ja ratkaisut (25 min)
- » Vapaa-ajan merkitys (30 min)
- » Minun kotityöni (15 min)

Lapset työssä

(20 min)

Tavoitteet:

- » Oppia lasten tekemän työn erilaiset muodot ja ymmärtää niiden erot.
- » Ymmärtää, että lapsityö on ollut yleistä myös Suomessa.
- » Tehdä ja sanallistaa kuviin liittyviä havaintoja.

Menetelmä: VTS, kuvan ja kuullun tulkitseminen, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: Kuvat (materiaalipankista), Lasten tekemän työn kolme tyyppiä -dia (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Palauta ensin mieleen tuttuun tapaan turvallisemman tilan periaatteet.

Tarkastelkaa kahta kuvaa vuoron perään VTS-menetelmää käyttäen (ks. ohjeet s. [108](#)).

Laita sitten näkyviin kuvatiedoston kolmas sivu, jossa molemmat kuvat näkyvät rinnakkain. Kerro, että ensimmäinen kuva on Suomesta 1920-luvulta ja siinä on työntekijöitä tehdassalissa. Kuva on Museoviraston kokoelmista. Suomessa tuhannet lapset tekivät 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa raskasta ja vaarallista työtä erityisesti erilaisissa tehdastöissä ja puuvilla- ja pellavateollisuudessa⁶². Toinen kuva on pakistanilaiselta rakennustyömaalta vuonna 2025. Kuvassa näkyvä afganistanilainen lapsi on töissä sementtitehtaassa. Pakistanin 5–17-vuotiaista lapsista noin 10 % työskenteli lapsityössä vuonna 2018, Afganistanissa jopa 19 % vuonna 2023.⁶³

Keskustelkaa yhdessä:

- Millainen tunnelma kuvissa on?
- Miltä kuvissa esiintyvistä ihmisistä mahtaa tuntua?
- Mitä samaa kuvissa on?
- Mitä eroja kuvissa on?
- Miten lapsen oikeudet toteutuvat kuvissa?
- Miten 1920-luvun suomalaislasten tilanne eroaa nykypäivän suomalaislapsen tilanteesta? Miksi?
- Miksi lapset eivät enää nykyään joudu Suomessa tekemään heille haitallista työtä? Mikä siihen on johtanut?

Esittele materiaalipankista löytyvän dian avulla lapsityön kolme näkökulmaa: 1) kevyissä kotitöissä auttaminen ja isompien lasten tekemä lyhytaikainen työ kodin ulkopuolelle, 2) haitallinen lapsityö ja 3) vaarallinen lapsityö. Lapsi voi osallistua kevyisiin kotitöihin ja isommat lapset myös lyhytaikaiseen kevyeen työhön kodin ulkopuolella, ja sitä kautta lapsi oppiikin tärkeitä taitoja. Tällainen työ lapsen ikään sopivalla tavalla ei ole haitallista lapsityötä.

jatkuu... ➡

⁶² Ylen uutinen 2022

⁶³ UNICEF Data Warehouse, Afganistan

Kerro, että varsinainen lapsityö jaetaan kahteen luokkaan: **haitallinen lapsityö** ja **vaarallinen lapsityö**. Haitallinen lapsityö viittaa niihin töitä tekeviin lapsiin, joille työnteosta seuraa erilaisia negatiivisia vaikutuksia, kuten koulunkäynnin estymistä tai muuta sosiaalista, henkistä tai fyysistä haittaa. Haittoja aiheuttavat silloin muun muassa liian pitkät työajat, huonot työolosuhteet, riittämätön palkkaus, liian suuri vastuu nuorella iällä ja koulunkäynnin estyminen. Vaarallisella lapsityöllä tarkoitetaan sitä, että aikuiset pakottavat lapsen osallistumaan laittomaan toimintaan ja työhön, joka voi pahimmassa tapauksessa vaarantaa lapsen hengen. Lapsityövoiman vaikutukset ovat aina kauaskantoiset ja tuhoisat: työ yleensä estää lapsen koulunkäynnin osittain tai kokonaan ja vaikuttaa haitallisesti myös myöhemmin elämässä.

Kerro oppilaille myös, että onneksi lapsityö on kuitenkin vähentynyt maailmassa. Esimerkiksi hyvin monet järjestöt työskentelevät jatkuvasti sen eteen, että lapsityövoiman käyttö loppuisi kokonaan. Järjestöt järjestävät koulutusta ja vaikuttavat siihen, että maiden lait jatkossa kieltäisivät lapsityön ja että lain noudattamista valvottaisiin paremmin. Lisäksi esimerkiksi vaatteita ja elektroniikkaa tuottavia yrityksiä kannustetaan lopettamaan lapsityövoiman käyttö, ja samalla myös kuluttajia tiedotetaan lapsityöstä ja sen haitoista.

Lapsityön syyt, seuraukset ja ratkaisut

(25 min)

Tavoitteet:

- » Ymmärtää lapsityön syitä ja seurauksia.
- » Etsiä ratkaisuja lapsityöongelmaan.
- » Harjoitella loogista ajattelua ajatuskartan avulla.

Menetelmä: Ajatuskartta, ryhmätyöskentely

Tarvikkeet: Lapsityö-ajatuskarttapohja (materiaalipankista), taulukko ajatuskarttaan sijoitettavista sanoista (materiaalipankista), sakset

Tehtävän ohjeet:

Jaa oppilaat 3–4 hengen ryhmissä. Laatikka ajatuskartat lapsityöstä (ks. Ajatuskartta-menetelmän ohjeet s. 108). Jaa jokaiselle ryhmälle Lapsityö-ajatuskarttapohja ja -taulukko. Taulukossa on lueteltu sekaisin lapsityön syitä, seurauksia ja ratkaisuja kuvaavia sanoja. Pyydä jokaista ryhmää leikkaamaan taulukon laput irti ja ohjeista ryhmät lisäämään ajatuskarttaansa taulukon sanat. Oppilaiden tulee siis miettiä, mihin kohtaan ajatuskarttaa kukin taulukon asia kuuluu. Miksi lapset tekevät töitä (= syyt)? Miten työnteko vaikuttaa lasten elämään (=seuraukset)? Mitkä asiat voisivat auttaa pääsemään eroon lapsityöstä (= ratkaisut)?

Käykää lopuksi syntyneet ajatuskartat läpi aloittaen syistä ja päättyen ratkaisuihin. Miettikää yhdessä, miten ratkaisut oikeasti saataisiin aikaan. Kenen pitäisi tehdä ja mitä?

Pohtikaa myös, miten lapsityö liittyy meihin. Miten voimme itse varmistaa, ettemme osta sellaisia tuotteita, joiden tekemisessä on hyödynnetty lapsityövoimaa?

Vapaa-ajan merkitys

(30 min)

Tavoitteet:

- » Tutustua lasten vapaa-ajan viettoon eri puolilla maailmaa
- » Korostaa leikin ja vapaa-ajan merkitystä lapsen elämässä.

Menetelmä: lyhyihin teksteihin tutustuminen, ryhmäkeskustelu, opetuskeskustelu, leikki

Tarvikkeet: tekstit ja kysymykset (materiaalipankista), halutessa paperia ja kyniä

Tehtävän ohjeet:

Jaa oppilaat pienempiin ryhmään (3–5 henkilöä). Anna jokaisella ryhmälle yksi lyhyt teksti luettavaksi. Tehtävänä on lukea teksti läpi ryhmässä, keskustella tekstin ohessa olevista kysymyksistä sekä valmistautua jakamaan ajatuksiaan muille.

Tehtävässä verrataan eri puolilla maailmaa elävien lasten vapaa-ajan viettoja ja harrastuksia omaan vapaa-ajan viettoon. Oppilaat voivat halutessaan tehdä esim. ajatuskartan tekstin asioista ja esitellä sen muille. Pohdintakysymykset:

- Mitä samaa ja mitä erilaista lasten ja nuorten vapaa-ajan vietossa on verrattuna omaasi?
- Miksi leikkiminen ja mieluisa vapaa-ajan toiminta on tärkeää? Mitä kaikkea leikki ja vapaa-ajan toiminta tuo lasten ja nuorten arkeen yleensä? Entä juuri sinun arkeesi?

Keskustelkaa lopuksi yhdessä, miltä tuntui lukea artikkeleita ja oliko niissä jotain tuttua tai toisaalta yllättävää.

Lopuksi leikitään vielä yhdessä esimerkiksi kani-kani-leikki⁶⁴. Muodostetaan piiri, ja joku piirissä (vaikka opettaja) aloittaa olemalla ensimmäinen keskuskani. Keskuskani muodostaa käsillään/sormillaan pupun korvat itselleen. Hänen kummallakin puolella seisovat henkilöt ovat sivukaneja, jotka nostavat keskuskanista nähden ulomman kätensä suoraksi ylös. Kaikki kolme hokevat koko ajan nopeasti ”kanikanikanikani...”. Keskuskani valitsee seuraavan keskuskanin osoittamalla korvillaan jotain toista piirissä ja selkeästi ilmaisten vaihdon myös esim. äänenvoimakkuutta nostamalla ”kanikanikanikani...KANI”. Ensin voidaan harjoitella vähän aikaa, jotta kaikki pääsevät mukaan. Harjoituskierröksillä kukaan ei tipu pois leikistä. Sitten aletaan varsinainen leikki, jossa leikistä tippuu pois, jos tekee virheen eli ei huomaa olevansa keskus- tai sivukani tai muuten unohtaa toimia kuten kanien leikissä kuuluu.

Myös muut lyhyet, koko ryhmän kanssa yhdessä leikittävät hassutteluleikit sopivat tämän tehtävän loppuun hyvin.

Minun kotityöni

(15 min)

Tavoitteet:

- » Oppia ymmärtämään kevyiden kotitöiden merkitys
- » Pohtia, mikä on sopiva kotitöiden määrä ja millaisia kotitöitä itse voi ja osaa tehdä.

Menetelmä: Ryhmätyöskentely

Tarvikkeet: A4-kokoisia papereita, kyniä tai tusseja, kysymykset (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Jaa oppilaat 3–4 hengen ryhmiin. Kirjoita tai heijasta kysymykset taululle ja pyydä ryhmiä keskustelemaan niistä:

Kenelle kotityöt mielestänne kuuluvat? Miksi?

Onko kukaan tehnyt mitään kodin ulkopuolisia töitä? (harrastusseuran myyjäiset tms.)

Miltä erilaiset työt ovat tuntuneet? Mikä on ollut raskasta, mikä kivaa?

Pyydä jokaista oppilasta pohtimaan ensin itsekseen muutaman minuutin ajan, mitkä kolme kotityötä tekisi seuraavalla viikolla hyvällä mielellä. Mikä olisi kohtuullinen määrä kotitöitä? Ohjeista sitten ryhmiä kokoamaan kaikkien ryhmän jäsenten kotityöt yhdeksi listaksi paperille ja ripustamaan sen luokan seinälle. Kotitehtäväksi jää tehdä nuo kolme kotityötä ja raportoida tehdyt kotityöt kirjoittamalla tai piirtämällä. Muistuta, että on tärkeää viettää myös vapaa-aikaa!

7

Oikeus suojaan

Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklat

Jokaisen lapsen pitää saada elää yhdessä vanhempiensa ja perheensä kanssa, jos hänellä on hyvä olla heidän kanssaan. **§ 9**

Jos lapsi ja hänen vanhempansa joutuvat eri valtioihin, on valtion velvollisuus käsitellä hakemus perheen jälleenyhdistämiseksi myönteisesti ja viivyttämättä. **§ 10**

Valtion tulee suojella pakolaislapsia ja huolehtia heidän tässä sopimuksessakin lueteltujen oikeuksiensa toteutumisesta. **§ 22**

Kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen hoito ja sijoituksen perusteet tulee tarkistaa ajoittain. **§ 25**

Lapsella on oikeus elää turvassa

Kaikilla maailman lapsilla on oikeus suojeluun ja turvalliseen lapsuuteen, johon ei kuulu minkäänlaista väkivaltaa. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan vanhemmilla on vastuu huolehtia lapsistaan ja taata heille turvallinen kasvuympäristö. Valtioilla on vastuu tukea ja auttaa vanhempien työtä. Jos vanhempien voimavarat eivät riitä, on valtioiden puututtava tilanteeseen ja viime kädessä varmistettava oikeuksien toteutuminen.

Lapsiin kohdistuva väkivalta on ihmisoikeusloukkaus. Kaikissa yhteiskunnissa ympäri maailman esiintyy kuitenkin laajasti lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa. Useimmiten se tapahtuu kotona, koulussa tai arkisessa ympäristössä, kuten internetissä ja siihen syylistyvät ne aikuiset, joiden tulisi huolehtia ja suojella lasta. Aikuisten ja valtioiden tulee kantaa vastuunsa, jotta jokainen lapsi voi elää turvassa.

Maailma liikkeessä

Ihmiset muuttavat ja ovat aina muuttaneet monista eri syistä maiden sisällä ja niiden välillä. Muuttoliike voi olla pienimuotoista yksilöiden siirtymistä tai suurimuotoista – jopa kokonainen yhteisö voi muuttaa. Se voi olla vapaaehtoista, mutta myös pakotettua. Vapaaehtoisen muuttamisen syy voi olla esimerkiksi ekologinen, taloudellinen, sosiaalinen tai kulttuurinen. Ilmastonmuutoksen vaikutukset saattavat vaikeuttaa viljelyolosuhteita ja saada ihmiset etsimään toimeentuloa muualta. Moni muuttaa maalta kaupunkiin tai kotimaasta ulkomaille paremman palkan tai mielekkäämmän työn toivossa. Osa muuttaa perheen perässä tai rakkauden vuoksi. Jotkut etsivät parempia opiskelumahdollisuuksia. Toisia ajavat muuttamaan ahtaat sosiaaliset tai kulttuuriset normit.

Kaikki eivät muuta omasta halustaan. Osa joutuu pakenemaan kotoaan konflikteja tai vainoa. Pakolaisten määrä maailmassa on noussut viime vuosina ennätyslukemiin. Vuoden 2024 loppuun mennessä maailmassa oli arviolta 123,2 miljoonaa kotiseudultaan pakenemaan joutunutta. Heistä 41 % oli lapsia, ja lasten osuus pakolaisista on ollut jatkuvassa nousussa. Se tarkoittaa, että joka päivä 25 000 ihmistä joutuu pakenemaan kodistaan – siis joka kuukausi enemmän kuin mitä Helsingissä on asukkaita (Helsingin asukasmäärä vuoden 2024 lopussa 684 018). 69 % maailman pakolaisista on lähtöisin vain viidestä maasta: Syyriasta, Afganistanista, Ukrainasta, Venezuelasta ja Sudanista.⁶⁵ EU-maista sai vuonna 2024 turvapaikan kansainvälisen suojelun nojalla 437 900 ihmistä⁶⁶ ja Suomesta 2 389 ihmistä⁶⁷.

Pakolaislapset tarvitsevat erityistä suojelua

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 22. artiklan mukaan pakolaislapsilla on oikeus saada suojelua ja apua perheenjäsentensä jäljittämiseksi. Lapset, jotka ovat joutuneet pakenemaan kotiseudultaan, ovat erityisen haavoittuvassa asemassa, ja heidän oikeutensa ovat uhattuina. Kriisitilanteessa olemassa olevat riskitekijät ja lapsen haavoittuvuustekijät moninkertaistuvat. Lapset kärsivät aikuisia useammin esimerkiksi tartuntataudeista, aliravitsemuksesta ja peloista. Myös kouluun pääsy saattaa estyä. Tytöt ovat vielä haavoittuvammassa asemassa kuin pojat. Kriisialueilla ja pakolaisleireillä järjestöt tarjoavat lapsille turvallisia leikki- ja koulutiloja, opetusta ja tukea lasten hyvinvointiin.

⁶⁵ Suomen Pakolaisavun verkkosivut

⁶⁶ Euroopan parlamentin verkkosivut

⁶⁷ Maahanmuuttoviraston verkkosivut

7. Oppitunti

Oikeus suojaan

(2 x 45 min)

Tavoitteet

- » Pohtia kodin ja suojan luonnetta ja merkitystä lapselle.
- » Hahmottaa muuttoliikkeiden syitä ja saada tietoa pakolaisuudesta
- » Asettua pakolaisleirillä asuvan lapsen asemaan.

Oppitunti tiivistettynä

Seitsemännen kaksoistunnin aluksi käsitellään kodin teemaa ja pohditaan, millainen on hyvä koti. Sitten tutustutaan esimerkkeihin lasten kodeista eri puolilla maailmaa. Sen jälkeen opitaan pakolaisuudesta ja tutustutaan pakolaisleirillä asuvan lapsen arkeen VR360°-dokumentin kautta. Lopuksi mietitään, miten voisi parhaiten toivottaa uuden kaverin tervetulleeksi omaan kouluun.

Oppitunnin rakenne

- » Koti (40 min)
- » Uusi kotini (35 min)
- » Tervetuloa meidän kouluumme! (15 min)

Koti

(40 min)

Tavoitteet:

- » Tutustua erilaisiin koteihin eri puolilta maailmaa.
- » Pohtia kodin ja suojan luonnetta ja merkitystä lapselle.

Menetelmä: Kuva-analyysi, opetuskeskustelu, ajatuskartta, ryhmätyöskentely

Tarvikkeet: James Mollisonin Where Children Sleep -valokuvat ja lasten tarinat sekä maailmankartta-dia (materiaalipankista), kolmen värisiä liimalappuja, papereita, kyniä

Tehtävän ohjeet:

Aloita tunti tuttuun tapaan kertaamalla turvallisemman tilan ohjeet.

Jaa oppilaat 3–4 hengen ryhmiin ja anna jokaiselle ryhmälle iso paperi. Pyydä ryhmiä kirjoittamaan paperin keskelle sana KOTI ja laatimaan sen ympärille ajatuskartta (ks. Ajatuskartta-menetelmän ohjeet s. 108). Pyydä oppilaita hetken miettimään alla olevia kysymyksiä vierustoverin kanssa, ja sen jälkeen käykää yhteinen keskustelu:

- Mikä on koti?
- Mikä saa kodin tuntumaan kodilta?
- Mikä tekee kodista hyvän paikan lapselle?

Voitte ripustaa syntyneet ajatuskartat luokan seinälle. Muistuta, että vaikka onkin tiettyjä hyvän kodin tunnusmerkkejä (esimerkiksi se, että siellä asuvat voivat hyvin), kaikki kodit eivät ole keskenään samanlaisia, eikä niiden tarvitsekaan olla. On monenlaisia hyviä koteja.

Asettele sitten Where Children Sleep -valokuvat lapsista ja heidän nukkumapaikoistaan pöydille tai kiinnitä ne magneeteilla taululle. Pyydä jokaista oppilasta ottamaan kolme eri väristä liimalappua (esimerkiksi punainen, keltainen ja sininen). Tehtävänä on kiertää rauhassa katsomassa kuvat ja laittaa laput kuvien viereen:

- Punainen lappu sen nukkumapaikan kohdalle, joka vaikuttaa mielenkiintoiselta.
- Keltainen lappu sen kohdalle, jossa lapsen oikeudet näyttävät toteutuvan parhaiten.
- Sininen lappu sen kohdalle, jossa lapsen oikeudet eivät ehkä toteudu.

Kun oppilaat ovat valmiit, tutkikaa tulosta yhdessä. Kysy, haluaako joku kertoa perusteluja lappujen sijainnille. Käy yhteisesti läpi sinisen lapun saaneista kuvista: mitä oikeuksia tässä vaikuttaisi jäävän toteutumatta? Muistuta, että kuvista emme vielä voi päätellä läheskään kaikkea lapsen elinolosuhteista.

jatkuu... ➡

Jatkakaa työskentelyä kuvien äärellä. Näytä aluksi maailmankartta, josta näkyy valokuvien lasten kotimaat. Jaa oppilaat neljään pienryhmään ja anna jokaiselle yksi kuva ja lapsen tarina. Ohjeista ryhmiä työskentelemään niin, että yksi lukee tarinan ääneen ja sen jälkeen ryhmä käy yhdessä keskustellen läpi pohdintakysymykset:

1. Mitä haluaisit kysyä kuvassa olevalta lapselta?
2. Millaisia tunteita tarina herättää?
3. Mitä vaaroja tämän lapsen elämässä on?
4. Mikä hänen elämässään ja asuinympäristössään kuulostaa iloa tuottavalta ja mielenkiintoiselta?

Sanoita lopuksi yhteisesti, että kaikkialla maailmassa lasten oikeuksien toteutumiselle on esteitä. Esimerkiksi ilmastonmuutos tuo mukanaan yllättäviä uhkia lapsen oikeuksien toteutumiselle. Monet järjestöt ja valtiot tekevät kuitenkin jatkuvasti töitä sen eteen, että lasten oikeudet voisivat toteutua paremmin.

Uusi kotini

(35 min)

Tavoitteet:

- » Saada tietoa pakolaisuudesta ja arjesta pakolaisleirillä.
- » Ymmärtää, miksi lapsi voi joutua pakenemaan kotoaan.
- » Kehittää empatiataitoja asettumalla pakolaisleirillä asuvan lapsen asemaan.

Menetelmät: Opetuskeskustelu, yksilö- ja parityöskentely, VR360°-dokumentti

Tarvikkeet: Liimalappuja, kyniä, [Planin Uusi kotini -dokumentti](#), dokumenttiin liittyvät kysymykset (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Kerro oppilaille, että yli 123 miljoonaa ihmistä maailmassa on joutunut pakenemaan kotoaan. Se tarkoittaa isompaa kuin Helsingin kaupungin asukasmäärän kokoista joukkoa joka kuukausi. Heistä lähes puolet on lapsia. Pyydä oppilaita pohtimaan pareittain ja kirjoittamaan liimalapuille, mistä kaikista syistä lapsi voi joutua pakenemaan kotoaan. Anna tavoitteeksi keksiä ainakin viisi syytä. Jokainen syy kirjoitetaan omalle lapulleen. Kerätkää kaikki laput taululle.

Käykää sitten läpi, mitä tarkoittavat termit pakolainen ja turvapaikanhakija.

Pakolainen on henkilö, joka on paennut kotimaastaan vainoa, sotaa tai levottomuuksia. Hän on joutunut jättämään kotimaansa, koska pelkää joutuvansa vainotuksi esimerkiksi alkuperänsä, kansallisuutensa, uskontonsa tai poliittisen mielipiteensä perusteella.

Turvapaikanhakija on henkilö, joka hakee turvaa vieraasta valtiosta. Turvapaikan hakeminen on ihmisoikeus.

jatkuu... ➔

Jaa oppilaille Uusi kotini -tehtävämoniste. Kerro, että seuraavaksi tutustumme jokapäiväiseen elämään ja paikkoihin Nyarugusun pakolaisleirillä Tansaniassa lapsen näkökulmasta. Katsokaa yhdessä Uusi kotini -dokumentti, jonka toteutuksessa on käytetty virtuaalitodellisuustekniikkaa, 360 asteen videokuvaa ja kuvia. Kertomus perustuu todellisiin pakolaislasten kertomuksiin, joita Plan International on kerännyt alueella tehdyn auttamistyön yhteydessä. Kulkekaa leirin läpi ja navigoikaa kartan avulla. Etsikää oikeat vastaukset dokumentista yhdessä. Jokaisen oppilaan tehtävänä on kirjoittaa omat vastaukset monisteelle.

Dokumentin alku on dramaattinen ja voi herättää oppilaissa kysymyksiä. Missä lapsen vanhemmat ovat? Mitä tarkoittaa, että hän pakenee kuolemaa? Miksi hän lähti matkaan yksin? Keskustelkaa näistä kysymyksistä ja dokumentin herättämistä tunteista yhdessä.

Pyydä oppilaita pohtimaan pareittain, millä tavoin pakolaisleirillä voitaisiin parhaalla mahdollisella tavalla huomioida lapsen oikeudet ja kestävä kehityksen tavoitteet. Keskustelkaa sitten yhdessä. Muistuta lapsen oikeuksien jakamattomuudesta ja korosta globaalin vastuun merkitystä. Lapsen oikeudet koskevat jokaista lasta, ja pakolaislapset tarvitsevat aivan erityistä suojelua.

Tehkää vielä lopuksi sensomotorinen purku. Totea oppilaille, että tunnilla on käsitelty monia aika rankkojakin tarinoita ja ajateltu eri puolilla maailmaa olevien ihmisten asioita. Nousetaan hetkeksi seisomaan oman paikan viereen ja tanssitaan/hypitään muutama minuutti. Taustamusiikkina voit esimerkiksi soittaa kappaleen "[Lapsella on oikeus](#)".

Jos tiedät, että ryhmässäsi on oppilas, jolla itsellään tai jonka läheisellä on omakohtaisia kokemuksia pakolaisleiriltä, käy hänen kanssaan kahdenkeskinen keskustelu edellisenä päivänä tai ennen tuntia ja kerro, että aihetta tullaan käsittelemään Lapsen oikeuksien kymppi -tunnilla. Näin asia ei tule lapselle yllätyksenä. Kuulostele, miltä asia lapsesta tuntuu. Älä aseta oppilasta tunnin aikana epämieluisan erityishuomion kohteeksi.

Keski-Afrikassa sijaitsevassa Burundissa on jo pitkään ollut levottomuuksia. Suuret väkijoukot ovat joutuneet pakenemaan henkensä edestä naapurimaahan Tansaniaan Nyarugusun pakolaisleiriin. Pakolaisleiri perustettiin alun perin 50 000 pakolaiselle, mutta nykyisin siellä asuu yli 130 000 ihmistä⁶⁸. He ovat tulleet pääosin Burundista ja Kongon demokraattisesta tasavallasta, josta pakolaisia on tullut 1990-luvulta lähtien.

68 UNCHR Data Portal

Tervetuloa meidän kouluumme!

(10 min)

Tavoitteet:

- » Ymmärtää, millä tavoin voi saada toisen tuntemaan olonsa tervetulleeksi.
- » Kehittää kaveritaitoja.
- » Rakentaa hyvää yhteishenkeä.

Menetelmät: Ryhmätyöskentely

Tarvikkeet: Kyniä ja liimalappuja tai virtuaalinen valkotalu

Tehtävän ohjeet:

Jaa oppilaat tuttuihin 3–4 hengen ryhmiin. Pyydä heitä kuvittelevaan, että kouluunne tulee uusi oppilas. Hän ei tunne vielä ketään, ja häntä jännittää ensimmäinen päivä uudessa koulussa. Haluatte, että hän tuntee alusta lähtien olonsa mahdollisimman tervetulleeksi ja oppii nopeasti tuntemaan uuden koulun toimintatavat. Jokaisen ryhmän tehtävänä on ideoida tapoja, joilla voi varmistaa, että uusi oppilas tuntee olevansa tervetullut. Tähän voi antaa 5 minuuttia aikaa. Sitten jokainen ryhmä kertoo oman vinkkinsä, jotka opettaja kirjoittaa kauniilla käsialalla taululle. Näin niistä koostuu kaunis huoneentaulu. Vaihtoehtoisesti voitte hyödyntää virtuaalista valkotaulua. Lukekaa kaikki taululle kootut vinkit.

8

Lapsen oikeudet ja globaali maailma

Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklat

Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. Lasta ei saa syrjiä hänen tai hänen vanhempiensa ulkonäön, alkuperän, mielipiteiden tai muiden ominaisuuksien vuoksi. § 2

Valtion on toteutettava Lapsen oikeuksien sopimuksen määräämät oikeudet. § 4

Lapsella on oikeus saada tietoa esim. television, radion ja lehtien välityksellä. § 17

Meillä on yhteinen vastuu maapallon ja sen asukkaiden hyvinvoinnista

Olemme osa globaalia yhteiskuntaa, ja sen myötä meillä on velvollisuus toimia vastuullisesti kestävä kehityksen ja ihmisoikeuksien kannalta. Kestävä kehitys ja ihmisoikeuksien, myös lapsen oikeuksien, toteutuminen edellyttävät globaalia yhteistyötä. Globaali vastuu tarkoittaa, että yksilöt ja yhteisöt toimivat yhdessä hyvän elämän edellytysten ja kestävä tulevaisuuden takaamiseksi.

Monet eri tahot tekevät jatkuvasti töitä kestävä kehityksen ja ihmisoikeuksien puolesta: maiden hallitukset, kaupungit ja kunnat, YK, isot kansainväliset kansalaisjärjestöt, pienet järjestöt ja vapaaehtoisyhdistykset, aatteelliset, uskonnolliset ja poliittiset järjestöt, ammattiyhdistykset, kehityspankit, yksittäiset vapaaehtoistyöntekijät ja lahjoittajat kuten kummit. Yrityksillä on kasvava rooli kehitysyhteistyössä. Yhä useammat eurooppalaiset yritykset toimivat kehitysyhteistyöhön kytkeytyvissä projekteissa esimerkiksi digitalisaation, terveydenhuollon, koulutuksen, energian ja liikenteen saralla.

Yrityksen yhteiskuntavastuu (corporate social responsibility, CSR) tarkoittaa sitä, miten kestävä kehityksen periaatteita ja tavoitteita sovelletaan käytäntöön yritystoiminnassa. Yritysvastuuta koskeva sääntely on tiukentunut viime vuosina. Vuonna 2024 hyväksytty EU:n yritys vastuudirektiivi velvoittaa suuret yritykset huomioimaan ihmisoikeus- ja ympäristöriskit laajasti ja raportoimaan niistä selkeästi.⁶⁹

Lainsäädännön lisäksi kysymys on moraalista ja eettisistä globaalin vastuun kysymyksistä. Yritysvastuukentällä ympäristö- ja taloudellinen vastuu on vakiintuneempaa ja laajempaa kuin sosiaalinen vastuu. YK-maat saivat kuitenkin vuonna 2011 sovittua liike-elämää ja ihmisoikeuksia koskevista periaatteista. Nämä niin kutsutut Ruggien periaatteet velvoittavat yritykset toimimaan ihmisoikeuksien suojelemiseksi toimintamaissaan.

Näkökulman valinnalla on merkitystä

Globaalin vastuun herääminen edellyttää sitä, että ymmärtää maapallon ja sen asukkaiden moninaisuutta. Muodostamme helposti mielipiteemme stereotyyppien perusteella silloin, kun on kyse ihmisistä tai maailmankolkista, jotka ovat meille vieraita. Ennakkoluulot voivat olla myös tiedostamattomia. Onkin tärkeää tunnistaa omat ennakkoluulonsa, jotta niitä voi kyseenalaistaa ja purkaa.

Normikriittisyys on näkökulma, joka kiinnittää huomiota siihen, millaisia me oletamme ihmisten olevan. Normikriittinen opettaja tekee jatkuvasti sosiaalisia normeja näkyviksi ja pyrkii purkamaan niitä. Hän esittelee oppilailleen maailman, jossa on erilaisia sukupuolia, etnisyyksiä, kieliä, vammoja, kykyjä ja kehoja – maailman, jonka jokaisessa valtiossa on sekä moderneja kaupunkeja että monenlaista maaseutua. Normikriittinen opettaja havainnollistaa myös taloudellisen epätasa-arvon syitä ja seurauksia, kuten kolonialismin perintöä.

Tiedotusvälineet sekä tieto- ja viestintäteknologia ovat jatkuvasti läsnä suomalaisten lasten elämässä. Medialla on siten paljon valtaa: näkemämme mediasisältö vaikuttaa paljon siihen, millaiseksi maailmankuvamme ja käsityksemme maailmasta muodostuvat. Media yhtäältä heijastaa ja toisaalta rakentaa todellisuutta. Minkä maiden ja maanosien asiat Suomesta käsin näyttävät merkittäviltä? Mistä kerrotaan vain hyvin vähän, jos sitäkään? Kuka pääsee ääneen, kenen näkökulma tulee esiin? Toimittajat ja uutistuottajat joutuvat jatkuvasti tekemään valintoja ja rajauksia. Mitä kauempana jokin asia meistä on, sitä vähemmän sen ajatellaan kiinnostavan yleisöä.

Vähittäinen hyvä kehitys ei useinkaan ole uutinen, kun taas luonnonkatastrofit, konfliktit ja sodat ovat. Viime vuosikymmeninä äärimmäinen köyhyys on vähentynyt, keskimääräinen eliniänodote on noussut, lapsikuolleisuus on laskenut, lasten koulunkäynti on lisääntynyt, ja luonnonkatastrofeissa kuolee vähemmän ihmisiä kuin sata vuotta sitten – siitä huolimatta, että luonnonkatastrofien määrä on ilmastonmuutoksen myötä lisääntynyt. Positiivinen kehitys on monelta jäänyt huomaamatta, kun media välittää kovin lohdutonta kuvaa globaalista tilanteesta. On tärkeää tiedostaa median toimintalogiikka ja kyseenalaistaa, millaista kuvaa media maailmasta luo.

⁶⁹ Euroopan parlamentin verkkosivut

Kohti digitaalista yhdenvertaisuutta

Yhteiskuntien digitalisoituminen ja lisääntynyt internetiin pääsy tarjoaa mahdollisuuksia lasten oikeuksien vahvistamiseen esimerkiksi etäopetuksen, omatoimisen tiedonhankinnan ja mielipiteiden ilmaisun kautta. Internetiä ei kuitenkaan ole alun perin suunniteltu lasten toimintaympäristöksi, ja siksi lapsen oikeuksien toteuttamiseen internetissä tulee kiinnittää erityistä huomiota.

Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti 25 (2021) korostaa lapsen oikeuksien toteutumista internetissä. Se haastaa YK:n jäsenvaltioita huolehtimaan siitä, ettei netin käyttö vaaranna lapsen kehitystä, vaan vahvistaa lasten mahdollisuuksia oppia, elää turvassa ja ilmaista mielipiteitään. Myös esimerkiksi Afrikan Unioni on julkaissut lasten online-turvallisuutta koskevan toimintaohjelman, joka kiinnittää huomiota lasten suojeluun väkivallalta ja oikeuksien toteutumiseen netissä.⁷⁰

Globaalisti katsottuna mahdollisuudet käyttää internetiä eivät jakaudu tasaisesti. Eri maiden välillä ja sisällä on suuria eroja, esimerkiksi Länsi- ja Keski-Afrikan maissa nettiin pääsy oli vuonna 2020 mahdollista vain viidelle lapselle sadasta, ja syrjäisimmillä seuduilla nettiin pääsee vain 1 % lapsista.⁷¹ Afrikan lapsen oikeuksien komitea (ACERWC) on asettanut tavoitteeksi, että kaikissa oppilaitoksissa olisi käytettävissä internet vuoteen 2040 mennessä, jotta voidaan varmistua digitaalisten oppimismenetelmien käytön mahdollisuudesta.⁷²

⁷⁰ Afrikan Unionin verkkosivut

⁷¹ International Telecommunication Unionin (ITU) verkkosivut

⁷² ACERWC:n julkaisu

8. Oppitunti:

Lapsen oikeudet ja globaali maailma

(2 x 45 min)

Tavoitteet:

- » Ymmärtää, että globaali yhteistyö vaatii yhteisiä pelisääntöjä – kuten esimerkiksi ihmisoikeussopimuksia.
- » Tutustua stereotypian käsitteeseen ja ymmärtää, mistä stereotypiat johtuvat.
- » Pohtia internetin käyttöä paikallisesta ja globaalista näkökulmasta
- » Oivaltaa, että kestävään kehitykseen ja lapsen oikeuksiin liittyvää positiivista kehitystä tapahtuu jatkuvasti.
- » Oppia globaaleista tuotantoketjuista ja vastuullisesta yritystoiminnasta.

Oppitunti tiivistettynä

Kahdeksannen kaksoistunnin teema on globaali vastuu. Yhteistyön tärkeyttä havainnollistetaan aluksi toiminnallisen harjoituksen avulla. Sitten pohditaan stereotypioita kriittistä medialukutaitoa kehittävän harjoituksen keinoin. Sen jälkeen perehdytään internetin käytön yhdenvertaisuuteen maailmassa. Tietovisan kautta tutustutaan faktoihin globaalista kehityksestä ja ymmärretään, että lapsen oikeuksien tilanne on parantunut monin tavoin viime vuosikymmeninä. Sen jälkeen pohditaan vastuullista yritystoimintaa ja ideoidaan vaate, jonka tuotannossa huomioidaan lapsen oikeudet ja kestävä kehitys.

Oppitunnin rakenne

- » Yhteinen globaali maailma (10 min)
- » Kaamea Suomi? (20 min)
- » Yhdenvertaisempi internet (15 min)
- » Hyviä uutisia (15 min)
- » Vastuullinen muotisuunnittelija (30 min)

Yhteinen globaali maailma

(10 min)

Tavoitteet:

- » Ymmärtää, että hyvä yhteiselämä vaatii yhteisiä pelisääntöjä – kuten esimerkiksi ihmisoikeussopimuksia.
- » Tiedostaa, miten tärkeää viestintä on yhteistyön kannalta.

Menetelmä: Leikki, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: Riittävästi tilaa luokassa, tuoleja

Tehtävän ohjeet:

Aloita tunti kertaamalla turvallisemman tilan ohjeet.

Jaa oppilaat kolmeen ryhmään ja pyydä ryhmiä menemään eri puolille luokkia. Käy sitten vuoron perään antamassa jokaiselle ryhmälle omat ohjeet. Yhden ryhmän tehtävänä on siirtää kaikki tuolit luokan reunoille. Toisen ryhmän tavoitteena on järjestää tuolit piiriin. Kolmannen ryhmän tehtävänä on muodostaa tuoleista jono.

Kerro sitten, että harjoituksen aikana ei saa puhua. Voi kuitenkin yrittää viestiä muilla tavoin. Jokainen ryhmä toimii saamiensa ohjeiden mukaisesti. Anna aloitusmerkki. Kun ryhmät ovat jonkin aikaa epätoivoisesti yrittäneet kukin siirrellä tuoleja omien ohjeidensa mukaisesti, anna lopetusmerkki.

Kysy, mitä harjoituksessa tapahtui. Miksi tuolien siirtäminen ei onnistunut? Kun ei ole yhteisiä pelisääntöjä eikä pysty keskustelemaan asioista, ei yhteistyöstä tule mitään.

Sanoita lopuksi, että samoin kuin tässä harjoituksessa, myös maailmassa vaaditaan yhteistyötä ja yhteisiä pelisääntöjä, jotta pystymme toimimaan yhdessä kestävän kehityksen ja lapsen oikeuksien puolesta.

Kaamea Suomi?

(20 min)

Tavoitteet:

- » Kehittää kriittistä medialukutaitoa ja ymmärtää, että uutinen näyttää aina vain osan todellisuutta.
- » Tutustua stereotypian käsitteeseen.
- » Hahmottaa maailman moninaisuutta ja tunnistaa omia tiedontarpeita.

Menetelmä: Media-analyysi, ryhmätyöskentely, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: Diaesitys (materiaalipankista), paperia, kyniä, maailmankartta (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Kerro, että tutustumme nyt pieneen pohjoiseen maahan nimeltä Suomi. Kuvitellaan, ettemme ole koskaan kuulleet Suomesta mitään. Näytä sitten diasarja, jossa on Suomea koskevia uutisotsikoita. Pyydä oppilaita miettimään, millainen vaikutelma uutisotsikoiden perusteella syntyy tästä pienestä, kaukaisesta maasta nimeltä Suomi. Tehtävänä on keksiä 3–4 hengen ryhmissä otsikoiden perusteella viisi adjektiivia, jotka kuvailisivat Suomea. Korosta, että tehtävässä mietitään vain sitä vaikutelmaa, joka juuri nähtyjen otsikoiden perusteella syntyi. Jokainen ryhmä lukee sitten adjektiivinsa muille.

Muistuta, että uutinen kertoo aina vain yhden näkökulman. Suomestakin voi saada hyvin erilaisen käsityksen riippuen siitä, kenen tarinoita kuulee ja mitä uutisia lukee.

Keskustelkaa sitten yhdessä maailmankarttaa tutkien:

- Mistä maailman alueista tai maista tiedämme paljon? Miksi?
- Mistä alueista tiedämme vain vähän?

Kysy, tietääkö joku, mitä **stereotypia** tarkoittaa. Selitä, että stereotypia liittyy siihen, että tietää jostain vain vähän. Stereotypia on yksinkertaistettu kuvaus eli yleistys jostain – vaikkapa tietystä ihmisryhmästä. Kun saa enemmän tietoa ja tutustuu tuohon ryhmään kuuluviin ihmisiin, oppii näkemään heidät yksilöinä. Tiettyyn ihmisryhmään kuuluvat ihmiset eivät kaikki ole samanlaisia, vaan he voivat olla keskenään hyvinkin erilaisia. Tarkemman tutustumisen kautta käy ilmi, että stereotyyppiset käsitykset eivät pidäkään paikkaansa.

Yhdenvertaisempi internet

(15 min)

Tavoitteet:

- » Pohtia netin käyttöön liittyviä etuja ja haittoja
- » Tiedostaa, lapsilla on oikeuksia myös internetissä
- » Ymmärtää, että mahdollisuudet internetin käyttöön eivät toteudu samalla tavalla kaikkialla maailmassa

Menetelmä: ryhmäkeskustelut

Tarvikkeet: diaesitys (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Jaa ryhmä 3–4 hengen pienryhmiin tai pareihin. Heijasta kysymykset taululle. Pohtikaa ryhmissä:

- Tiedätkö, mitä tietoja eri sovellukset keräävät sinusta?
- Mitä tietoja ei saa koskaan jakaa netissä? Miksi?
- Jos sinulle tai jollekin lähipiirissäsi sattuisi netissä jotain ikävää, kenen kanssa puhuisit mieluiten?
- Mitä mieltä olet siitä, että aikuiset seuraavat lastensa somekanavia?
- Mistä tunnistat mainoksen somessa tai netissä?
- Voivatko nettikaverit olla yhtä tärkeitä kuin muut kaverit? Miksi?

Sanoita lopuksi, että lasten oikeudet pätevät myös internetissä ja on aikuisten tehtävä huolehtia siitä, että kaikilla maailman lapsilla olisi mahdollisuus käyttää internetiä turvallisesti. Netin käytön ei tulisi vaarantaa lapsen terveyttä tai lapsen oikeutta yksityisyyteen eikä aiheuttaa syrjintää ja kiusaamista.

Näytä sitten luokalle kuva internetin saatavuudesta eri maailman maissa. Kerro, että noin joka kolmannella lapsella ja nuorella maailmassa ei ole pääsyä internetiin.

Keskustelkaa vielä yhdessä:

- Missä maissa tai maanosissa tilanne on erityisen hyvä, missä huono? (Huom.! Monissa sellaisissakin maissa, jossa netti on keskimäärin hyvin saatavilla, on ihmisiä, joilla ei ole pääsyä nettiin, ainakaan kotona.)
- Millä tavalla netin käyttömahdollisuus voi edistää lapsen oikeuksia? (esim. mahdollisuus saada apua kriiseissä ja luonnonkatastrofeissa, tiedonhaku, oman mielipiteen ilmaisu, kommunikointi)
- Mitä haittaa netin puuttumisesta voi olla? (ei opi riittäviä taitoja työelämässä pärjäämiseen, voi altistua väärälle tiedolle tärkeissä asioissa, kuten terveys)

Hyviä uutisia

(15 min)

Tavoitteet:

- » Oppia globaalista kehityksestä.
- » Oivaltaa, että kestävään kehitykseen ja lapsen oikeuksiin liittyvää positiivista kehitystä tapahtuu jatkuvasti.

Menetelmä: Tietovisa, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: Tietovisa diaesityksenä (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Tehkää tietovisa globaalista kehityksestä. Heijasta kysymykset yksi kerrallaan materiaalipankissa olevasta diaesityksestä. Keskustelkaa lopuksi siitä, yllättivätkö nämä tiedot. Mitkä ja miksi?

Selitä, että mediassa usein vain negatiiviset asiat ylittävät uutiskynnyksen: luonnonkatastrofit, sodat, konfliktit ynnä muut. Hitaammin tapahtuva hyvä kehitys jää usein huomiotta, koska se ei ole päivänpolttava uutinen. Tästä seuraa, että meillä on todellisuutta lohduttomampi käsitys globaalista tilanteesta. Todellisuudessa lapsen oikeuksien tilanne paranee koko ajan.

Pohtikaa yhdessä:

- Ketkä tai mitkä tahot ovat toimineet sen eteen, että nämä tulokset on saatu aikaan?
- Kenen pitäisi toimia enemmän?
- Oletko kenties itse tai perheesi ollut mukana tavalla tai toisella?

Voit kertoa, että lapsen oikeuksien ja kestäväan kehityksen eteen toimivat määrätietoisesti monet eri tahot: eri maiden hallitukset, kaupungit ja kunnat, YK, kansainväliset järjestöt kuten Plan International, pienet järjestöt ja tavalliset ihmiset, jotka tekevät vapaaehtoistyötä tai lahjoittavat järjestöjen työhön rahaa. Hyvä kehitys ei ole sattumaa eikä se tapahdu ilman ponnistelua. Tulosten eteen on ahkeroitu ja työskennelty määrätietoisesti vuosien ja vuosikymmenten ajan.

Lisää kiinnostavaa faktaa globaalista kehityksestä on [englanninkielisellä verkkosivulla](#).

Vastuullinen muotisuunnittelija

(30 min)

Tavoitteet:

- » Oppia globaaleista tuotantoketjuista ja meidän kuluttamisemme globaaleista vaikutuksista.
- » Harjoitella maailmankartan käyttöä sekä maiden ja maanosien tunnistamista.
- » Oivaltaa, että vastuullisesti toimivat yritykset voivat vaikuttaa kestäväan kehityksen ja lapsen oikeuksien edistämiseen.

Menetelmä: omien vaatteiden tutkiminen, opetuskeskustelu, ryhmätyöskentely, esitykset

Tarvikkeet: maailmankartta (materiaalipankista), Eettisen kaupan puolesta ry:n kartta t-paidan matkasta (materiaalipankista), työpohja oman vaateen suunnitteluun (materiaalipankista), paperia, värikyniä

Tehtävän ohjeet:

- A) Käy aluksi luokan kanssa lyhyt opetuskeskustelu vaatevalinnoista. Millainen merkitys vaatteilla on sinulle? (esimerkiksi oma tyyli, muoti, harrastukset) Kuka valitsee vaatteesi? (valitsen itse, huoltajat valitsevat) Millaiset asiat vaikuttavat siihen, mitä puet päällesi? (esim. sää, lempivärit, mukavat materiaalit)
- B) Heijasta materiaalipankista maailmankartta luokan seinälle. Pyydä oppilaita tarkistamaan jostakin omasta vaatekappaleestaan, missä maassa se on valmistettu, ja kertomaan luokalle vaateen valmistusmaa. Jos made in -lappu on vaikkapa niskassa, voi pyytää apua vierustoverilta tai opettajalta. Tutkikaa kartasta, missä nämä maat sijaitsevat. Painottuuko vaatteiden valmistus johonkin tiettyyn maanosaan?
- C) Heijasta taululle kartta t-paidan matkasta. Kerro, että vaateen valmistus sisältää kymmeniä vaiheita, jotka on yleensä hajautettu eri puolille maapalloa. Vaateen made in -lappu kertoo vain sen, missä valmistusprosessin viimeistelyvaihe tapahtuu. Yksinkertaistetusti tuotantoketju voisi mennä näin:
- 1) Puuvillan tuotanto, Benin
 - 2) Kehräys ja kudonta, Pakistan
 - 3) Värjäys, Intia
 - 4) Ompelu, Bangladesh
 - 5) Viimeistely, Made in -lappu ja pakkaus, Kiina
 - 6) Kuljetus ja myynti, EU ja Suomi

jatkuu... ➡

Aiemmin tuotantoketjut olivat yksinkertaisempia, ja esimerkiksi tekstiilitehtaita oli paljon myös Suomessa. Pohtikaa yhdessä, mitä ongelmia lapsen oikeuksien näkökulmasta tuotantoketjuun voi liittyä (mm. lapsityövoiman hyväksikäyttö, ympäristön saastuttaminen, matalat palkat, joilla lapsen vanhemmat eivät pysty perhettä elättämään, ylipitkät työpäivät, työtapaturmat). Muistuta, että tuotannossa pitäisi huolehtia ihmisoikeuksista ja hyvistä työoloista.

- D) Jaa oppilaille työpohjat (tulosta materiaalipankista). Tehtävänä on suunnitella vaate, esimerkiksi takki, paita, sukat tai kengät, jonka tuotannossa on huomioitu mahdollisimman hyvin lapsen oikeudet ja kestävän kehityksen tavoitteet. Piirrä vaatteen kuva.

Kirjoita kuvan alle esittely vaatteestasi. Keksi tuotteelle kiinnostava nimi. Vastaa esittelyssä kysymyksiin:

- Mikä tästä vaatteesta tekee hienon?
 - Missä maassa vaate on tehty?
 - Kuka vaatteen on tehnyt?
 - Mistä materiaalista vaate on tehty?
 - Kuinka pitkään vaate kestää ehjänä käytössä ennen kuin se joutuu kierrätykseen?
- E) Esitelkää lopuksi suunnittelemanne vaatteet luokalle. Palauta keskustelu harjoituksen alkuun, kun keskustelitte siitä, mitkä asiat vaikuttavat vaatevalintoihin. Keskustelkaa, mitä pitäisi tapahtua, että yhä useampi ihminen kiinnittäisi huomiota vastuullisuuteen vaatevalinnoissa.⁷³

Lisätehtävä: Katsokaa yhdessä video [Zombie-walk -tapahtumasta](#). Mikä on videon viesti? Miksi tapahtuma järjestettiin?

Jos haluatte käsitellä vastuullista kuluttamista laajemmin, voitte hyödyntää Eettisen kaupan puolesta ry:n (Eetti) [materiaaleja](#). Ne on suunnattu nuorille yläkoululaisista ylöspäin, mutta osa tehtävistä sopii myös alakoulun ylempien luokkien oppilaille.

⁷³ Tehtävän ideoinnissa on hyödynnetty Fashion revolution -materiaalia.

9

Lapsen oikeudet ja ilmastokriisi

Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklat

Lasta koskevissa päätöksissä on aina ensisijaisesti harkittava lapsen etu. § 3

Jokaisella lapsella on oikeus elämään. Valtion on taattava mahdollisimman hyvät edellytykset lapsen henkiinjäämiselle ja kehitykselle. § 6

Koulutuksen tulee pyrkiä kehittämään lapsen kasvua täyteen mittaansa. Koulutuksen tulee edistää ihmisoikeuksien, lapsen vanhempien sekä oman ja muiden kulttuurien kunnioittamista. § 29

Ilmastonmuutos uhkaa lapsen oikeuksia

Ilmastonmuutos – ilmaston lämpeneminen ihmisen toiminnan seurauksena – on valtava globaali kriisi, joka vaikuttaa tavalla tai toisella kaikkiin maailman ihmisiin. Ilmastonmuutos on myös ihmisoikeuskysymys ja uhka lapsen oikeuksien toteutumiselle.

Ilmastonmuutos vaikuttaa eri tavoin ihmisiin ympäri maailman. Äärimmäiset sääolosuhteet lisääntyvät, mikä yhtäällä tarkoittaa lisääntyvää kuivuutta ja toisaalla taas yhä tiheämmin esiintyviä hirmumyrskyjä, rankkasateita ja tulvia. Vaikutukset iskevät köyhissä oloissa eläviin ihmisiin usein kaikkein voimakkaimmin, sillä heillä on huonoimmat mahdollisuudet suojautua niiltä. Tutkimuksen mukaan niissä maissa, jotka tuottavat vähiten hiilipäästöjä, ihmiset kärsivät ilmastonmuutoksen vaikutuksista eniten. Käytännössä maailman köyhimpien ihmisten elanto on riippuvaisempi ilmastosta, koska se tulee pääosin maanviljelystä ja karjankasvatuksesta. Matalan tulotason mailla on kuitenkin vähiten mahdollisuuksia varautua ilmastonmuutoksen aiheuttamiin luonnontuhoihin tai korjata niitä.⁷⁴

Pariisin ilmastositoumuksessa vuonna 2016 sovittiin tavoitteeksi, että pyritään toimiin, joilla maapallon lämpötilan nousu saadaan rajattua alle 1,5 asteen pitkällä aikavälillä mitattuna. Vuonna 2024 maapallon keskilämpötila oli vuositasolla jo saavuttanut tämän⁷⁵. Jotta maapallo pystytään säilyttämään elinkelpoisena, kaikissa toimissa on entistäkin tärkeämpää huomioida ilmastokestävyys. Sillä, kuinka paljon ja millä tavoin toimimme, on väliä.

Ilmaston lämpeneminen on jo muuttanut elinympäristöjä ja vaikeuttaa erityisesti haavoittuvimmassa asemassa olevien ihmisten elämää. Ilmastonmuutosta ei voi enää täysin pysäyttää, mutta sitä voidaan silti edelleen hillitä. Tarvitaan pikaisesti sopeutumistoimia, jotta ihmiset pystyvät varautumaan muutoksiin ja ottamaan muutokset paremmin vastaan. Tarvitsemme teknisiä ratkaisuja ja infrastruktuurin kehittämistä. Paikallistason tietoa luonnonvarojen kestävästä käytöstä ja hallinnasta sekä riskien minimoimisesta tulee hyödyntää ilmastonmuutokseen sopeutumisessa.

Ilmastonmuutos uhkaa lapsen oikeuksien toteutumista, kuten oikeutta turvalliseen kasvu- ja elinympäristöön. Ilmastonmuutos vaikuttaa voimakkaimmin globaalisti kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien lasten oikeuksiin. Kun maanviljely vaikeutuu ja ruoka ja tulot vähentyvät arvaamattomien sääolojen seurauksena, aliravitsemus uhkaa, ja lapset kärsivät siitä ensimmäisinä. Aliravitsemus vaarantaa lasten kasvun ja kehityksen ja voi myös olla heille kohtalokasta. Ilmaston lämpeneminen lisää myös malarian ja ripulitautien esiintymistä, ja ne ovat pienten lasten yleisiä kuolinsyitä.

Ilmastonmuutoksen vaikutusten seurauksena syventynyt köyhyys tai ilmastonmuutoksen aiheuttama luonnonkatastrofi voivat katkaista lapsen koulutien. Lasten riski kuolla luonnonkatastrofeissa on myös moninkertainen aikuisiin nähden. Katastrofien jättämillä traumailla voi olla pitkäaikaisia vaikutuksia lapsen henkiseen hyvinvointiin ja kehitykseen.

Valtiot kokoontuvat vuosittain YK:n kansainväliseen ilmastokokoukseen, jossa neuvotellaan ilmastotoimista. Esimerkiksi vuonna 2023 ilmastokokouksessa valtioita kehoitettiin siirtymään pois fossiilisten polttoaineiden käytöstä ja sopimuksessa viitattiin myös hiilineutraaliuteen vuoteen 2050 mennessä.⁷⁶

Alakoulussa tarvitaan ratkaisukeskeistä ilmastokasvatusta

Nykypäivän lasten täytyy tulevaisuudessa tulla toimeen ilmastonmuutoksen muokkaamassa maailmassa. Se vaatii monenlaisia eväitä, joita koulun tulisi tarjota: tietoja, käytännön taitoja sekä psyykkisiä taitoja, kuten tunnetaitoja.

Jotta voidaan rakentaa kestävää, ilmastovastuullista tulevaisuutta, tarvitaan arvoiltaan ja asenteiltaan ilmastovastuullisia kansalaisia. Siksi ilmastovastuullinen arvo- ja asennekasvatus on tärkeää aloittaa jo varhaisessa vaiheessa, kuten varhaiskasvatuksessa ja peruskoulun alaluokilla.

⁷⁴ Climate Inequality Report 2023

⁷⁵ WMO, State of the Global Climate 2024

⁷⁶ Ympäristöministeriön tiedote, Valtioneuvoston verkkosivut

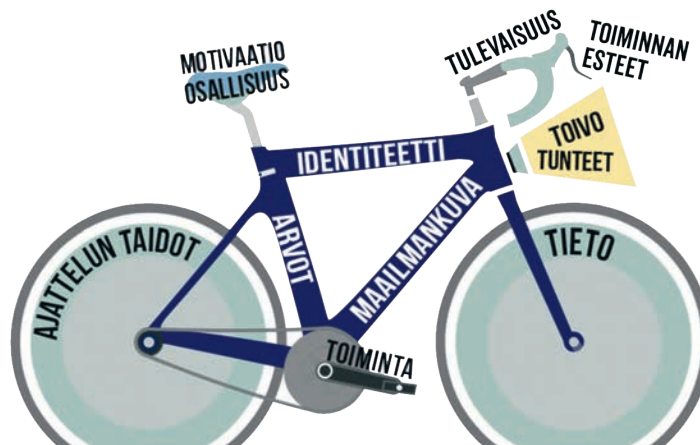
Ilmastomuutoksesta puhutaan paljon myös mediassa. Alakouluikäinen ei voi välttää kuulemasta aiheesta. Se saattaa herättää monenlaisia tunteita pelosta turhautumiseen. Vaikka ilmiö onkin monisyinen, sitä on tärkeää käsitellä jo alakoulussa – ratkaisukeskeisesti, toivoa herättävällä ja toimijuuteen kannustavalla tavalla.

Polkupyörämalli havainnollistaa ilmastokasvatusta

Ilmastokasvatuksen tutkijat Sakari Tolppanen, Essi Aarnio-Linnanvuori, Hannele Cantell ja Anna Lehtonen havainnollistavat ilmastokasvatusta polkupyörämallin avulla. Ilmastokasvatus, kuten polkupyöräkin, on yksi kokonaisuus, joka vaatii kaikkia osiaan toimiakseen. Pyörät mahdollistavat liikkeen, ja ne kuvaavat ilmastomuutokseen liittyvää tietoa ja ajattelun taitoja. Oppijan identiteetti, arvot ja maailmankuva luovat perustan ilmasto-oppimiselle. Niiden muodostamaan runkoon kiinnittyvät uudet tiedot ja taidot. Tiedot ja ajattelun taidot konkretisoituvat käytäntöön toiminnan avulla. Mallissa niitä kuvaavat ketjut ja polkimet.

Polkupyörä ei kulje ilman polkijaa. Satula, polkijan istuin, kuvaa mallissa polkijan motivaatiota ja osallisuuden kokemusta. Oppijan on tärkeää kokea, että ilmastomuutos koskettaa häntä ja että hän pystyy siihen vaikuttamaan. Jarrut taas kuvaavat toiminnan esteitä. Ne voivat olla inhimillisiä tai rakenteellisia. Kun esteet tunnistetaan, ne on helpompi ohittaa.

Ilmastomuutoksen herättämät tunteet vaikuttavat oppimiseen. Toivoa ja muita tunteita kuvaa lamppu, joka ohjaa etenemistä. Pelon ja ahdistuksen lietsomisen sijaan ilmastokasvatuksen tulisi herättää toivoa ja myötätuntoa. Tulevaisuuden pohtiminen ja visioiminen on keskeinen ilmastokasvatuksen osa-alue: ohjaustangolla pyörää ohjataan haluttuun suuntaan.⁷⁷

Kuva: Ilmastokasvatuksen polkupyörämalli (lähde: Tolppanen, S., Aarnio-Linnanvuori, E., Cantell, H. & Lehtonen, A. 2017. ”Pirullisen ongelman äärellä – kokonaisvaltaisen ilmastokasvatuksen malli.” Kasvatus 48 (5), 456–468.)

Vuonna 2024 päivitettyssä Luokanopen ilmasto-oppaassa on luokanopettajille suunnattua tietoa ilmastokasvatuksesta sekä kasvattajille ja alakoululaisille suunnattua tietoa ilmastomuutoksesta. Lisäksi oppaasta löytyy [opetusmateriaaleja alakoulun ilmastokasvatukseen](#).

Biologian ja maantieteen opettajien liiton Toivoa ja toimintaa -verkkosivustolta löytyy kattavasti [kestävään kehitykseen liittyvää opetusmateriaalia](#) myös alakouluun, erityisesti 5.-6.-luokkalaisten.

⁷⁷ Tolppanen ym. 2017. Pirullisen ongelman äärellä – kokonaisvaltaisen ympäristökasvatuksen malli

9. Oppitunti:

Lapsen oikeudet ja ilmastokriisi

(2 x 45 min)

Tavoitteet

- » Oivaltaa luonnonympäristön hyvinvoinnin merkitys maapallon ja sen asukkaiden kannalta.
- » Ymmärtää ilmastokriisin syitä ja seurauksia.
- » Tiedostaa, miten voi itse omilla valinnoillaan ja aktiivisena kansalaisena vaikuttaa ilmastomuutoksen hillitsemiseksi.
- » Motivoitua ilmastovastuulliseen toimintaan.

Oppitunti tiivistettynä

Yhdeksännän oppitunnin teema on ilmastokriisin vaikutukset lapsen oikeuksiin. Tunnin alussa eläydytään ilmastomuutoksen vaikutuksiin toiminnallisella harjoituksella. Sen jälkeen käydään läpi keskeisiä ilmastomuutokseen liittyviä käsitteitä tehtävien avulla. Sitten pohditaan yksittäisten ihmisten arkisten tekojen vaikutuksia ilmastoon ja ilmastaan tunteita ja mielipiteitä mielipidevenyttelyn ja meemitehtävän avulla. Lopuksi suunnitellaan konkreettinen vaikuttamisteko.

Oppitunnin rakenne

- » Ilmastopakolaiset tai Ilmastokävely (15 min)
- » Mikä ilmastomuutos? (15 min)
- » Millainen on ilmastonystävä? tai Ilmastohirviö (15 min)
- » Ilmastokriisi ja minä (5 min)
- » Ilmastomeemit (20 min)
- » Vaikutetaan yhdessä! (20 min)

Ilmastopakolaiset

(20 min)

Tavoitteet:

- » Hahmottaa elinolosuhteiden muutosten vaikutusta yhteisöjen elämään.
- » Saada käsitys pakolaisuuden mahdollisista syistä ja vaikutuksista sekä keinoista, joilla haasteita pyritään ratkaisemaan yhdessä ja oikeudenmukaisesti.
- » Kiinnittää huomiota siihen, kuinka merenpinnan nouseminen vaikuttaa matalalla sijaitseviin elinympäristöihin.

Menetelmä: toiminnallinen mielikuvaharjoitus, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: kolme isoa vilttiä, riittävästi tilaa vilttien asettelemiseen lattialle

Tehtävän ohjeet:

Muistuta tunnin aluksi turvallisemman tilan periaatteista.

Aseta kolme vilttiä erilleen toisistaan ja jaa oppilaat kolmeen ryhmään, jotka asettuvat ryhmittäin vilteille istumaan. Pyydä oppilaita ensin rentoutumaan. Silmätkin voi laittaa kiinni. Halutessasi voit laittaa taustalle soimaan vaikkapa meren kohinaa. Aloita sitten tarina:

Olipa kerran saarivaltio nimeltä Trio. Se koostui kolmesta pikkuisesta saaresta keskellä suurta merta. Kullakin saarella asui porukka työteliäitä ja onnellisia triolaisia. Jokaisella triolaisella perheellä oli pala maata, jota viljellä. Kalastuskin oli suosittua puuhaa.

Eräänä vuonna vanhimmat triolaiset havaitsivat, että saaret olivat kutistuneet puoleen siitä, mitä ne olivat heidän lapsuudessaan. (Käy taittelemassa viltit puoliksi.)

Alkoi olla hieman ahdasta. Pelloille ei riittänyt enää tarpeeksi maa-alaa, jotta kaikki triolaiset olisivat saaneet kylliksi syödäkseen. Sateetkin olivat lisääntyneet kummasti.

Kului muutama vuosi. Länsi-Trion ja Keski-Trion ympärillä vedenpinta nousi entisestään. (Käy taittelemassa kaksi vilttiä puoliksi.) Itä-Trion saari jäi kokonaan veden peittoon. (Hae yksi viltti pois.) Itätriolaiset hyppäsivät viime hetkellä veneisiin ja lähtivät soutamaan kohti Keski-Trioa. Millaisen vastaanoton he saivat? Mitä paljastui, kun Keski-Triolla asuva pääministeri alkoi selvittää, mistä ihmeestä merenpinnan nousu johtui?

Pyydä oppilaita palaamaan paikoilleen jatkamaan keskustelua. Keskustelua voi johdatella seuraavilla kysymyksillä. Jos se tuntuu mielekkäältä, oppilaat voivat pohtia hetken jokaista kysymystä oman ryhmänsä kesken, jonka jälkeen voit pyytää muutaman yhteenvedon ryhmäkeskusteluista.

- Miltä tuntui, kun merenpinta nousi?
- Miltä tuntui, kun joutui jättämään oman saaren?
- Miltä olisi tuntunut vastaanottaa omalle saarelle uusia asukkaita tilanteessa, jossa omat elinolosuhteet olivat huonot?
- Mitä vaikutuksia merenpinnan nousulla on saarten asukkaiden elämään (ravinnon, puhtaan veden, suojan, elintilan, työn, koulutuksen, kulttuurin jne. näkökulmasta)?
- Miten elämä olisi mahdollisimman hyvää sekä alkuperäisillä saarelaisilla että uusilla tulokkailla (ravinnon, puhtaan veden, suojan, elintilan, työn, koulutuksen, kulttuurin jne. näkökulmasta)?
- Millä keinoilla sellaisia tilanteita voisi ratkaista tai ennaltaehkäistä, joiden seurauksena ihmiset joutuvat jättämään kotinsa ja elinympäristönsä? (esim. teknologiset ja tekniset innovaatiot, rauha, kestävä elämäntapa jne.)

jatkuu... ➔

Muistelkaa Uusi kotini -dokumenttia, jonka katsoitte seitsemännellä tunnilla. Kerro, että koti voi olla vaarassa myös ilmastonmuutoksen takia. Ilmastonmuutos lisää luonnonkatastrofeja ja sään ääri-ilmiöitä kuten tulvia, kuivuutta ja myrskyjä. Se vaikeuttaa ruoan hankintaa ja saattaa tehdä tietyt alueet kokonaan elinkelvottomiksi. Sen vuoksi monet perheet jättämään kotinsa ja lähtemään pakolaiseksi.

Kerro, että ilmastopakolaisuutta ei virallisesti ole olemassa. Virallisesti pakolaisiksi lasketaan vain ne, jotka pakenevat vainoa ja konflikteja. Ilmastokriisi kuitenkin on ajanut kymmeniä miljoonia ihmisiä kodeistaan⁷⁸, ja esimerkiksi vuoteen 2050 mennessä jopa 1,2 miljardia ihmistä voi joutua pakenemaan omasta kodistaan⁷⁹. Järjestöt, valtioiden päättäjät ja myös monet yritykset työskentelevät kuitenkin jatkuvasti sen eteen, että ilmastonmuutosta saataisiin hidastettua ja ihmiset saisivat tukea ilmastokriisin vaikutuksiin sopeutumiseen.

Vaihtoehtoisesti voitte tehdä seuraavan harjoituksen.

Ilmastokävely

(15 min)

Tavoitteet:

- » Herätellä osallistujia oman kehon ja ympäristötunteiden havainnointiin
- » Rakentaa ryhmään kannustava ja turvallinen ilmapiiri
- » Saada käsitys ilmastopakolaisuudesta

Menetelmä: opetustilassa liikkuminen, eläytyminen, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: tila, jossa mahtuu hieman liikkumaan, taustamusiikkia, esimerkiksi [Ascension](#) ([SergePavkinMusic](#))

Tehtävän ohjeet:

Huolehdi, että tilassa mahtuu liikkumaan. Voitte siirtää luokassa tuoleja ja pulpetteja sivuun yhdessä oppilaiden kanssa. Kerro oppilaille, että tunnin aluksi herätellään kehoa ja mieltä ja liikutaan tilassa puhumatta antamiesi ohjeiden mukaan. Tarkoituksena on keskittyä omaan tekemiseen ja siihen, miltä itsestä tuntuu.

Laita taustamusiikki soimaan ja ohjaa oppilaita seuraavasti:

- Kävele vapaasti ja katsele ympärillesi. Mikä kiinnittää ympäristössä huomiosi tänään? Mitä ääniä kuulet? Mitä haistat? Mitä havaitset, kun katsot alas? Mitä näet silmiesi korkeudella? Entä yläpuolellasi? Miltä tänään tuntuu kävellä? Oletko väsynyt vai virkeä?
- Kuvittele sitten, että kävelet jalkakäytävällä, jolle on tulvinut vettä. Miten kävelytapasi muuttuu? Jos haluat, voit liioitella liikkeitäsi. Kuvittele seuraavaksi, että kävelet kovassa myrskytuulella. Miten nyt kävelet? Kuvittele, että sää vaihtuu nyt ennätyshelteeksi ja hiki valuu ihoasi pitkin. Miten kävelytapasi muuttuu? Miltä kehossa tuntuu?
- Kuvittele, että tunnet nyt jotain raskasta, kuten pelkoa tai surua. Miten kävelytapasi muuttuu? Jos haluat, voit taas liioitella liikkeitäsi. Kuvittele seuraavaksi, että tunnet jotain kevyempää, kuten iloa tai toivoa. Miten nyt kävelet?

jatkuu... ➡

⁷⁸ Migration Data Portal

⁷⁹ The Guardianin verkkosivut

- Palauta sitten mieleesi joku asia, josta olet tänään kiitollinen. Onko joku ehkä auttanut sinua? Tai oletko onnistunut jossain? Mikä tai kuka tuottaa sinulle hyvää mieltä kotona tai koulussa ja auttaa jaksamaan? Miten nyt kävelet ja miltä käveleminen tuntuu?
- Palaa lopuksi ajatuksissasi tähän hetkeen. Kävele vapaasti ja uskaltaudu katsomaan luokkakavereita silmiin. Voit myös hymyillä vastaantulijoille.

Laita taustamusiikki pois. Keskustelkaa oppilaiden kanssa, miltä harjoitus tuntui. Huomasivatko he jotain erilaista omassa kävelyssään tai ympärillä?

Keskustelkaa oppilaiden kanssa hetki ilmastopakolaisuudesta. Muistelkaa Uusi kotini -dokumenttia, jonka katsoitte seitsemännellä tunnilla. Kerro, että koti voi olla vaarassa myös ilmastomuutoksen takia. Ilmastomuutos lisää luonnonkatastrofeja ja sään ääri-ilmiöitä kuten tulvia, kuivuutta ja myrskyjä. Se vaikeuttaa ruoan hankintaa ja saattaa tehdä tietyt alueet kokonaan elinkelvottomiksi. Sen vuoksi monet perheet ovat joutuneet jättämään kotinsa ja lähtemään pakolaiseksi.

Kerro, että ilmastopakolaisuutta ei virallisesti ole olemassa. Virallisesti pakolaisiksi lasketaan vain ne, jotka pakenevat vainoa ja konflikteja. Ilmastokriisi kuitenkin ajaa jo nyt ihmisiä kodeistaan, ja esimerkiksi vuoteen 2050 mennessä jopa 1,2 miljardia voi joutua pakenemaan omasta kodistaan. Järjestöt, valtioiden päättäjät ja myös monet yritykset työskentelevät kuitenkin jatkuvasti sen eteen, että ilmastomuutosta saataisiin hidastettua ja ihmiset saisivat tukea ilmastokriisin vaikutuksiin sopeutumiseen.

Mikä ilmastonmuutos?

(15 min)

Tavoitteet:

- » Oppia, mitä käsitteet ilmastonmuutos, kasvihuoneilmiö ja hiilijalanjälki tarkoittavat
- » Ymmärtää, miten ilmastonmuutos näkyy Suomessa
- » Pohtia, miten ilmastonmuutokseen voi vaikuttaa omassa elämässä ja globaalisti

Menetelmä: opetuskeskustelu

Tarvikkeet: diasarja (materiaalipankista), video [ilmastonmuutoksesta Suomessa](#)

Tehtävän ohjeet:

Kerro tai keskustele yhdessä oppilaiden kanssa, mitä tarkoittaa ilmastonmuutos, kasvihuoneilmiö ja hiilijalanjälki. Käytä apuna diasarjaan dioja 2–5.

Pohdi oppilaiden kanssa, millaisia seurauksia ilmastonmuutoksella on (dia 6).

Näytä video siitä, miten ilmastonmuutos näkyy Suomessa.

Käy läpi diat 7–8 ilmastonmuutoksen hillitsemisen keinoista. Lopuksi keskustele oppilaiden kanssa siitä, miten he voivat omilla teoillaan vaikuttaa ilmastonmuutokseen. Dialla 9 on joitakin vaikuttamiskeinoja listattuna. Pyydä oppilaita miettimään, millaiset vaikuttamisen tavat sopivat lapsille ja mikä vaikuttamiskeino voisi olla tehokkain.

Diasarjan viimeistä diaa (10) tarvitaan seuraavassa tehtävässä.

Millainen on ilmastonystävä?

(15 min)

Tavoitteet:

- » Hahmottaa, miten yksittäisen ihmisen toimet vaikuttavat ilmastonmuutoksen hillintään.
- » Motivoitua toimimaan itse ilmastovastuullisesti.

Menetelmä: ryhmätyöskentely

Tarvikkeet: paperia, kyniä, diasarjan viimeinen dia (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Jaa oppilaat 3–4 hengen ryhmiin. Näytä sitten tehtävän aiheet (diasarjan dia 10). Anna jokaiselle ryhmälle yksi aihe, johon liittyen he laativat ilmastoystävällisen ihmisen profiilin joko piirtäen tai ajatuskartan avulla:

1. ilmastoystävällinen asuja
2. ilmastoystävällinen liikkuja ja matkustaja
3. ilmastoystävällinen ruokailija
4. ilmastoystävällinen pukeutuja ja harrastaja

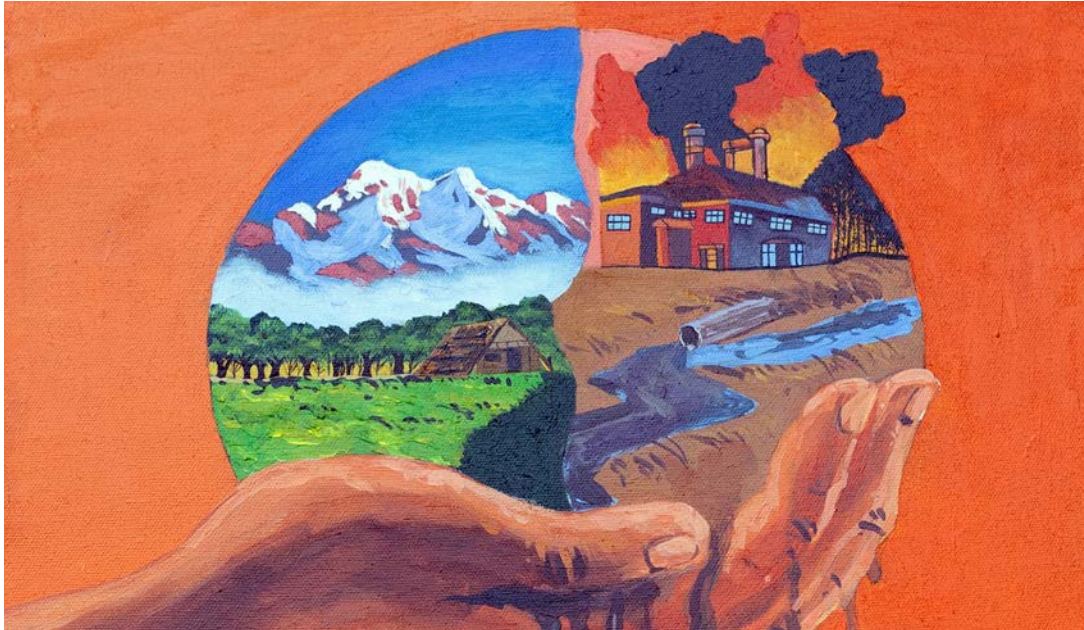
Jos ryhmiä on enemmän kuin neljä, kaksi ryhmää voi saada saman aiheen. On kiinnostavaa vertailla, tuleeko profiileista erilaisia. Jokainen ryhmä piirtää paperille ihmishahmon ja kirjoittaa tai piirtää sen ympärille vastauksia dialla näkyvään kysymykseen. Yksi ryhmä miettii siis, millainen ilmastonystävä on asukkaana, toinen ryhmä pohtii, millainen hän on liikkujana ja matkustajana, kolmas ryhmä miettii, mitä hän syö, ja neljäs ryhmä ideoi, miten hän pukeutuu ja harrastaa. Lopuksi ryhmät esittelevät hahmot koko luokalle.

Kerro oppilaille lopuksi, että arkiset ilmastoteot ovat tärkeä ja yleensä aika helppo keino vähentää oman toiminnan hiilijalanjälkeä.

Tehtävän voi tehdä myös suullisesti keskustellen koko ryhmän kanssa.

Vaihtoehtoisesti voitte tehdä seuraavan sivun tehtävän.

jatkuu... ➡

Ilmastohirviö

(15 min)

Tavoitteet:

- » Ymmärtää ilmastoahdistusta ja lieventää sitä
- » Käsitellä ilmastokriisin herättämiä tunteita ja ajatuksia

Menetelmä: pari- tai ryhmätyöskentely

Tarvikkeet: paperia, kyniä jne.

Tehtävän ohjeet:

Tehtävänä on piirtää kuva ilmastoahdistuksesta eli ilmastohirviö. Lopuksi esitellään tuotokset muille. Apukysymyksiä, jotka voivat auttaa kuvittelemaan, millainen hirviö voisi olla:

- Minkä värinen hirviö ilmastoahdistus on?
- Millainen sen iho tai nahka on? Onko sillä karvapeite, höyhenet, piikit tai ehkä suomut?
- Millaisin raajoin ilmastohirviö liikkuu?
- Millainen pää ja kasvot ilmastohirviöllä on?
- Millaista ääntä ilmastohirviö pitää?
- Mitä ilmastohirviö syö ravinnokseen?
- Mitä ilmastohirviö tekee, kun se kohtaa ihmisen?
- Miten ilmastohirviön voi kesyttää? Mikä helpottaa ilmastoahdistusta?

(Tehtävän lähteenä on käytetty soveltaen Henna Lainisen ideoimaa [harjoitusta Ilmastonmuutos minussa -sivulta](#).

Ilmastokriisi ja minä

(5 min)

Tavoitteet:

- » Käsitellä ilmastokriisin herättämiä tunteita ja ajatuksia.
- » Harjoitella oman mielipiteen ilmaisua ja perustelemista.

Menetelmä: mielipidejana tai mielipidevenyttely

Tarvikkeet: -

Tehtävän ohjeet:

Käsitelkää seuraavaksi ilmastokriisin herättämiä tunteita mielipidejanan tai mielipidevenyttelyn avulla. Katso mielipidejana-menetelmän ohjeet sivulta [108](#). Mielipidevenyttelyssä jokainen tekee liikkeitä omalta paikaltaan. Ohjeista oppilaita:

Jos olet täysin samaa mieltä, nouse varpaille ja venytä käsiä ylös.

Jos et tiedä tai olet epävarma, laita kädet suoriksi sivuille

Jos olet täysin eri mieltä, mene kyykkyy.

Väitteet:

- Ilmastonmuutos pelottaa minua.
- Minua ärsyttää, että ilmastomuutoksesta puhutaan koko ajan.
- Minua harmittaa, että aikuiset eivät tee enemmän ilmastomuutoksen hillitsemiseksi.
- Olen toiveikas, että ihmiskunta sopeutuu muuttuneeseen ilmastoon.
- Perheessämme mietitään paljon ilmastokysymyksiä.
- Minä voin omalla toiminnallani vaikuttaa ilmastomuutoksen hidastamiseen.

Korosta lopuksi, että voimme edelleen hillitä ilmastomuutosta. Ilmastonmuutos ei ole luonnonlaki, vaan se johtuu ihmisen toimista, ja siksi me ihmiset voimme tehdä paljon sen hidastamiseksi. Sillä, kuinka paljon ja millä tavoin toimimme, on väliä.

Ilmastomeemit

(20 min)

Tavoitteet:

- » Ymmärtää, että ilmastonmuutos voi aiheuttaa erilaisia tunteita.
- » Oppia medialukutaitoa
- » Ymmärtää meemejä vaikuttamisen keinona

Menetelmä: ryhmätyöskentely, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: meemit ja kysymykset (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Käy oppilaiden kanssa läpi, mikä meemi on. Meemeillä halutaan herätellä ihmisiä huomaamaan jokin ilmiö tai epäkohta, ja usein mukana on huumoria. Joskus meemeillä pyritään vaikuttamaan ajatuksiimme tai julkiseen keskusteluun. Meemit herättävät usein ristiriitaisiakin tunteita.

Jaa oppilaat 3–4 hengen ryhmiin, ja anna jokaisella ryhmälle oma meemi. Ryhmässä keskustellaan kolmesta eri kysymyksestä ja valmistaudutaan jakamaan ajatuksia muille.

- Mitä meemissä halutaan sanoa?
- Millaisia tunteita meemi teissä herättää?
- Mihin asiaan meemillä pyritään vaikuttamaan ja millä tavalla?

Jos aikaa jää, voit kannustaa oppilaita tekemään oman ilmastomeemin käyttäen jotakin valmista kuvaa. Muistuta oppilaita, että jos meemin aikoo jakaa eteenpäin kavereille tai sosiaalisessa mediassa, kuvan ja tekstin tulee olla sellaisia, etteivät ne loukkaa ketään ja kuvan käyttämiseen on oltava lupa.

(Tehtävän lähteenä on soveltaen käytetty [Toivoa ja toimintaa -sivuston tehtävää](#).)

Vaikutetaan yhdessä!

(20 min)

Tavoitteet:

- » Harjoitella vaikuttamista käytännössä
- » Rohkaistua toimimaan itse aktiivisena kansalaisena
- » Harjoitella perustelemisen taitoja

Menetelmä: pari- tai ryhmätyöskentely

Tarvikkeet: paperia, kyniä, halutessa tabletti tai tietokone, halutessa pieniä hahmoja, pehmoleluja, nukkeja tms. sekä pieniä tikkuja (esim. hammastikkuja) tai oksia kyltteihin

Tehtävän ohjeet:

Tunnin lopuksi harjoitellaan vielä konkreettisen ilmastovaikuttamisteon suunnittelua ja toteuttamista. Kerro oppilaille, että tehtävänä on suunnitella ryhmissä jokin teko, jolla pyritään vaikuttamaan ilmastokriisiin pysäyttämiseksi.

Muistelkaa, millaisista vaikuttamiskeinoista on aiemmin tällä tunnilla ollut puhetta. Tuntuisiko jokin niistä itseä kiinnostavalta? Haluaisitko kokeilla jotain uutta, mitä et ole ennen tehnyt?

Jaa oppilaat 2–4 hengen ryhmiin. Pyydä oppilaita hahmottelemaan paperille suunnitelma ilmastovaikuttamisteosta:

- Pohtikaa ensin, mihin asiaan haluatte vaikuttaa? (esim. lisätä ihmisten tietoa ilmastomuutoksesta ja sen vaikutuksista tai vaikuttamismahdollisuuksista; vaikuttaa ihmisten tunteisiin, jotta he ottaisivat ilmastokriisin vakavasti; vaikuttaa päätöksentekoon, jotta koulussa, kunnassa, Suomessa tai globaalisti tehtäisiin ilmastovastuullisia päätöksiä)
- Kenen ajatuksiin tai toimintaan haluatte vaikuttaa? (esim. päätöksentekijät, kaverit, vanhemmat, aikuiset yleensä)
- Millaista vaikuttamiskeinoa käytätte? (esim. kampanja, mielipidekirjoitus, viesti tai tapaaminen päätöksentekijän kanssa, juliste, mielenosoitus, taideteos)
- Keksikää 2–4 tärkeintä viestiä, jotka haluatte kertoa vaikuttamisen kohteelle. Ne voivat olla myös iskulauseita. Miettikää myös, miten perustelette, miksi ilmastomuutoksen pysäyttämiseksi on tärkeää toimia.

Vaihtoehtoisesti voitte koko luokan kanssa toteuttaa yhdessä esimerkiksi koulun aulassa leluhahmojen tai talvella lumiseen aikaan lumiukkojen ilmastomielenosoituksen koulun pihalla tai sopivassa paikassa koulun lähistöllä. Suunnitelkaa iskulauseet ja askarrelkaa kyltit hahmoille tai lumiukoille.

10

Minä voin vaikuttaa!

Lapsen oikeuksien sopimuksen artikkelit

Lapsella on oikeus ilmaista omat mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa ja ne on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. **§ 12**

Lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä, kunhan ne eivät loukkaa muiden oikeuksia.
Lapsella on oikeus saada tietoa. **§ 13**

Lapsella on oikeus järjestäytyä ja toimia yhdistyksissä. **§ 15**

Lapset ja nuoret voivat ja haluavat vaikuttaa

Jotta lapsen oikeudet toteutuvat, me tarvitsemme ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävää kehitystä. Jokaisella meistä on mahdollisuus toimia kestävä kehityksen ja lapsen oikeuksien edistämiseksi, ja jokaista tarvitaan. Myös lapset voivat vaikuttaa monin tavoin! Ruotsalaisaktivisti Greta Thunbergin käynnistämä koululaisten kansainvälinen ilmastolakkoliike oli hyvä esimerkki siitä, miten lapset ja nuoret voivat saada äänensä kuuluviin ja kirittää aikuisia tekemään sellaista politiikkaa, joka turvaa lapsille ja nuorille hyvän tulevaisuuden.

Lapsen oikeuksien sopimus takaa lapsille oikeuden osallistua päätöksentekoon ja ilmaista mielipiteensä. Lapsilla on samanlainen oikeus järjestäytyä ja toimia yhdistyksissä kuin aikuisillakin. Osallisuudessa on kysymys lapsen ja nuoren mahdollisuudesta vaikuttaa itselleen tärkeisiin asioihin.

Lapsille ja nuorille vaikutus- ja toimintamahdollisuudet omassa arjen ympäristössä ovat tärkeitä. Lasten ja nuorten näkemyksiä tulee kunnioittaa perheessä, koulussa ja harrastuspaikoissa. Nämä ovat merkittäviä paikkoja harjoitella osallistumista ja vaikuttamisen taitoja. Oppilaitoksilla on erityisen suuri merkitys aktiiviseen kansalaisuuteen kasvattamisessa. Kannustamista vaikuttamiseen tarvitaan nyt siitäkin syystä, että nuorten usko omaan tulevaisuuteen on heikentynyt 2000-luvulla. Nuorisobarometrin mukaan 86 % nuorista suhtautui omaan tulevaisuuteensa optimistisesti vuonna 2008, kun vuonna 2024 tämä lukema oli enää 61 %⁸⁰.

...mutta tarvitsevat siihen aikuisten tukea!

Lapsilla ja nuorilla on kiinnostusta vaikuttaa myös laajemmin esimerkiksi oman kotikunnan asioihin, valtakunnallisesti tai globaaleihin haasteisiin. He kokevat yhteiskunnallisen vaikuttamisen merkitykselliseksi, kunhan aikuiset vain uskovat heidän kykyihinsä ja näkemyksiinsä. Suomessa lasten on mahdollista osallistua päätöksentekoon esimerkiksi nuorisovaltuustoissa, oppilaskuntatoiminnassa ja erilaisissa järjestöissä. Osa kunnista tarjoaa osallistuvan budjetoinnin kautta lapsille ja nuorille mahdollisuuden vaikuttaa kunnan budjettiin – esimerkiksi siihen, miten lasten ja nuorten hyvinvointiin varattu rahasumma tulisi käyttää. Lapset ja nuoret vaikuttavat myös virallisten vaikuttamiskanavien ulkopuolella monipuolisilla kansalaisvaikuttamisen keinoin sekä sosiaalisen median kanavissa. Nuorisobarometrin mukaan myös politiikka kiinnostaa aiempaa useampaa nuorta ja nuorta aikuista: 35 % nuorista oli vähintään jonkin verran kiinnostunut politiikasta vuonna 2010, kun vuonna 2024 näin vastasi 63 % nuorista.

Mahdollisuus vaikuttaa ei toteudu yhdenvertaisesti eri lapsiryhmien välillä, vaan osa lapsista joutuu kamppailemaan osallistumisoikeuksiensa puolesta muita enemmän tai ei uskalla tuoda omia ajatuksiaan esiin. Kouluterveyskyselyn (2025) mukaan 26 % yläkoulun suomalaistaustaisista 8.- ja 9.-luokkalaisista koki, ettei uskalla sanoa mielipidettään luokassa tai ryhmässä, ja ulkomaalaistaustaisista ulkomailla syntyneistä oppilaista tämä kokemus oli jopa 31 %:lla⁸¹. Myös esimerkiksi toimintarajoitteisilla nuorilla on muita nuoria vähemmän osallisuuden kokemuksia⁸². On tärkeää huomioida lasten ja nuorten erilaiset lähtökohdat. Pystyvätkö kaikki lapset ja nuoret osallistumaan ja vaikuttamaan? Vai pääsevätkö ääneen lähinnä aktiivisimmat ja rohkeimmat?

⁸⁰ Nuorisobarometri 2024

⁸¹ Kouluterveyskyselyn tulokset 2025, THL

⁸² THL 2017, artikkeli Kouluterveyskyselyn tuloksista

10. Oppitunti

Minä voin vaikuttaa!

(2 x 45 min)

Tavoitteet

- » Kerrata Lapsen oikeuksien kymppi -kokonaisuuden asioita.
- » Ymmärtää, että meistä jokainen voi vaikuttaa ja toimia lapsen oikeuksien ja kestävän kehityksen puolesta.
- » Kokea osallisuutta ja motivoitua toimimaan.

Oppitunti tiivistettynä

Lapsen oikeuksien kymppin viimeisellä oppitunnilla kerrataan aiemmin opittua ja keskitytään lasten oikeuteen ilmaista mielipiteensä ja vaikuttaa. Ensin tutustutaan yhteen tapaan, jolla lapset toimivat kestävän kehityksen puolesta, ideoidaan omia vaikuttamisen tapoja ja palautetaan mieleen edellisten tuntien asioita tietovisan avulla. Sen jälkeen oppilaat pääsevät suunnittelemaan ja toteuttamaan lapsen oikeuksien kylää. Se tähtää lapsen oikeuksien ja kestävän kehityksen tavoitteiden kertaamiseen ja sisäistämiseen sekä auttaa hahmottamaan yhteiskuntaa monelta eri kannalta. Lopuksi tehdään oppimista näkyväksi mielipidejanan avulla.

Oppitunnin rakenne

- » Lapset voivat vaikuttaa! **(15 min)** tai Vaikutetaan tulevaisuuteen! **(15 min)**
- » Lapsen oikeuksien kylä **(60 min)**
- » Mitä olen oppinut? **(15 min)**

Lapset voivat vaikuttaa!

(15 min)

Tavoitteet:

- » Tutustua esimerkkiin siitä, miten lapset ja nuoret toimivat kestävän kehityksen puolesta.
- » Motivoitua toimimaan lapsen oikeuksien ja kestävän kehityksen puolesta.
- » Kerrata aiemmilla oppitunneilla opittuja asioita.

Menetelmä: Video, opetuskeskustelu, peukutustehtävä

Tarvikkeet: Planin lastenhallituksen Instagram-video, [Päiväsumpit pääministerin kanssa, osa 2](#)

Tehtävän ohjeet:

Aloita taas tunti kertaamalla turvallisemman tilan periaatteet.

Planin lastenhallituksessa on mukana 13–18-vuotiaita nuoria, jotka haluavat vaikuttaa lapsen oikeuksien edistymiseen. Katsokaa Planin lastenhallituksen Instagram-video Päiväsumpit (2025), jossa nuoret tapaavat pääministeri Petteri Orpon ja kysyvät häneltä asioista, joista he ovat huolissaan. Pyydä oppilaita laittamaan merkille, mitkä asiat nuoria huolettivat.

Keskustelkaa videon katsomisen jälkeen yhdessä:

- Mistä asioista nuoret olivat huolissaan?
- Mitä mieltä olette pääministerin vastauksista nuorten kysymyksiin?
- Kerro oppilaille, että lapsen oikeudet ovat nyt tulleet oppituntien aikana tutuiksi. Lapsen oikeudet ovat aikuisten velvollisuuksia, ja se tarkoittaa, että on aikuisten vastuulla huolehtia lasten oikeuksien ja hyvinvoinnin toteutumisesta. Olemme kuitenkin myös oppineet, että aikuisilla riittää vielä tekemistä, sillä kaikkien maailman lasten osalta oikeudet eivät vielä toteudu, vaikka moneen epäkohtaan onkin jo voitu vaikuttaa. Kysy oppilailta, miten lapset itse heidän mielestään voivat vaikuttaa lasten oikeuksien ja kestävän kehityksen toteutumiseen? Pyydä oppilaita kertomaan esimerkkejä. Lasten omaan arkeen ja lähiyhteisöihin liittyvät esimerkit vaikuttamisesta ovat aivan yhtä hyviä vastauksia kuin kaukaisempiin haasteisiin ja tilanteisiin liittyvät!

jatkuu... →

Tehdään vielä Totta vai tarua -tehtävä. Lue yksi väite kerrallaan ja pyydä oppilaita äänestämään esim. peukun avulla, onko väite heidän mielestään totta vai tarua (peukku ylös = väite totta, peukku alas = väite tarua).

1. Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsia ovat alle 18-vuotiaat. Väite on totta.
2. Kansainvälistä lapsen oikeuksien päivää vietetään 11.10. Väite on tarua, tuolloin vietetään tyttöjen päivää. Lapsen oikeuksien päivä on 20.11.
3. Köyhyys on yksi isoimmista syistä siihen, etteivät kaikkien lasten oikeudet toteudu. Väite on totta.
4. Emme voi Suomessa vaikuttaa siihen, miten lasten oikeudet jossain muualla maailmassa toteutuvat. Väite on tarua. Esimerkiksi ilmastonmuutos heikentää lasten oikeuksien toteutumista kaikkialla, ja meidän teoillamme Suomessa voidaan hidastaa ilmaston lämpenemistä koko maailmassa.
5. Suklaalevyn valmistamiseen kuluu paljon vettä, eli suklaalevyn vesijalanjälki on suuri. Väite on totta. 100 g:n suklaalevyn vesijalanjälki on noin 1 700 litraa.
6. Alle 15-vuotiaat lapset eivät saa lain mukaan tehdä mitään työtä. Väite on tarua. Esimerkiksi Suomessa 14 vuotta täyttänyt saa tehdä koulun loma-aikoina kevyttä työtä, joka ei vahingoita hänen terveyttään tai kehitystään. Ja tietysti myös sopiva määrä kotitöitä on sallittu ja oikeastaan suotavaakin! Haitallinen ja vaarallinen työ on kuitenkin aina lapsilta kielletty, ja lainsäädäntö ikärajoista vaihtelee valtion mukaan.

Vaihtoehtoisesti voitte tehdä seuraavan tehtävän:

Vaikutetaan tulevaisuuteen!

(15 min)

Tavoitteet:

- » Motivoitua toimimaan lapsen oikeuksien ja kestävä kehityksen puolesta.
- » Harjoitella tulevaisuuteen suuntautuvaa ajattelua.
- » Kerrata aiemmillä oppitunneilla opittuja asioita.

Menetelmä: Ryhmätehtävä

Tarvikkeet: tulevaisuusväittämät (materiaalipankista), paperia tai liimalappuja, kyniä

Tehtävän ohjeet:

Jaa oppilaat 3–4 hengen ryhmiin. Jokaiselle ryhmälle jaetaan neljä tulevaisuuden väittämää paperilla tai vaihtoehtoisesti väittämät voi heijastaa näkyviin tai kirjoittaa taululle. Pyydä oppilaita miettimään, ovatko väittämät sellaisia, joiden he toivovat toteutuvan tulevaisuudessa vai ei. Jos toiveena on, että väite toteutuu, siihen merkitään plusmerkki – jos toiveena on, että väittämä ei toteudu, siihen merkitään miinusmerkki.

jatkuu... ➡

Väittämät:

- Viiden vuoden päästä on vähemmän kiusaamista.
- Viidentoista vuoden päästä 16-vuotiaat saavat äänestää (Huom.! Nyt jo 16-vuotiaat saavat äänestää seurakuntavaaleissa.)
- Vuonna 2050 ilmaston lämpeneminen on saatu pysäytettyä.
- Tulevaisuudessa ei ole köyhyyttä.

Pyydä oppilaita lisäksi miettimään keinoja, joilla he itse voisivat vaikuttaa väittämien asioihin, joko niin, että ne toteutuvat tai niin, että ne eivät toteudu. Vaikuttamiskeinot kirjataan paperille tai liimalappuihin, jotka voidaan käydä liimaamassa taululle väittämien viereen.

Käy lyhyesti läpi oppilaiden kanssa, millaisia keinoja ryhmissä on keksitty ja korosta sitä, että kaikkiin väitteiden asioihin voivat lapsetkin osaltaan vaikuttaa, esimerkiksi muistuttamalla aikuisia ja poliittisia päättäjiä siitä, että on heidän velvollisuutensa turvata lasten oikeudet hyvään elämään.

(tehtävä on muokattu Lapsen oikeuksien viikon materiaalipankin [Unelmia vai painajaisia](#) -tehtävän pohjalta.

Tehdään lopuksi Totta vai tarua -tehtävä. Lue yksi väite kerrallaan ja pyydä oppilaita äänestämään esim. peukun avulla, onko väite heidän mielestään totta vai tarua (peukku ylös = väite totta, peukku alas = väite tarua).

1. **Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsia ovat alle 18-vuotiaat.** Väite on totta.
2. **Kansainvälistä lapsen oikeuksien päivää vietetään 11.10.** Väite on tarua, tuolloin vietetään tyttöjen päivää. Lapsen oikeuksien päivä on 20.11.
3. **Köyhyys on yksi isoimmista syistä siihen, etteivät kaikkien lasten oikeudet toteudu.** Väite on totta.
4. **Emme voi Suomessa vaikuttaa siihen, miten lasten oikeudet jossain muualla maailmassa toteutuvat.** Väite on tarua. Esimerkiksi ilmastonmuutos heikentää lasten oikeuksien toteutumista kaikkialla, ja meidän teoillamme Suomessa voidaan hidastaa ilmaston lämpenemistä koko maailmassa.
5. **Suklaalevyn valmistamiseen kuluu paljon vettä, eli suklaalevyn vesijalanjälki on suuri.** Väite on totta. 100 g:n suklaalevyn vesijalanjälki on noin 1 700 litraa.
6. **Alle 15-vuotiaat lapset eivät saa lain mukaan tehdä mitään työtä.** Väite on tarua. Esimerkiksi Suomessa 14 vuotta täyttänyt saa tehdä koulun loma-aikoina kevyttä työtä, joka ei vahingoita hänen terveyttään tai kehitystään. Ja tietysti myös sopiva määrä kotitöitä on sallittu ja oikeastaan suotavaakin! Haitallinen ja vaarallinen työ on kuitenkin aina lapsilta kielletty, ja lainsäädäntö ikärajoista vaihtelee valtion mukaan.

Lapsen oikeuksien kylä

(60 min)

Tavoitteet:

- » Kerrata, mitä kaikkea lapsen oikeudet pitävät sisällään.
- » Pohtia, miten lapsen oikeudet näkyvät meidän jokaisen arjessa.
- » Keksiä yhdessä lapsen oikeuksia ja kestävää kehitystä edistäviä arkeen liittyviä ideoita.
- » Harjoitella ryhmätyöskentelyä ja ideoiden esittämistä visuaalisesti.

Menetelmä: Ryhmätyöskentely, piirtäminen ja askarteleminen, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: Isoja papereita (esim. fläppipaperia), värikyniä ja muita askarteluvälineitä, kylän suunnittelun apukysymykset (materiaalipankista), Lapsen oikeuksien sopimuksen tiivistelmä (materiaalipankista), kestävä kehityksen symbolikortit (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Pyydä jokaista oppilasta pohtimaan hetken hiljaa itsekseen, millaisella asuinalueella olisi hyvä elää. Jaa sitten oppilaat taas 3–4 hengen ryhmiin. Kerro, että koko ryhmän tehtävänä on suunnitella yhteinen Lapsen oikeuksien kylä eli kylä, jossa kaikkien lasten oikeudet toteutuvat ja jossa lapsilla on mahdollisimman hyvä asua. Jos kaupunkiympäristö on lapsille tutumpi, voitte suunnitella kylän sijasta kaupunginosan.

Ohjeista ryhmiä kiinnittämään erityistä huomiota lapsen oikeuksien ja kestävä kehityksen tavoitteiden toteutumiseen, kun suunnittelevat kyläänsä. Apuna ja inspiraationa kannattaa käyttää lapsen oikeuksien sopimuksen tiivistelmää ja kestävä kehityksen tavoitteiden tiivistelmää.

Heijasta taululle kylän suunnittelua tukevat kysymykset:

- Miten lapsen oikeudet toteutuisivat kylässä mahdollisimman hyvin? (Esimerkiksi oikeus koulutukseen, terveyteen, suojaan, leikkiin ja vapaa-aikaan...)
- Miten kylästä saa kestävä kehityksen tavoitteiden mukaisen?
- Miten varmistetaan, että ihan kaikkien lasten oikeudet toteutuvat kylässä eikä kukaan jää toista heikompaan asemaan?

Anna lisäksi pienryhmille erikoistehtäviä, joiden suunnittelusta he erityisesti vastaavat. Yksi tai kaksi ryhmää voi suunnitella ympäristöä, yksi tai kaksi palveluita ja yksi tai kaksi alueella asuvien yhteisiä sääntöjä ja käytäntöjä seuraavien kysymysten avulla:

- Minkälainen ympäristö on? (Rakennukset, pihat, lähiluonto...)
- Millaisia palveluita alueella tarvitaan? (Harrastukset, ajanvietto, hyvinvointi, turvallisuus...)
- Millaisia ovat kylässä asuvat ihmiset? (Käytös, tavat, säännöt, rituaalit...)

Kylä toteutetaan isolle paperille piirtämällä ja kirjoittamalla, tai kylän voi myös rakentaa esimerkiksi kierrätysmateriaaleista. Muistuta kuitenkin, että taiteellinen lopputulos ei ole pääasia, vaan tärkeintä on pohtia konkreettisia keinoja, joilla lapsen oikeudet ja kestävä kehityksen tavoitteet toteutuvat kylässä. Pyydä ryhmiä keksimään kylälleen nimiehdotuksia, joista voidaan äänestää paras.

jatkuu... ➡

Pyydä jokaista ryhmää esittelemään suunnittelemansa kylän osa-alueet muulle luokalle. Miten kylässä on huomioitu lapsen oikeudet ja kestävän kehityksen tavoitteet? Huomaatteko eroja eri ryhmien näkökulmissa?

Pohtikaa lopuksi, missä ammateissa voi toimia lapsen oikeuksien ja kestävän kehityksen puolesta. Miten lapsen oikeudet ja kestävä kehitys liittyvät vaikkapa kaupunkisuunnittelijan, kunnanjohtajan, koulun rehtorin tai poliisipäällikön työhön?

Mitä olen oppinut?

(15 min)

Tavoitteet:

- » Sanoittaa ja arvioida omaa oppimista.
- » Oppia ymmärtämään, millaiset työtavat itselle sopivat.
- » Antaa palautetta Lapsen oikeuksien kymppi -kokonaisuudesta.

Menetelmä: Mieli-pidejana

Tarvikkeet: -

Tehtävän ohjeet:

Tässä harjoituksessa käytetään Mieli-pidejana-menetelmää, jonka ohjeet ovat sivulla [108](#).

Väittämät:

- Olen oppinut Lapsen oikeuksien kymppi -tuntien aikana paljon uutta.
- Lapsen oikeuksien kymppi -tunnit ovat olleet erilaisia kuin normaalit tunnit.
- Olen tykännyt ryhmätöistä.
- Olen tykännyt yksilötöistä.
- Olen puhunut lapsen oikeuksista kotona perheen kanssa.
- Suosittelisin Lapsen oikeuksien kymppiä kaverille.
- Voin itse vaikuttaa siihen, että lapsen oikeudet toteutuvat.
- Tiedän nyt, miten voin itse toimia kestävän kehityksen puolesta.

Voit vielä kerrata tärkeimmät asiat. Lapsen oikeudet kuuluvat yhtä lailla kaikille maailman lapsille. Lapsen oikeuksien sopimus takaa lapsille oikeuden muun muassa terveyteen ja hyvinvointiin, koulutukseen, omaan mielipiteeseen, kotiin ja suojaan, perheeseen sekä leikkiin ja vapaa-aikaan. Jokaisella lapsella on oikeus olla oma itsensä, eikä sukupuolen perusteella pitäisi tehdä ihmisistä oletuksia. Ilmastomuutos uhkaa lapsen oikeuksia, ja muun muassa sen takia sitä tulee pyrkiä hillitsemään. Aikuiset ja erityisesti valtiot ovat vastuussa siitä, että lapsen oikeudet toteutuvat. Silti meistä jokainen voi pienillä teoillakin vaikuttaa lapsen oikeuksien toteutumiseen.

Liite: Toistuvat tehtävätyypit

Tietyt tehtävätyypit toistuvat Kymppi-kokonaisuuden tunneilla, jotta oppilaat harjaantuvat näiden menetelmien käyttöön ja keskustelut syvenyvät. Nämä menetelmät ovat ajatuskartta, mielipidejana ja VTS eli Visual Thinking Strategies. Ne on ohjeistettu tässä yksityiskohtaisesti.

Ajatuskartta ryhmätyönä

Ajatuskarttaa voi käyttää opiskeltavan asian havainnollistamiseen tai ideointiin. Ajatuskarttojen teko helpottaa suurien asiakokonaisuuksien hahmottamista ja asioiden välisten suhteiden ymmärtämistä.

Tyhjän paperin keskelle kirjoitetaan tai piirretään kartan pääasia eli avainsana. Siihen liittyvät alakohdat piirretään haarautumaan siitä pensasmaisesti. Nämä alakohdat yhdistetään ylä- ja alakohtiinsa viivoilla ja muilla piirroselementeillä. Värejä, erilaisia muotoja ja piirroksia voi käyttää rohkeasti. Kartan visuaalisen monimuotoisuuden tarkoitus on havainnollistaa asioiden keskinäisiä suhteita ja myös auttaa muistamaan asiat paremmin vahvojen visuaalisten mielleyhtymien kautta.

Harjoitelkaa yhdessä tekniikkaa siten, että opettaja tekee ryhmän ideoiden pohjalta taululle ajatuskartan, jonka avainsana on LAPSI.

Ajatuskarttoja tehdään muutamalla oppitunnilla Lapsen oikeuksien kymppi -kokonaisuudessa. Kun ne toteutetaan ryhmätöinä, voit ohjeistaa ryhmiä niin, että kirjuri tai kirjurit keräävät koko ryhmän ideoita ja kirjaavat niitä ajatuskarttaan. Sano, että kiinnität erityistä huomiota siihen, miten koko ryhmä osallistuu ja onko vuorovaikutus toisia kohtaan kannustavaa.

Mielipidejana

Raivaa luokasta tila tai siirtykää tarvittaessa käytävälle. Kiinnitä ”janan” vastakkaisiin pätyihin laput, joissa lukee: Samaa mieltä, Eri mieltä tai vaihtoehtoisesti värikoodatut paperit (esim. punainen, vihreä).

Selitä oppilaille: Esitän väittämiä. Mieti rauhassa, mitä mieltä olet, ja siirry sitten mielipiteesi mukaiseen kohtaan janalla. Älä pyri vaikuttamaan toisten mielipiteisiin. Kaikilla on oikeus omaansa. Kuuntele keskusteluiden aikana tarkasti toisten perusteluja.

Valitse listalta omalle ryhmällesi sopivia väitteitä tai keksi omia. Voit halutessasi myös osallistaa oppilaat keksimiseen. Jokaisesta väitteestä ei tarvitse keskustella, mutta jotkin voi purkaa perusteellisemmin esimerkiksi näin: Kun oppilaat ovat valinneet kohdan janalla, he voivat hiljaisesti jutella lähellä itseään olevien kanssa, miksi ovat valinneet kyseisen kohdan. Sitten voit pyytää oppilaita kertomaan yhteisesti perusteluja omalle valinnalle. Idea on, että kaikki ottavat mielipiteen, mutta ketään ei pidä painostaa perustelemaan valintaansa ääneen, jos ei tunnu mukavalta puhua kaikkien kuullen. Yhteisessä keskustelussa voit kysyä vaikka näin: ”Kuka teistä, joka on valinnut mielipiteen ”samaa mieltä”, voisi kertoa meille kaikille, millaisia perusteluja teidän porukassanne oli valinnalle?” Voit myös kysyä oppilailta, haluaisivatko he vaihtaa paikkaansa kuultuaan muiden näkökulmia.

Harjoituksen tavoitteena on myös oppia, että mielipidettänsä saa muuttaa!

VTS eli Visual Thinking Strategies

”Taide- ja mediakuvat voivat innostaa lapsia keskusteluun lapsen oikeuksista. Hyvä ja osallistava keskustelu kuvista vaikuttaa lapsen oman kriittisen ja luovan ajattelun kehitykseen ja saattaa johtaa jopa asennemuutokseen.” (Satu Itkonen)

VTS eli Visual Thinking Strategies on yhdysvaltalaisen psykologi Abigail Housenin ja museokasvattaja Philip Yenawinen kehittämä menetelmä visuaalisten taiteiden opetukseen. Yhdysvalloissa menetelmä on monen koulun opetusohjelmassa. Menetelmä sopii erinomaisesti Lapsen oikeuksien kymppi -kokonaisuuteen, koska se vahvistaa lapsen oikeutta mielipiteeseen (artikla 13). Menetelmä edellyttää turvallista ympäristöä ja toimii parhaiten pienehkön ryhmän kanssa. Yhden kuvan katseluun menee aikaa kymmenisen minuuttia. Huolehdi siitä, että myös kuvissa esiintyvien lasten oikeudet toteutuvat eli ettei heitä ole kuvattu vaikkapa hyvin epäedullisissa tilanteissa.

Menetelmän vaiheet:

1. Kuvan tarkastelu hiljaisuudessa (muutama minuutti)
2. Kysymykset tulkinnan aikana. Käytä kolmea toistuvaa kysymystä:
 - Mitä tässä kuvassa on meneillään?
 - Mikä saa sinut ajattelemaan, että...?
 - Mitä vielä voimme löytää kuvasta?
3. Loppupäätelmiä ei tehdä. Kiitetään ryhmää.

Katselun kulku esimerkein:

- Pyydä ryhmää tarkastelemaan kuvaa parin minuutin ajan hyvin tarkasti ja täyden hiljaisuuden vallitessa.
- Menetelmään sisältyy kolme ohjaavaa kysymystä.
- Kysy: **1. Mitä kuvassa on meneillään?** Anna vastausvuoro yhdelle (vapaaehtoiselle) oppilaalle kerrallaan. Kun oppilas kertoo, toista hänen lauseensa omin sanoin ja näytä kuvasta hänen tarkoittamaansa asiaa. Esimerkki: Oppilas: "Siinä on lapsia pesulla ja toi tuolla reunassa on iloinen ja toi lettipäinen tyttö on pelokas". Opettaja: "Siis tässä on mielestäsi lapsia pesulla."
- Kysy: **2. Mikä saa sinut ajattelemaan, että...?** Esimerkki: Opettaja: "Mikä saa sinut ajattelemaan, että tämä lapsi on iloinen ja tämä pelokas?" Oppilas: "No koska se poika hymyilee ja sillä tytöllä on kauhistunu ilme". Opettaja: "Siis ajattelet, että näistä suiden ilmeistä näkee, että toinen on iloinen ja toinen pelokas?" Oppilas: "Joo".
- Kysy: **3. Mitä vielä voimme löytää kuvasta?** Esimerkki: Oppilas 2: "No voiskohan noi lapset olla leirillä tai sellaisessa koulussa, jossa asutaan." Opettaja: "Mikä sai sinut ajattelemaan leiriä tai sisäoppilaitosta?" Oppilas 2: "No, kun ei ne varmaan oo saman perheen lapsia ja näyttäisi että ne on iltapesulla." Opettaja: "Lapset näyttävät siis olevan mielestäsi iltapesulla ja koska he näyttävät aika samanikäisiltä, niin ei ole todennäköistä, että he olisivat kotona iltapesulla."
- Kysy uudestaan: **3. Mitä vielä voimme löytää kuvasta?** Oppilas 3: "Toi kuva on otettu varmaan sata vuotta sitten". Opettaja: "**Mikä saa sinut ajattelemaan, että kuva on satavuotias?**" Oppilas 3: "No se on mustavalkoinen ja sitten noitten lasten vaatteet on ihan vanhanaikaisia." Opettaja: "Se ettei kuvassa ole värejä saattaa siis mielestäsi viitata vanhaan kuvaan, ja sitten nämä lasten asusteet kuten polvihousut ja henkselit tässä (näyttää) voisivat olla entisajalta." Opettaja: "Kiitos kaikille."

Kuva: Lapset ovat iltapesulla Helsingin lastentarhojen kesäsiirtolassa. Kuvaaja tuntematon. 1918.
Lähde: Helsingin kaupunginmuseon kokoelmat, CC BY 4.0.

Tärkeää:

- Jokaisella on oikeus omaan tulkintaansa. Ohjaaja ei arvota tulkintoja sanomalla esimerkiksi "Hyvä!" tai muuta vastaavaa.
- Muutama oppilas voi käyttää puheenvuoron, mutta ihan liikaa aikaa ei kannata käyttää yhteen kuvaan. Muistuta kuitenkin toisten kuuntelemisen tärkeydestä.
- Opettaja toistaa aina omin sanoin kuulemansa ja näyttää kuvasta kohtia, joihin ajattelee oppilaan viittaavan.
- Aina, jos oppilas tekee jonkun tulkin, sitä tarkennetaan kysymyksellä 2. eli Mikä saa sinut ajattelemaan...? Jos oppilas vaikka sanoo, että kuvassa on iloinen tyttö, ohjaa opettaja hänet selittämään, mistä hän teki päätelmän iloisuudesta. Menetelmä vahvistaa kielentämisen taitoja ja sopii myös erinomaisesti suomea harjoitteleville oppilaille.
- Lopuksi ei tehdä mitään yhteenvetoa tulkinnoista, vaan ainoastaan kiitetään ryhmää. Myös ne, jotka eivät päässeet tulkitsemaan ääneen, saavat siis pitää mielessään omat tulkintansa, jotka kaikki ovat yhtä arvokkaita ja oikeita.

Voit lukea VTS-menetelmästä lisää Ateneumin yleisötyöpäällikkö Satu Itkosen artikkelista *Mitä näemme kun katsomme kuvaa? – Osallisuutta ja uusia näkökulmia VTS-menetelmällä* (materiaalipankissa).

Lapsen oikeuksien kymppi

Lapsen oikeuksien kymppi on kymmenen kaksoistunnin mittainen opetuskokonaisuus, jonka avulla voi käsitellä oppilaiden kanssa lapsen oikeuksia ja kestävästä kehitystä monipuolisesti ja toiminnallisesti. Opetuskokonaisuus on suunnattu alakoulun 4.–6.-luokkalaisille. Opetuskokonaisuuden sisällöt ja työtavat on suunniteltu perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteet huomioiden. Eri oppiaineita integroivana kokonaisuutena Lapsen oikeuksien kymppi soveltuu erinomaisesti monialaiseksi oppimiskokonaisuudeksi.

Plan International

Lasten oikeusjärjestö Plan International haluaa oikeudenmukaisen maailman, jossa kaikkien lasten oikeudet ja tasa-arvo toteutuvat. Siksi Plan parantaa erityisesti tyttöjen oikeuksia ja asemaa. Uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumaton Plan International perustettiin vuonna 1937, ja järjestö työskentelee nykyään yli 80 maassa. Plan International Suomi aloitti toimintansa vuonna 1998. Suomessa Plan edistää lasten ja erityisesti tyttöjen oikeuksia tiedottamalla ja vaikuttamalla. Tarjoamme lisäksi globaalikasvatusta koululaisille sekä materiaaleja ja koulutusta opettajille.

